

Illinois U Library

1958
A1

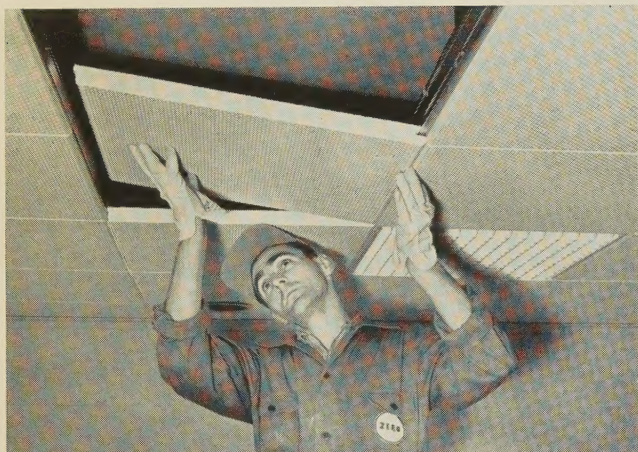
BYGGMÄSTAREN
arkitektur

NYHET!

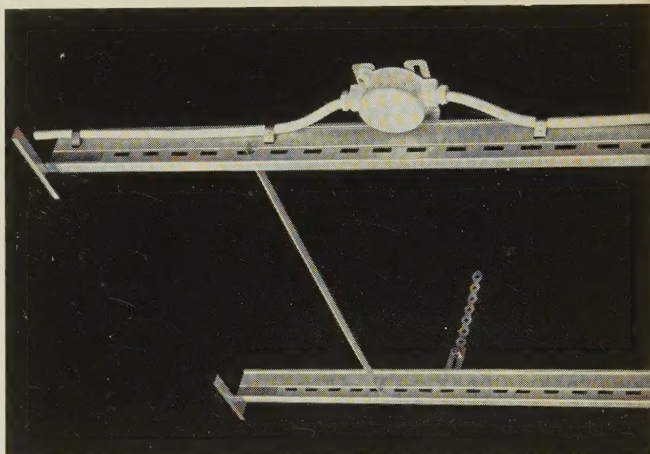
SOUNDEX

— den obrännbara plattan
för akustik och ventilation

SOUNDEX typ T under montering på den nya lättmetallkonstruktionen. Varje platta kan monteras och demonteras oberoende av de andra plattorna.

Detaljbild av den nya patentsökta upphängningskonstruktionen av lättmetall. På denna konstruktion kan också armaturer upphängas och elektriska ledningar dragas.

flera starka skäl att välja SOUNDEX

- Obrännbar konstruktion
- Separata hål för luft och ljud
- Exakthet i mått och vinklar
- Vacker färdigbehandlad yta
- Tvättbart utförande
- Sveriges mest sålda akustikplatta

SOUNDEX monteras just nu hos:

Sveriges Radio AB,
Försäkrings AB Fylgia,
Karolinska Sjukhuset,
Ströms Herrekipering,
Lindblads Motor AB,
Kommunalhuset,
Sötåsenskolorna,

Stockholm
Stockholm
Stockholm
Stockholm
Stockholm
Valbo
Töreboda

ZERO

AKTIEBOLAG

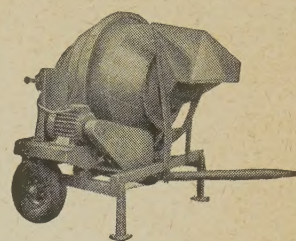
Huvudkontor: St. Nygatan 38 Tel. 23 27 05 · Postbox: Stockholm
Avdelningskontor i Göteborg, Malmö och Gävle · Licenstillverkning
Australien, Beneluxländerna, Danmark, Finland, Frankrike, Italien,
Mexiko Norge och Spanien. Egen tillverkning i Schweiz och Tyskland

Betongblandare TORNO-K 150

blandar betong av hög kvalitet

Torno-K 150 tillgodoser dem, som har behov av en liten, lätt transportabel betongblandare för mindre och medelstora arbeten där betongens kvalitet är av betydelse. Ifyllning och tömning sker på samma nivå och betongen utmatas då rotationsriktningen på elektrisk väg kastas om.

Blandaren kan förses med ifyllningstratt, vilket underlättar kärning av materialet.

66

SYDÖSTRA SVERIGES

BYGGNADSGILLE

KALMAR • Telefon: 15550

Utför alla slag av: **Byggnadsarbeten**
Målningsarbeten
Värme- och
sanitära-
samt el-arbeten
Plåtarbeten
Smidesarbeten

Telve

skrapgaller

i

tunnelbanan

Ny lättrad typ — absolut halsäker

HÄFLA BRUKS AB

HÄVLA

Försäljningskontor i Stockholm
 Marmorgatan 13 - Tel. 68 08 30

MÅLERIFIRMA

ERIK ANDERSON & SON

LIT. - Tel. 2.

Utför alla slag av MÅLERIARBETEN,

såsom järnkonstruktioner, kraftverk o. husbyggnader etc.

Har utfört målning av Västerbron, Årstabron, S:t Eriks-

bron m. fl. i Stockholm, Götaälvbron i Göteborg,

Forsmobron, Bergnälsbron i Luleå o. s. v.

— INFORDRA VÅR OFFERT —

Byggnadsentreprenad

Stockholms folkskoledirektion utbjuder härmed på entreprenad uppförande av nybyggnader för Bandhagens läroverk i kv. Ramsökaren vid Trollesundsvägen, Bandhagen, Stockholm. Total byggnadsvolym c:a 33.330 m³. Entreprenadhandlingar erhålles mot deposition av 50 kronor hos Stockholms folkskoledirektion, Vasagatan 22, 4 tr., varje helgfri dag kl. 12.30—14.30 lördagar dock 10.00—11.30 fr.o.m. den 9 januari 1958. Anbudstiden utgår den 3 mars 1958. Se vidare Tidning för leveranser till staten den 7 januari 1958.

SVENSKA MURBRUKS AB

STOCKHOLM

Kungsgatan 15 • 22 33 60

Murbruk

Putsbruk

SANDUPPLAG

Hornsberg

MURBRUKSFABRIKER

Karlberg

LABORATORIUM

Skanstull

Karlberg

ARKITEKTTÄVLING

Karlstad stad inbjuder härmed svenska arkitekter och i Sverige bosatta utländska arkitekter i samarbete med arkitekter SAR till allmän tävling om nämndhus och polishus i Karlstad.

Programhandlingar erhålles från tävlingsfunktionären, Rådman H. Jacobson, Rådhuset, Karlstad, mot deposition av 100:— kronor. Program utan bilagor lämnas kostnadsfritt.

Till prisenämndens förfogande är ställd en summa av kronor 32 500:—. Första pris kommer ej att understiga kronor 12 000:—. Lägsta inköpssumman kommer ej att understiga 2 500:—.

Tävlingsförslag skall vara inlämnat till tävlingsfunktionären senast den 17 maj 1958.

Prisnämnden består av drätselkammarens ordförande, disponent David Palmqvist, drätselkammarens vice ordförande, intendent P. G. Lundberg, länsarkitekt Erik Fernqvist, stadsplanearkitekt Carl-Fredrik Holmer samt arkitekt Jan Wallinder. Såsom sakkunniga komma landsantikvarie Gösta von Schoultz och stadsarkitekt Olle Lagergren att biträda prisnämnden.

Professoratet i Byggekunst III ved

Norges tekniske høgskole

er ledig og ønskes besatt med en fagmann fra et av de nordiske land. Professoratet omfatter prosjektering av boliger av forskjellig slag med støtte i boligundersøkelser, boligstatistikk, boligpolitikk og boliglovgivning.

Den som utnevnes er pliktig til å delta i høgskolens undervisning i henhold til den til enhver tid gjeldende studieplan, jfr. høgskolelovens §§ 23 og 28.

Lønnen for professor er for tiden kr 33.000:— pr år. Her fra går pensjonsinskott, f.t. avgrenset til kr. 1.915:— pr år.

Den som blir utnevnt i embetet, må godta de endringer i embetets fagkrets som måtte bli vedtatt ved lov eller av Kongen med Stortingets samtykke og likeså de vedtak som til enhver tid gjelder for pensjonsordning og aldersgrense.

Søknad med opplysning om utdannelse og tidelige virke og med vitnesbyrd og helseattest, stiles til Kongen og sendes Det Kgl. Kirke- og undervisningsdepartement, Bygdøy Allé 3, Oslo, innen 1. februar 1958.

Särtryck av publikasjoner (helst i 5 eksemplarer), eventuelt opplysninger om andre arbeider som kan være av betydning for bedømmelsen av søkerens kvalifikasjoner, sendes direkte til Norges tekniske høgskole, Trondheim, innen samme dato.

Supplerende arbeider kan sendes høgskolen innen 15. april 1958.

NORDISK

BYGGNADSDAG VI

Publikationen med föredrag och diskussioner vid Nordisk Byggnadsdag VI i Helsingfors 1955 har nu utkommit. Den har tillställts deltagarna i kongressen och kan nu erhållas även av dem som ej hade tillfälle deltaga men ändå vill följa med den mångsidiga belysning av byggnadskonstens utveckling under de senaste åren, som kongressen gav.

Pris kr. 28: —

Säljes i Sverige av

BYGGMÄSTARENS FÖRLAG

Kungsgatan 32, Stockholm C

Postgiro nr 3124

Obs! GLÖM EJ

att förnya Er prenumeration på

BYGGMÄSTAREN

Sverige	
Danmark	
Finland	
Island	Övriga
Norge	utlandet

Ösnummer, helår:

upplaga A+B (24 nr)	40:—	50:—
upplaga A (12 nr) Arkitektur	30:—	40:—
upplaga B (12 nr) Byggnadsteknik	30:—	40:—

Ösnummer + klothband	upplaga A+B	60:—	70:—
Ösnummer + hfr. band	upplaga A+B	70:—	80:—

Ör halvårsprenumeration (endast lösnummerupplagorna) gäller hälften av årspriset med tillägg av kr 3:—.

To our subscribers abroad!

Don't forget to renew your subscription. Ask your nearest dealer or send the subscription-fee direct to us.

A1

1958 BYGGMÄSTAREN arkitektur

Organ för Stockholms Byggnadsförening och Svenska Arkitektföreningen, avd. av Svenska Teknologföreningen.

Adress: Byggmästaren, Kungsgatan 32, Stockholm. Tel. 23 31 05. Postgiro 3124.

Redaktörer: Civilingenjör SVR Börge Algers och arkitekt SAR Erik Thelaus. Redaktionssekreterare: Arkitekt SAR Hillevi Svedberg.

Redaktionskommitté: Civilingenjör SVR Boris Blomgren, civilingenjör Carl Knutsson, arkitekt SAR Leif Reinius, civilingenjör SVR Georg Schackne, arkitekt SAR Tore Webjörn och arkitekt SAR Torsten Westman.

Redaktionsombud: Dir. Victor Bährner och länsarkitekt Ebbe Borg, Malmö, samt arkitekterna SAR Gunnar Hoving och Per-Olof Klang, Göteborg.

Ansvarig utgivare: Arkitekt SAR Moje Bergström. I tidskriften gjorda uttalanden står för författarnas räkning och är endast om så anges att anse som uttryck för ståndpunktstagande av någon av de föreningar, som utger tidskriften.

Byggmästaren utkommer med 24 nummer om året. 12 nummer behandlar arkitektur och 12 nummer byggnadsteknik.

37 ÅRGÅNGEN

INNEHÅLL

5 JAN. 1958

DK 728.4:725.2:69.059.35 (485 Stockholm)

LARSSON, MÅRTEN J: *Arkitekternas hus*. Byggmästaren 37 (1958) nr A 1, sid. 1-5

Presentation av Svenska Arkitekters Riksförbunds hus vid Odengatan i Stockholm. Efter ombyggnaden inrymmer byggnaden sekretariat och kansli, styrelserum, bibliotek, klubbрум samt lokaler för SAR:s centralkontor. Artikeln illustreras med planer, sektion och fotografier

DK 745

HULTÉN, KARL G: *Industrial design eller En ljummen värld*. Byggmästaren 37 (1958) nr A 1, sid. 6-7

Reflexioner kring den nya formgivningens program som enligt artikelförfattarens mening framförs med stora pretentioner. Man tar bl. a. hand om det gamla konstantverkets goodwill och utnyttjar orden konst och konstnärlig i reklamen för industriprodukter och liknande. Det ligger inget orimligt i att man skulle kunna konstruera en maskin som själv kunde producera ting präglade av »en god smak». Men ett konstverk har ingenting med god smak att göra. Artikeln illustreras med teckningar

DK 745

LINDAHL, GÖRAN: *Form- och miljödebatt på 50-talet*. Byggmästaren 37 (1958) nr A 1, sid. 8-10

Recension av redaktör Ulf Hård af Segerstads bok »Tingen och vi», där han bl. a. framhåller att vi sällan använder tingen omkring oss på ett praktiskt sätt, uteslutande som verktyg. Vi gör också ett psykologiskt bruk av dem, antingen nu detta är socialt eller estetiskt. Recensenten understryker att denna esteticism innebär vissa faror. Många föremål har endast och uteslutande en praktisk uppgift och det är en likgiltig bisak, om en konstlärare plötsligt upptäcker dem och avnjuter dem som »objets trouvés». Hård af Segerstad anser att nyttoföremålen sakligt strama form och deras riktiga utnyttjande av material borde vara förebildligt också för ting som har andra uppgifter än de praktiska. Recensenten instämmer men framhåller att liknande tankegångar framförts en mångfald gånger tidigare och länge utgjort en ledstjärna för konstantverkare, designer och arkitekter världen över. Artikeln illustreras med bilder ur boken samt en teckning

DK 645

THELAUS, ERIK: *Rummet och tingen*. Byggmästaren 37 (1958) nr A 1, sid. 11-12

En kommentar i dialogform till en bildsvit föreställande äldre och moderna bostadsinteriorer

DK 92:72 (Adelcrantz)

OLSSON, TORBJÖRN: *Carl Fredrik Adelcrantz - arkitekt*. Byggmästaren 37 (1958) nr A 1, sid. 13-17

Artikeln behandlar Adelcrantz' insatser som arkitekt och är dessutom en recension av Stig Fogelmarcks doktorsavhandling »Carl Fredrik Adelcrantz, arkitekt». Sina mest berömda insatser gjorde Adelcrantz som teaterarkitekt. Efter studieresor i Frankrike och Italien 1739-1743 arbetade han under Carl Hårleman till dennes död 1753. Adelcrantz' självständiga verksamhet blev av internationellt intresse och inleddes med en serie utomordentligt intressanta utkast till en privatteater (1750-talet). De plantekniska iderna tog senare form i Ulriksdalsteatern och Drottningholmsteatern, där Adelcrantz' egen uppfinning, salteatern, även är av stort arkitekturhistoriskt intresse. Den nu rivna Stockholmsoperan (1770-talet) av klassicistisk hållning var liksom Kina slott vid Drottningholm (1760-talet) några av hans viktigaste arbeten.

Avhandlingen har för en arkitekt även sitt särskilda intresse genom den inblick den ger i en arkitekts arbetssätt för tvåhundra år sedan. Inte en enda perspektivbild återfinnes i hela det väldiga bildmaterialet. Miljöproblem i vår mening fanns inte för Adelcrantz och hans samtida. Artikeln illustreras med fotografier ur boken

DK 727.7 (485 Lund)

ANSHELM, KLAS: *Konsthall i Lund*. Byggmästaren 37 (1958) nr A 1, sid. 18-23

Presentation av den nya konsthallen i Lund invigd år 1957. Konsthallen som ligger vid stadens salutorg är uppbyggd runt en öppen skulptursård med växlande höga och låga rum, öppna balkonger och halvt avgränsade gallerier. I yttertakrum tas dagsljus in genom branta lanterniner och här är elljusarmaturen placerad utomhus, flytt- och inställningsbar. Övriga rum belyses med rörliga, innerförspeglade glödlampor utan bländskydd. Artikeln illustreras med ritningar och fotografier

KONTORET

Utredning verkställd på uppdrag av Försäkringsföretagens Byggnadskommitté.

UPPDRAGSGIVARE: Allmänna-Liv-Oden, Folksam, Skandia, Svea-Nornan, Thule och Trygg-Fylgia med representanter för Kungl. Byggnadsstyrelsen och Stockholms stad adjungerade.

UTREDARE: Tekniska Utskottet under ordförandeskap av professor Nils Ahrbom, med dr W. Sonnenfeld som sekreterare samt arkitekterna SAR Torbjörn Olsson och Sven Silow m. fl. som utredningsmän.

Ur professor Ahrboms förord: »Utredningen har studerat kontorsrummet beträffande dess funktionella kvaliteter, dess mått och dess tekniska beskaffenhet. Arbetet har därvid kommit att beröra också företeelser som sammanhänger med byggnaden som helhet. Dessa har dock studerats endast i den mån de påverkat de rumsbildande elementen. Syftet med arbetet har icke varit vare sig att uttömmande behandla kontorsrummets alla problem eller att ge plantekniska eller byggnadstekniska rekommendationer. Det har istället varit att inom begränsade områden ange vissa metoder för bedömning.»

Utredningen består av ett antal rapporter, sammanställda till följande trenne avsnitt:

KVALITETSSTUDIER, som bedrivits inom följande fackområden i samarbete med följande specialister:

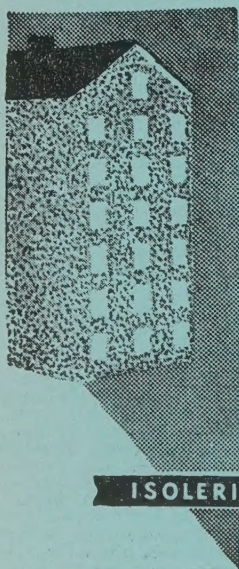
Fysiologi	Docent H. Ronge
Akustik	Civilingeniör O. Brandt
Dagsljusbelysning	Docent Arkitekt SAR G. Pleijel
Elbelysning	Docent Arkitekt SAR S. Hesselgren
Ventilation	Ingeniör E. Rehn
Uppvärmning	Civilingeniör A. Rosell
Städning	Civilingeniör M. Mannerstråle

MÅTTSTUDIER, vilka med utgångspunkt från den enskilda arbetsplatsens utrymmesbehov förts fram till studiet av rum och rumsserier. Arbetet har i detta avsnitt velat ge ett instrument för bedömning av modul och måttfrågor.

TEKNISKA LÖSNINGAR. Arbetet har i detta avsnitt sökt ange metoder för bedömning av golvbeläggning och mellanväggar.

En begränsad upplaga finnes till salu. Pris per ex. om 3 band kr. 500:—. Rekvisition kan ske via sekreteraren dr W. Sonnenfeld, Vänskapsvägen 51, Stockholm K. Postgiro nr 55 22 99.

Räkna med LÄTTONG

— förbilligad uppvärmning
och förminskade bränslekostnader

De byggmästare som endast vill ha den bästa cellbetongen går in för vår aktiverade LÄTTONG. Materialet, som på grund av dess beprövade goda egenskaper lämpar sig speciellt för värmeisolering av betongtak, terrasser, överbyggda gårdar, vinds- och källarbjälklag, källargolv, kyl- och frysrumsisolering, isolering av rör i kulvertar etc.

ISOLERINGS A.B.

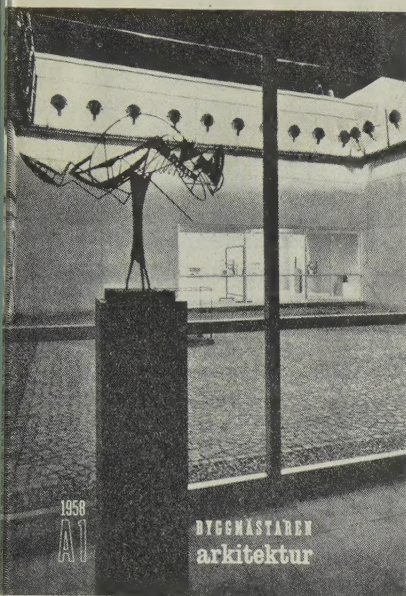
LÄTTONG

Införda offert och närmare
upplysningar

Adress: Huddingevägen 470 - Tel. 47 64 30, 47 43 51 - Älvsjö 2

Återförsäljare: Svenska Golvmaterial AB Linköping. Tel. 224 19
(Östra Sverige, Skåne, Öland och Gotland)

Dickson & Sjöstedt, Göteborg. Tel. 17 10 60
(Västra Sverige, Värmland och Närke)

omslaget: Konsthall i Lund. Gårdsinteriör.
arkitekt SAR Klas Anshelm. Foto: H Lund-Hansen

ENGLISH SUMMARY

The Swedish architects' Centre

By M J Larsson

p. 1-5

It's barely 30 years since Svenska Arkitekters Riksförbund (The Swedish Society of Architects) was founded. From the very beginning there was a strong yearning for a building of their own among the members and in a charming bourgeois home from the beginning of this century the society has this year obtained magnificent rooms. The centre has received a relatively favourable location, the quality is high, with exquisite details particularly as to interior decoration. In the building we find the society's secretariat, offices, boardroom, library and clubroom as well as the central office of SAR.

Industrial design

By K G Hultén

p. 6-7

The professional brotherhood of would-be artists has recently been enriched by a new member, the *industrial designer*. His works are exhibited and discussed in the papers. The words art, artistic and artist enjoy a high value in sales promotion, and if they can be attached to ordinary hardware articles much is done to increase their sale. The programme of the new art of creating shape is broadcast with great pretensions. The goodwill of established old artisanship is employed (a thing of beauty is a joy for ever) to which is added a social superstructure, an improvement programme to provide better home conditions for the many.

There is nothing improbable in the idea that one might be able to construct a machine capable of producing on its own objects with the hallmark of "good taste". But a work of art has got nothing to do with good taste.

Industrial design has already got the better of art. It is backed by big industry, powerful interests, heaps of money and unlike modern art it is not "difficult to understand".

The milieu controversy of the fifties

By G Lindahl

p. 8-10

Ulf Hård af Segerstad, contributor to the daily press as a specialist on art handwork and editor of *Form*, the periodical issued by Svenska Slöjdföreningen, has in his work *Tingen och Vi* (The objects and we)—Stockholm 1957—treated a great number of current problems of milieu.

The author points out that we seldom use the objects around us in a thoroughly practical way, exclusively as tools. We also use them psychologically, either socially or esthetically. These viewpoints constitute an important expansion of the older, much too narrow concept of function and thus closely adheres to opinions that have been put forth by other Swedish writers. In practice the author seems inclined to overdo it in his endeavour to depart from a purely practical look on the things around us. Personally he makes an almost exclusively esthetic use even of simple and unpretentious utility objects. With the aid of exquisitely beautiful photographs he displays the expressive valuable beauty inherent in practical objects of everyday life. The critic underlines the fact that this estheticism holds certain dangers. Many objects have only a purely practical purpose and it is a triviality of secondary importance whether an art lover suddenly discovers them and enjoys them as *objets trouvés*.

Hård af Segerstad's most important message is in line with this train of thought, although it is tempered and expressed in a more reasonable form. He maintains that the restricted matter-of-factness in the shape of utility objects and the consequent use of them ought to be an example also for objects that have other than purely practical aims.

The esthetic ideal advocated by Hård af Segerstad is demonstrated with photographs of objects marked by simplicity and scarcity of form. The critic does not raise any objections but accents the fact that similar ideas have been propounded many times before and have for a long time been the cynosure of art craftsmen, designers and architects all over the world.

Carl Fredrik Adelcrantz—architect

By T Olsson

p. 13-17

The brilliant setting for the life of the leading strata of society in the Period of Liberty and the Gustavian Epoch of Sweden's history, was to a high degree the result of work contributed by Carl Hårleman and his disciple and subsequent successor Carl Fredrik Adelcrantz. The latter's life-work as an architect has now been given an extensively surveyed account in *Stig Fogelmarck's* dissertation "Carl Fredrik Adelcrantz, arkitekt".

Carl Fredrik Adelcrantz was born in 1716 and through his father, who was greatly interested in dramatic art, he came into close contact with the theatre and its problems at an early age. This was the field in which he achieved his most important work as an architect. The years 1739—1743 he spent in France and Italy and on his return to Sweden he worked

direct under Carl Hårleman until the latter died in 1753. Hårleman's powerful influence on Adelcrantz's work was felt a long time. If during a period of growing classicistic influences—about which he was quite well informed—Adelcrantz appeared slightly retarded from an international point of view, as he was a lingering representative of the world of rococo forms and shapes, we can establish that when he appeared for the first time as an independent architect, his contributions attracted international interest. For a long time, though, his architecture, both projects and executed work—is tainted by influences from more exuberant spheres than the classical world. Only gradually did he accept its form. Adelcrantz's independent activity started i.a. with a series of extremely interesting sketches for a private theatre, dating from the beginning of the 1750's. As the point of departure for his theatre Adelcrantz has taken a Roman church plan of a markedly baroque character. What is particularly interesting as regards the history of the theatre is that these sketches lead on to certain ideas about volumes and layouts that took subsequently shape in the Ulriksdal and the Drottningholm theatres. By the Ulriksdal theatre Adelcrantz introduced the hall theatre. The oblong form of the Beridarebanan did not permit the arranging of a real box theatre. Also in the Drottningholm theatre he preferred his own invention, the hall theatre, and this theatre was perhaps Adelcrantz's most interesting contribution to the history of architecture.

When the beautiful Stockholm opera was demolished one of Adelcrantz's most important works was lost. As to style the establishment built in the 1770's and opened in 1782, had a classicistic appearance mostly like Louis XVI, although very characteristically a lot of details had a typical rococo impress.

It is obvious that a scholar with Fogelmarck's qualities has been able to elucidate questions of authorship for various works where the originator has been unknown or disputed. The author's analyses performed with such assurance almost endow the dissertation with the character of absoluteness.

The dissertation is particularly interesting for the architect as it yields an insight into the manner of working an architect had two hundred years ago. Among the immense picture material there is not one real picture of perspective. The problem of milieu as we understand it does not seem to have existed for Adelcrantz and his contemporaries.

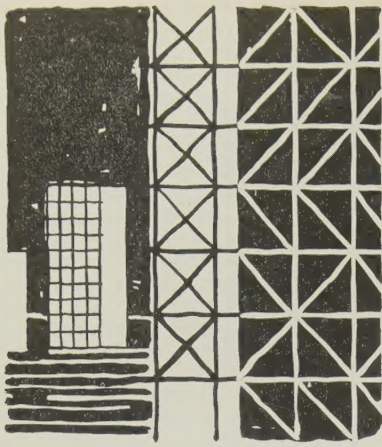
Description of an art gallery at Lund

By K Anshelm

p. 18-23

The gallery is built around an outdoor sculpture display and consists of low and high rooms, open balconies and semi-detached galleries. The lighting problem has been solved by simple means. In the room covered by the outer roof daylight is admitted through steep lantern roof windows (skylights). The electric light fittings are placed outdoors and can be easily moved and adjusted. The other rooms are illuminated by means of movable, reflecting lamp bulbs fixed to the roof rails and left exposed.

On the occasion of the opening of the gallery on September 21, 1957, the builder, Gamla Sparbanken, presented it to the town as a gift.

En ny årgång

Ett nytt år. En ny årgång av Byggmästaren har börjat att ta form, och flitiga och lata medarbetare sitter redan och grubblar och kanske också skriver något om höghusfrågan och låghusfrågan och mammuthusfrågan och småhusfrågan och alla möjliga andra frågor. Och om den nya belåningsarkitekturen, om rationaliseringen och de stigande hyrorna, om stadsplanekonstens underliga vägar och om bristen på parkeringsplatser. Och om mycket annat som kommer att stå att läsa i tidskriften under året. I pryldigt sorterade högar ligger bilder och ritningar av vackra hus färdiga för publicering.

Dessa högar av ännu opublicerat material ser faktiskt en aning omfångsrikare ut än någonsin tidigare. Det har de nu inte blivit av sig själva. Materialet insamlas med mödor och efter mycket letande runt om i landet, ty med den något falska blygsamhet som arkitektkåren tycks vara utrustad med, händer det inte så ofta att något värdefullt erbjuds redaktionen utan påstötningar, vilket vi tycker är en smula tråkigt. Vi skulle nämligen gärna vilja ha det litet bekvämare på redaktionen. Vi har t ex, om vi nu skall tala om den egna bekvämligheten, funnit att endast två (2) svenska arkitekter har ett någorlunda välordnat bildarkiv över sin produktion och då en av dessa, den som verkar minst blygsam, vid ett tillfälle levererade ett utlovat manuskript exakt på utlovad dag, började vi ana anledningen till hans utan tvivel mycket blomstrande praktik.

Om nu redaktionens högar med ritningar och fotografier ser ut att växa, kanske det kan tyda på att det skulle produceras allt mer och mer av sådant som är värt att publiceras, med andra ord, att den svenska arkitekturens kvalitet förbättras. Eller är det bara så att redaktionspersonalen varit flitigare under föregående år? Sanningen är nog enligt vår uppfattning den att medelnivån hos den svenska arkitekturen verkligen är stigande. Det byggs faktiskt allt fler hus för varje år som är värda att visas i en tidskrift. Förståelsen för arkitekternas arbete tycks bli större bland

byggherrarna, där det inte helt enkelt är så att byggherren är en av dessa mer opersonliga kommittéer som på grund av enbart politisk sammansättning är tillräckligt osakkunnig för att inte kunna äventyra teknikernas arbete, något som också kan garantera ett gott resultat.

Men om vi anser att medelstandarden förbättras, och detta gäller särskilt om vad vi får se av byggandet i landsorten, innebär det tyvärr inte att arkitekturverken i toppklass blivit fler. Det är för varje år knappast mer än en eller två byggnader som är av den kvalitet eller av den art att de väcker något starkare intresse utomlands och senare dyker upp i de internationella arkitekturmagasinen. Detta är visserligen ingalunda något kriterium på arkitektonisk kvalitet, men kan ändå i någon mån vara betecknande för elitproduktionens sällsynthet.

Då tidskriftens sidantal i stort sett fixeras i förväg varje år, har man vid ett växande material att välja mellan en starkare sovring av materialet eller minskat krav på dokumenteringens fullständighet. I stort sett kommer redaktionen att följa den senare linjen. Vi anser att det för närvarande är riktigare att när det gäller dokumentär publicering av byggnader hellre söka visa fler objekt, även om det sker på bekostnad av fullständigheten i redovisningen. Vi hoppas att tidskriftens medarbetare och bidragsgivare skall ha full förståelse för detta.

E Th

VÄGVISARE I FICKFORMAT GENOM ARKITEKTURKRITIKEN

I tidskriften »Arts & Architecture» har Jules Langsner, Los Angeles, publicerat en artikel om arkitekturkritik. Då den förefaller att ha den allra största allmängiltighet, återger vi en del av artikeln.

Syftet med denna vägvisare är att varna den intelligente lekmannen för allt dumt prat om skönhet, all fackbetonad jargong och alla svulstigheter och dimbildningar, som man ofta finner i arkitekturkritiken. Den vill hjälpa den oinvigde att undgå några av de lockbeten och fallor som kännetecknar mycket av denna kritik.

Allmänt talat, så sönderfaller arkitekturkritiken, eller vad som gäller för sådan, i lätt urskiljbara underavdelningar karakteriserade av det man dyrkar och sätter på piedestal. Härnedan följer en sammanfattning av de olika riktningarna.

Genidyrkare-kritik

Anhängare till denna kategori måste alltid ha ett geni för vilket de kan buga sig. Karakteristiskt för denna dyrkan är exempelvis följande lovsång ägnad nysskaparen: »Hans djärva, djupt förändrigade grepp, hans ojämförligt intuitiva talang och hans fullständiga oavhängig-

het från alla konventionella lösningar skänker vår tid beteckningen mästarens epok.»

Genier är antingen vördnadsvärda övermänniskor omgivna av beundrande lärjungar eller snaggade underbarn på fyrtio år. Bägge typerna hälsas med glädje välkomna av kritikerna. Bägge duger de till goda artiklar. Inom parentes sagt: Författarna bakom geniartiklarna är antingen extatiska anhängare eller cyniska publicister.

Runda-bordets-profeter-kritik

Den absolut motsatta ståndpunkten till genidyrkandet intar anhängarna till »vi-efterlyser-en-anonym-arkitektur», vilkas naturliga mötesplats blir vid runda-bordsdiskussioner. Översvallande och vältaliga av naturen ropar anonymitets-anshängarna efter kollektiva team av arkitekter, formgivare och konstnärer, som har sina rötter hos folket.

Vi-behöver-en-anonym-arkitektur-profeten basunerar ut sitt ställningstagande i följande toner: »Vi måste försöka få den industriella anonymiteten på samma nivå som medeltidens anonymitet. Arkitekturen blir stor först när den individuella formgivaren och hantverkaren i den gemensamma uppgiften förlorar sin identitet. Maskinålderns främsta alster bär inte någon enstaka mans namnunderskrift. Hur förhåller det sig för övrigt inom den afrikanska konsten?

Anhängaren till »vi-efterlyser-en-anonym-arkitektur» ser emellertid med för-tjusning att hans namn står i tidskrifterna på en iögonfallande plats.

Vetenskapen-går-framåt-kritik

Denna skola identifieras genom den berusande blandningen av innerlighet, 1800-tals utopism och 2100-tals teknologi. Den är utopisk i sitt antagande, att den inre människan kan förvandlas till något bättre om den yttre sätts i en plast-ellipsoid. Den hyser 1800-talets tanke att teknologin ständigt för oss uppåt och framåt.

För vetenskapen-går-framåt-människan är arkitektur något som innebär visioner av skimrande sfäroider och ovoider. Hans eget hus är ett tvättbart, hörnlöst plasthus, gjutet i ett stycke. Om han vill kan han spola av det med en slang. En annan fördel är att det bara väger 13 kilogram.

Vår-egen-livsstils-dyrkare-kritik

Denna riktning anser, att den inhemska arkitekturen måste gro i landets egen jord. Det inhemskt-moderna är, så länge det härstammar från det egna landet, för dem mänskligt, sant och ärligt, medan det utländskt-moderna är torrt, kraftlöst, urtvättat, då det ju härstammar från dekadenta och för den mänskliga, fruktbara gemenskapen främmande kulturer.

Denna riktning har sitt eget språk: »Detta varma, charmfulla, vänliga hus, vackert, välbalanserat och värdigt under sitt inhemska snedtak, obekymrat i sitt

asthållande vid den inhemska traditionen, harmoniskt möblerat i sällsynt ung-ebenholz och gammal New-Englandsbjörk, utgör the new look, som passar oss.»

Att-bygga-för-hela-mänskligheten-kritik

Denna grupp liknar starkt den föregående och är lätt att förväxla med denna. Bägge höjer anspråk på sanningen inom arkitekturen, en sanning, som utgör bakgrund för den mänskliga personligheten och är en tillflyktsort för den svaga människan.

Anhängaren till denna riktning undviker dock sympatierna och antipatierna hos anhängarna till det inhemska moderna. De drager fram de stora abstraktionerna: »En human arkitektur för att skydda människans själ för maskinålderns anstormande. Vi måste skänka människan mod, harmoni, trygghet och helhet, så som medeltidens människor ägde i sina med murar omgivna städer. Vi måste underordna tekniken mänskliga ändamål eller själva bli automater.»

Denna riktning förräder sig genom sin hänvisning till arkitekturen i tidigare, okomplicerade »organiskt slutna» århundraden. Vi måste återvända till mänskliga värden är ledmotivet. »Tillbaka till» är huvudtemat.

Renhetens-lovprisare-kritik

Här blommar retoriken i självförvirringens drivhusatmosfär. Denna skola anser, att vi bör omge oss med jungfruligt rena, estetiskt obefläckade och i sig fulländade moderna byggnader. Arkitekturens elyseum ligger inom räckhåll.

Svåra rivaler till dessa renhetens lovprisare är konstnärer och skulptörer, som vill måla ytorna och dekorera vägarna med skulpturer och därmed smutsa ner byggnadens stora renhet. En väsentlig beståndsdel i deras trosbekännelse är denna slogan: *Arkitekturen är den enda fullkomliga konstformen*. För renhetens lovprisare är arkitekturen inte blott den viktigaste konsten, den ställer även måleri och bildhuggeri helt i skuggan. Spetsfundiga renhetsivrare medger, som än ovilligt, att kubismen, Mondrian, de Stijl, Kandinsky, Brancusi, Calder osv. har bidragit med en hel del. Men enligt deras övertygelse har arkitekturen förstått att läsa ut och suga ut det bästa ur denna konst, som egentligen hör hemma på museum som kuriositeter.

Renhetsivrararkitekter brukar alltid med förakt ignorera alla förslag som kommer från uppdragsgivaren.

...

Postscriptum

Om det skulle falla läsaren av denna vägvisare in att den icke tar hänsyn till »den traditionella kritiken», så ber författaren att få bekänna att han anser det som sinnessvagt att slå en död hund. De kungliga mausoleernas väktare, som man kan kalla traditionalisterna, ligger ju där balsamerade.

En arkitekturens James Dean

Återigen en amerikansk nekrolog. Denna gång om en ung arkitekt vid namn Gordon Drake, som efter 6 års verksamhet i Californien rycktes bort genom en olyckshändelse 1952 34 år gammal.

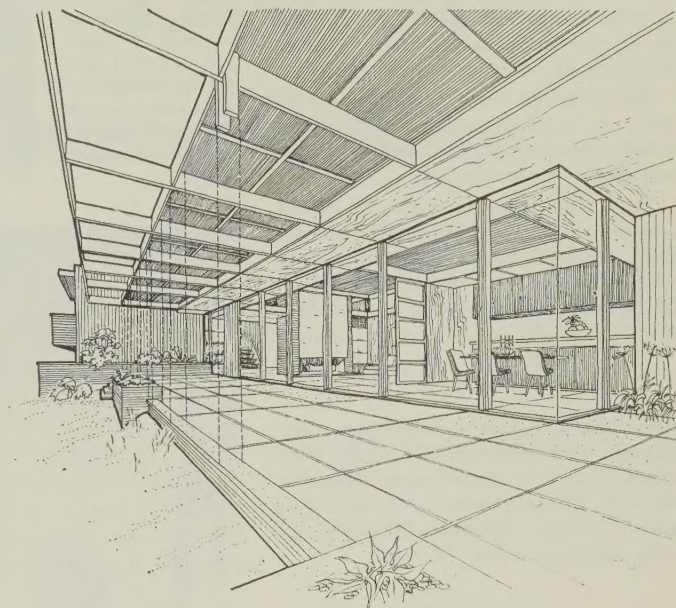
Gordon Drake kom i rampljuset genom att vinna 1:a pris i en arkitekttävling om egna hem, arrangerad av tidskriften »Progressiv Architecture» 1946. Han utarbetade sedan ett flertal typer, varav ett 10-15-tal blev uppförda. Boken innehåller ett urval vackra fotografier av dessa hus, samt kommentarer till desamma.

Slutligen kommer några personliga värderingar av Carl Birger Troedsson, Harwell Hamilton Harris och Walter L. Doty.

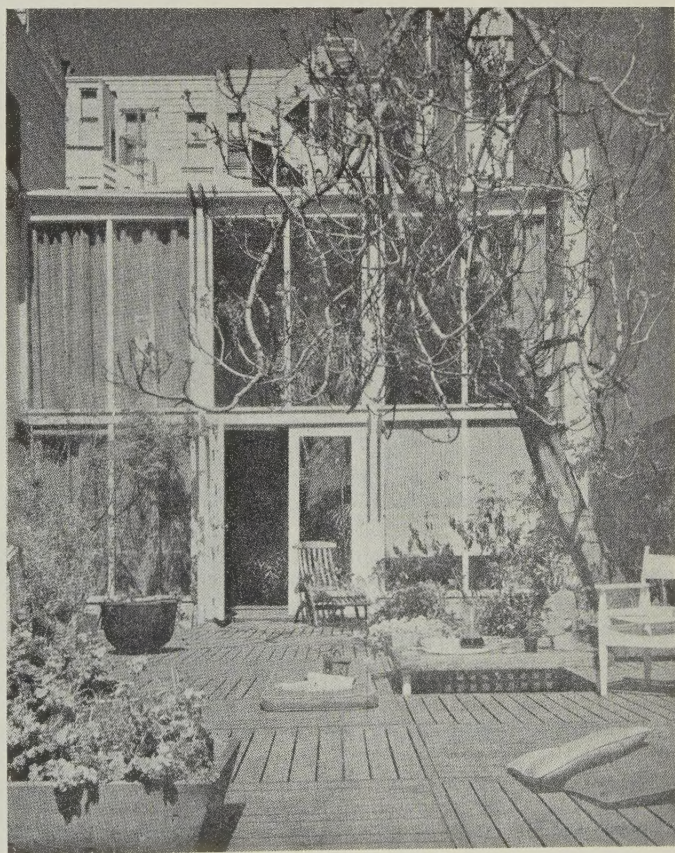
Boken har en typisk amerikansk uppläggning i känd »gossen av i morgon»-stil. Den skildrar sålunda tre faser av Gordon Drakes liv: genombrottet, krigstjänsten och slutligen den alltför tidiga bortgången vid tröskeln till höjderna.

J O

California houses of Gordon Drake av Douglas Baylis och Joan Parry. Reinhold publishing corp. New York 1956. 92 sid. Rikt illustrerad. Pris \$ 6.50

Perspektivskiss till ett enfamiljshus avsett att ligga i Mellanvästern. Ej utfört

Ombyggt bostads- och kontorshus i San Francisco. Den ombyggda delen innehåller en mindre bostad samt ett kontor i bottenvåningen varifrån man kan se trädgården från arbetsborden

GRUNDLIGT OM BUTIKER

Neue Läden, som behandlar ämnet affärs- och utställningslokaler, är sammanställd av två författare med ambition och energi av tyskt märke.

Boken är uppdelad i två stora band. Första bandets del I består av en sammanställning av ett flertal typplaner och typsektioner av olika branschbutiker samt de för dagen mest förekommande elektriska armaturerna och uppvärmningsarrangemangen, det hela i känd »Neufertstil».

Andra delen redovisar ett bildsvep av nya försäljningslokaler från olika länder. Det är mycket intressant att studera dessa fotografier, som icke minst ger oss en påminnelse om hur starkt bundna inredarna är av modeströmningarna.

Bokens andra band innehåller en hel flora av typdetaljritningar till diskar, hyllor, montrar m. m., som förekommer i olika branschbutiker.

Med tanke på det utmärkta utredningsmaterialet betr. de mer eller mindre lösa inventarierna i branschbutikerna bör boken vara ett värdefullt stöd för de arkitekter som sysslar med butiksprojektering.

J O

Neue Läden. Läden, Kaufzentren, Kaufhäuser. Von Konrad Gatz und Fritz Hierl. Band I. Grundlagen, Beispiele. Band II. Werkzeichnungen. Verlag: Georg D W Callwey, München 1956. 614 sid. Rikt illustrerad. Pris 87 DM

Man förundras över att två förlag på samma språk givit ut så likartade publikationer som Ladengestaltung och Neue Läden. Förlagen brukar ju rätt bra känna till varandras utgivningsplaner.

Ladengestaltung är betydligt mindre i formatet och kan sägas motsvara illustrationsdelen av Neue Läden. Av de båda publikationerna måste man nog anse att den sistnämnda är den bättre med sitt större urval typer och sin rikhaltigare redovisning av planer.

Då det emellertid kan antas att Ladengestaltung är avsevärt billigare kan den vara en lämplig handbok på arkitektkontor där man ej direkt specialiserat sig på butiksplaneringar.

Butiksdekoratörer och andra inom branschen verksamma kan säkert erhålla värdefulla impulser av det rika illustrationsmaterial som presenteras.

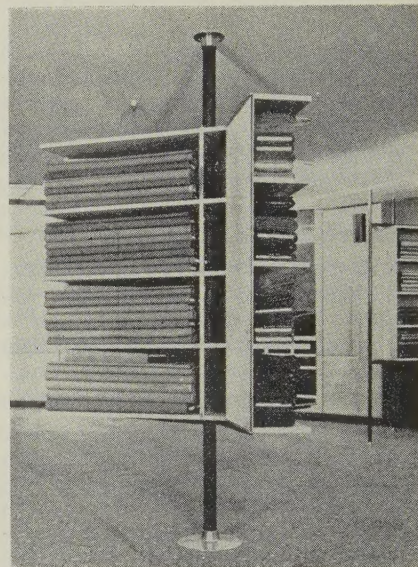
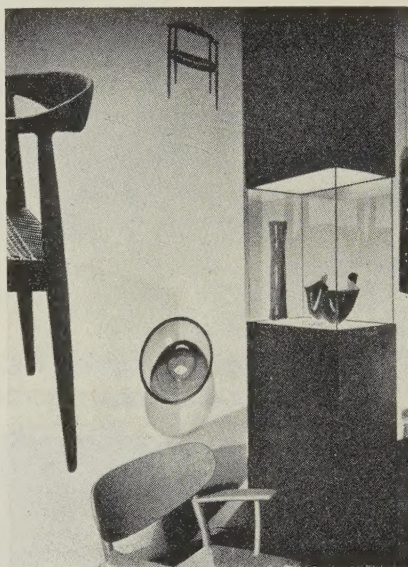
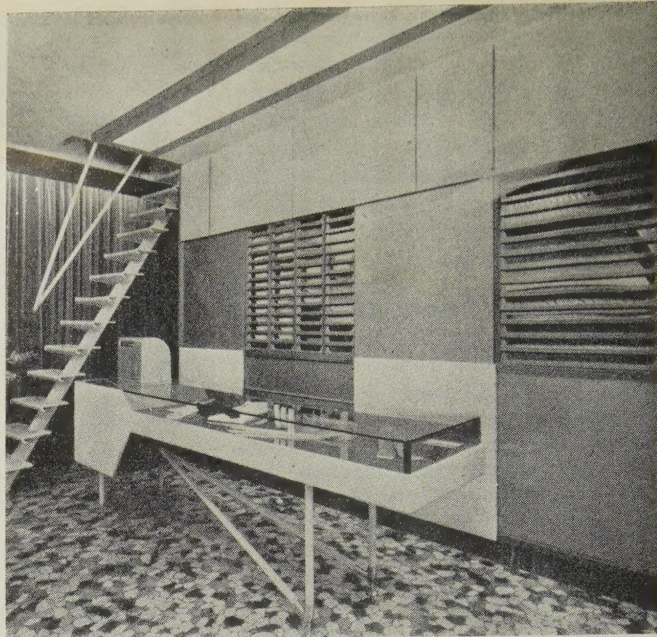
N S

Ladengestaltung. Shop design av Robert Gutmann och Alexander Koch. Verlagsanstalt Alexander Koch GMBH. Stuttgart 1956. 200 sid. Rikt illustrerad. Pris 46 DM

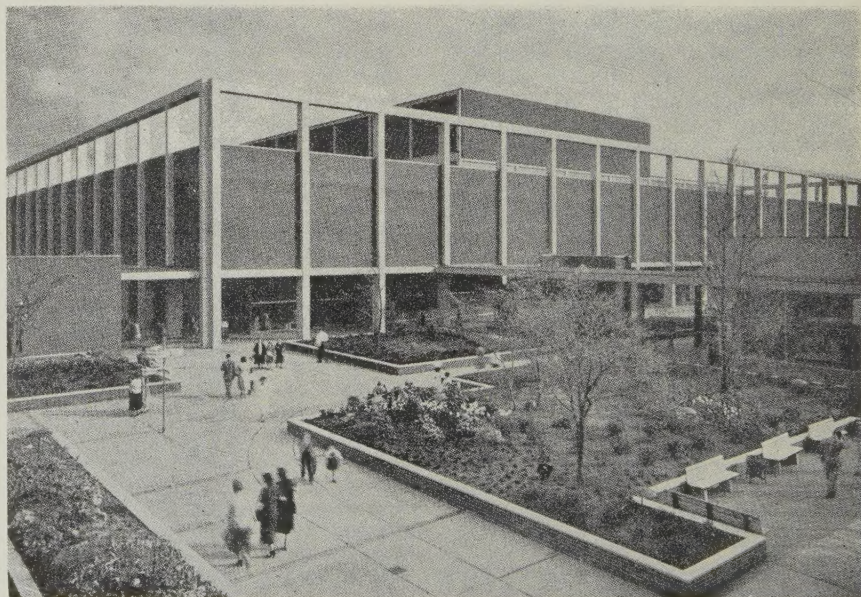
T.h: Herrekipering i Venedig. Varorna ligger i huvudsak dolda i skåp. Arkitekt Guiseppe Salva, Venedig. (Ur "Neue Läden")

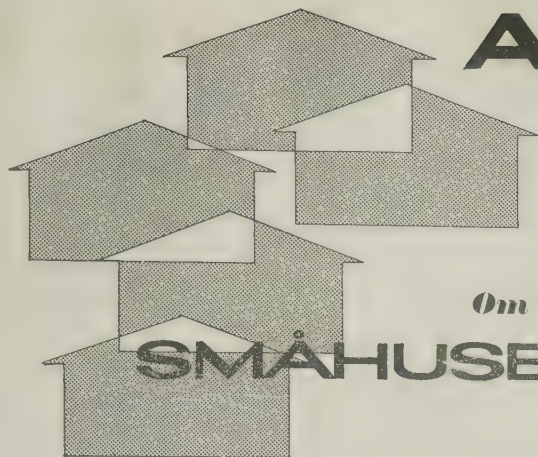
I mitten t.v: Finmar furniture showroom. En försäljningslokal för skandinaviska möbler i London. Arkitekt James Curbitt, London. (Ur "Ladengestaltung")

I mitten t.h: Vridbar hyllanhet för tyger från en butik i London. Arkitekter Westwood Sons and Harrison, London. (Ur "Ladengestaltung")

Nedan: Northland shopping centre, Detroit. Centret innehåller 120 000 m² uthyrbar yta, 80 butiker samt parkeringsplats för 7 500 bilar. Dagligt besökarantal 45 000 personer. Total byggnadskostnad 22 milj. dollar. Årsomsättning 50 milj. dollar. Arkitekt Victor Gruen, New York. (Ur "Ladengestaltung")

ARKITEKT- PRIS- TÄVLAN

Om hustyper för

SMÅHUSBEBYGGELSE

Inbjudan: EGNA HEM AB Myresjöhus AB Vetlandahus, inbjuder härmed svenska arkitekter och i Sverige bosatta utländska arkitekter i samarbete med arkitekter SAR till en tävling om hustyper för egna hem.

Tävlingsuppgifter: Tävlingen går ut på att få fram förslag till en familjebostad för familj med två barn. Lägenhetsytan skall vara högst 85 m² och innehålla 4 rum och kök. Husen bör lätt kunna anpassas för serieproduktion. Kostnaden för husen bör ligga kring det av myndigheterna fixerade lånetaket.

Prisnämnd: Byråchef Axel Grape, Professor Gunnar Henriksson, Arkitekt SAR Lars Bryde, Heminredningsarkitekt Fru Lena Larsson, Direktör Berth Järnland.

Priser: Till prisnämndens förfogande är ställd en prissumma av

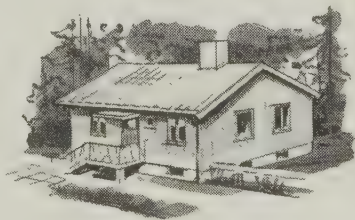
20 000:— kronor

att användas till pris och inköp. Första pris kommer ej att understiga 8 000:— kr. Lägsta inköpspris är satt till 1 000:— kr.

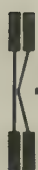
**Program-
handlingar**

erhålles från och tävlingsförslagen skall före den 2 maj 1958 kl. 17.00 vara inlämnade till
Direktör Tage Rödin,
Grimstagatan 181, Vällingby.
Tel. 38 24 50

Vid uttagande av program skall lämnas adress, under vilken inbjudaren kan nå den tävlande.

EGNA HEM
AB MYRESJÖHUS AB VETLANDAHUS

- serien för det representativa kontoret

AKTA **INREDNING** STOCKHOLM · Hamngatan 5 · GÖTEBORG · Parkgatan 21 · MALMÖ · Djäknegatan

ARKITEKTERNAS HUS

DK 729,4;725,2;69,059,35 (485 Stockholm)

Ett kinesiskt ordspråk lyder: man, blir du först, yngling, när själv du plöjt ditt risfält, när själv du byggt din boning.

Knappt 30 år har gått sedan Svenska Arkitekters Riksförbund bildades. För 16 år sedan startades byggnadsfonden med en insamlad grundplåt på 12 888 kronor tillägnad Hakon Ahlbergs 50-årsdag. Nu bor vi under eget tak. Plötsligt sitter vi som ägare till ett vackert hemman och utanför ligger risfälten plöjda. Eller åtminstone med plogen i jorden. Förbundet har vuxit, vuxit upp och blivit stadgad karl.

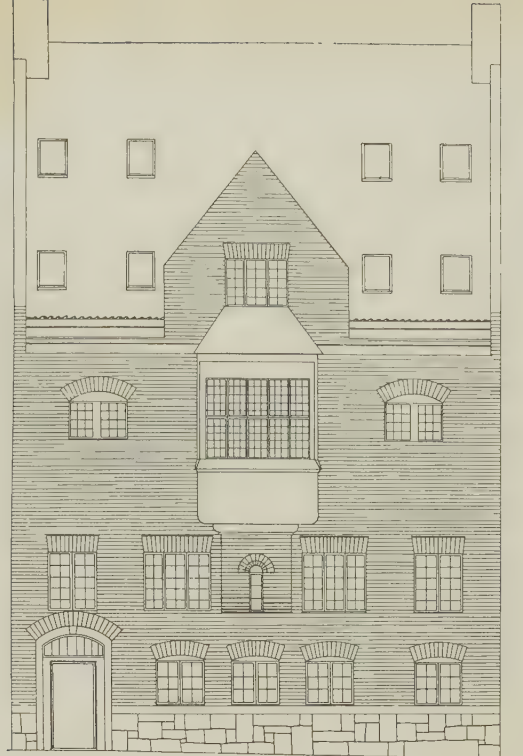
Alltsedan början har drömmen om ett eget hus varit stark och i SAR:s årsbok 1943 skriver Erik Lallerstedt: »Svenska Arkitekters Riksförbund bör nu uppbjuda all sin energi, spänna alla sina krafter för att skapa sig en förbundsbyggnad. Förbundet bör vara i besittning av en i huvudstaden centralt belägen, inkomstbringande för föreningslivet trivsamt byggnad. Huset skall vara en reklam för förbundet, för dess ekonomiska förstånd, dess goda konstnärliga smak och för dess sinne för trevnad. Varje innebyggare i huvudstaden och landet skall känna till huset och i detta se en symbol för en framåtskridande arkitektkår. Kring huset skall stå en fläkt av ungdom, kultur och humanitet, ungdom även när huset blir gammalt. Den goda konsten åldras ej!»

Kanske fanns det några som blev lite lätt förvånade när projektet Odengatan 3 först blev aktuellt och sedan verklighet.

Jaså?

Ja, var det så vi tänkt oss förbundets hus? Var det så vi tänkt oss drömmen om den egna borgen materialiserad? Nej, ändå inte helt. Visionen var en annan. Ett hus centralt beläget. Det doftar lindarna i Kungsträdgården och mäsars skrin i rökarna över de öppna vattnen. I första våningarna livlig rörelse med restaurang och utställningssalar. Ja, varför inte Byggtjänst. För vårt ekonomiska, inkomstbringande förstånd. Högst upp salar och rum för vår trevnad och vårt välbefinnande, och därinunder lokaler för förbundsförvaltningen, perfekta, rationella. Kanske ingick även i visionen ett mindre hotell — för allmän kännedom av huset. I ädel kamp bland våra yppersta skulle visionen blivit verklighet, ett uttryck för just den tidens teknik och arkitektoniska esprit.

Tillbaka till verkligheten. Som i detta fall var en sedan

länge alltmer trängande lokalbristfråga. I dagens hårda klimat var en nybyggnad ett icke realistiskt alternativ, och när då — efter många års ivriga sonderingar — tillfälle erbjöds att inköpa den Zettervallska fastigheten, var det absolut riktigt att chansen togs.

På kortare tid än någon vågat drömma om och till ett pris som väsentligt måste underskrida motsvarande ytor i nybyggnad har SAR fått lokaler till förbundets skiftande verksamhetsområden, sekretariat och kansli, styrelserum, bibliotek och klubbbrum, men även för SAR Centralkontoret finns plats i denna byggnad, som efter den av Hans Asplund skickligt disponerade ombyggnaden liknar något av en kinesisk ask; utrymme fogar sig till utrymme och när man tror man kommit högst finns alltid någon trappa kvar.

Nu kan vi gå runt och glädjas åt denna charmerande borgarbostad från en av höjdpunkterna, 10-talet. Kanske ställer man sig lite undrande inför vertikalplaneringen med Centralkontorets tjänstemän högst upp och längst ned. Men vid eftertanke riktigt med hänsyn till de givna förutsättningarna. Kanske ler man första gången stilla — med visionen ännu som ett dis i bakgrunden — åt vår glädje över förnämlig romantik, åt vår lust för irrationella värden. Till sist blir man ändå helt tagen och stimulerad av denna vackra miljö som ger balans och stadga åt vår och dagens relativitet.

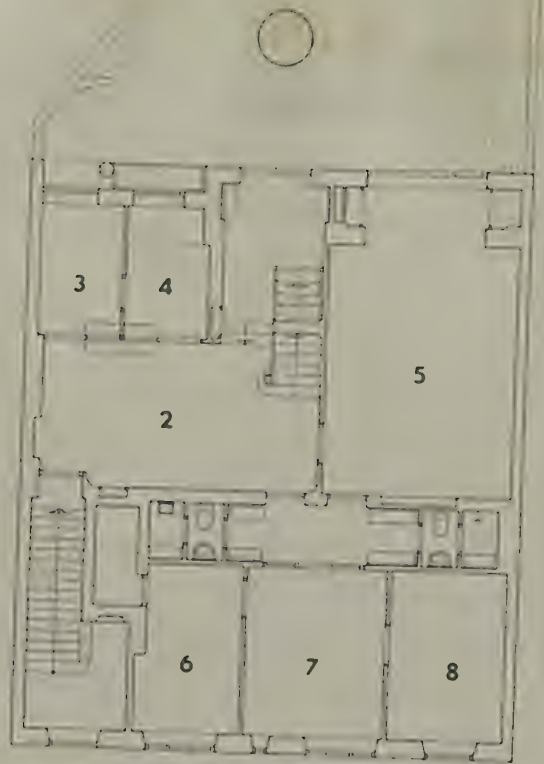
Det finaste: det vackra rumssammanhanget mellan styrelserum, bibliotek, trapphall och entré. Den lugna återhållna färgsättningen i grått och vitt understryker de vackra rumsformernas och detaljernas egenvärde och tillsammans med Hakon Ahlbergs inredning har detta parti blivit utsökt.

Att gå förbi: trappan och det lite slappa räcket ned till klubbbrummet, som ännu inte blivit så »inrökt» att det svarar mot byggnadens trivsamt i övrigt.

Definitiv hemvist eller provisorium på grund av väntad expansion, det spelar just nu ingen roll; förbundet har fått förnämliga lokaler i relativt gott läge, med hög kvalitet och utsökta detaljer inte minst i inredningen. En reklam och stimulans för förbundet, för dess goda konstnärliga smak och för dess sinne för trevnad.

Nu ynglingar, risfälten väntar!

Mårten J Larsson

På föregående sida: Plan av suter-rängvåning, bottenvåning och vå-ning 1 tr. samt sektion. Skala 1 : 200

1. entré 2. hall 3. kassa 4. växel
5. Centralkontorets direktör 6. Cen-tralkontoret (arbetsrum) 7. Central-kontorets sekreterare 8. Centralkon-toret (arbetsrum) 9. SAR:s direktör
10. sammanträden 11. SAR:s sekre-terare 12. bibliotek 13. styrelse-
rum 14—16. Centralkontoret (kalkyl)
17. lunch- och klubbrium 18. pentry

T. h: Trapphallen mellan vån. 1 och
2 tr.

Nedan: En av SAR:s nämnder under
pågående sammanträde i styrelse-
rummet. Foto: Sten Vilson

Ovan: Arbetsrum för Centralkontorets direktör

Nedan: Interiör av lunch- och klubblokalen i suterrängvåningen

Ovan: Interiör av en av Centralkontorets arbetslokaler belägen i vindsvåningen
Foto: Sten Vilson

T. h: Interiör av sammanträdesrum för Centralkontoret med spiraltrappa upp till arbetslokaler i vindsvåningen

Nedan: Detalj av trappprälle

Samtliga fotografier där ej annat angivits: Sune Sundahl

INDUSTRIAL DESIGN

eller

En tjummen värld

DK 745

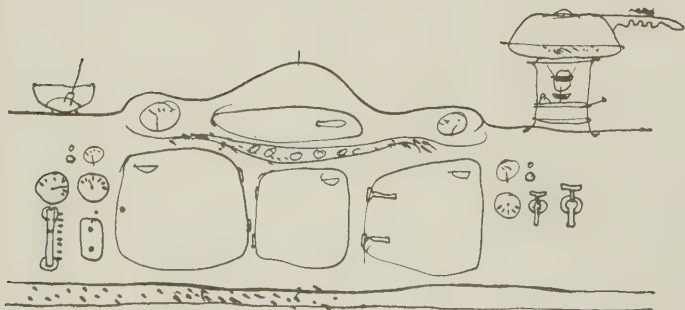
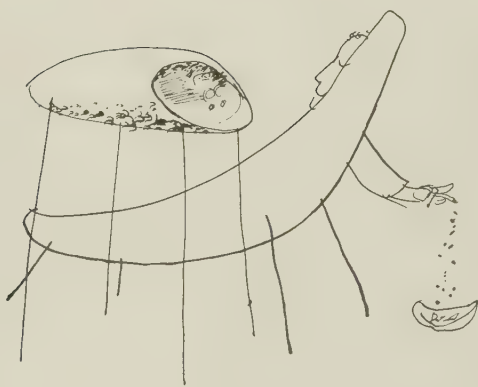
Till de yrkesmän som vill vara konstnärer har på senaste tiden slutit sig en ny broder: **the industrial designer**, den industrielle formgivaren. Kring honom råder med publicitetens hjälp en större oklarhet och förvirring än kring gamla tiders tandartister och hårtartister.

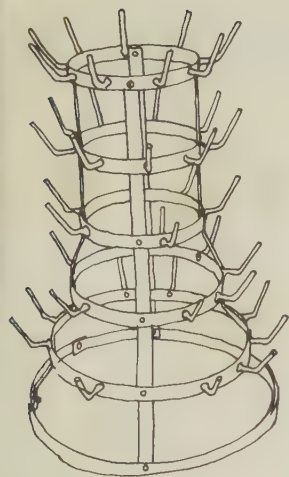
Hans verk utställs och diskuteras i pressen med användande av en apparat och ett intresse, som förr ägnades bildkonsten, bara utbyggd och mera glättad, på blankare papper så att säga. Ett nytt chokladpaket kan få mycket starkare applåder än någon målning har fått på flera år. Den nya tidens moderna människor kräver nyare och slagkraftigare kakaokartonger.

Orden konst, konstnärlig, konstnär, har ett stort reklamvärde. Om man kan knyta dem till vanliga järnhandelsvaror är mycket vunnet för försäljningen. Om man kan inbilla allmänheten att nya kaffekokare, plastlampor och reservoirpennor har något med konst att göra, att den som köper dem köper något av ett konstverk, då kan man lägga på några kronor på priset. Konst är något fint. En grekisk oljereddare vill gärna ge en och en halv miljon kronor för att få sitt namn tryckt tillsammans med Gauguins, om det går genom världspressen.

Den nya »formgivningens» program framförs med stora pretentioner. Man tar hand om det gamla konsthantverkets goodwill (a thing of beauty is a joy for ever) och adderar till den en social utbyggnad, ett förbättringsprogram, man skall se till att folk får det snyggare hemma. Som i de flesta fall när någon vill beskydda och organisera i andras tillvaro gäller det egentligen en mera raffinerad form av exploatering. För att få det snyggare hemma måste man ju köpa nya grejor. Den nya tidens moderna former. Men formgivningen är inte densamma nu som på trettioalet och kommer förmodligen inte att bli densamma på sextioalet som nu. (Dessutom, när man ser resultatet av denna försköningarpropaganda tycker man att det vore bättre om man lät »folk» behålla sin dåliga smak. Den är åtminstone deras egen.)

Till programmet hör en ytlig framstegstro, ett intresse för allt som har med luftkonditionering, plast och nya hushållsmaskiner etc. att göra. Man drömmer om det helt funktionella hushållet, automatiskt, dammfritt, termostatiskt, ljudlöst, osfritt, blankt, rent och snyggt. Man glömmer att den största lyxen i bostaden är utrymme, det mest primära, att inga finesser någonsin kan vara bättre än ett eget rum där man kan ha det hur skräpigt eller välstädat man vill. Man vägrar eller förmår inte se hur bedräglig drömmen om det funktionella hushållet är, hur den binder och låser istället för att befria, hur den ger beroende istället för frid. Det mekaniska hemmet innebär inte någon tidsbesparing. Inte bara därför att man måste arbeta hårdare och mera för att kunna betala maskinerna utan också därför att den tid som man förut satte in i direktarbete nu istället går till att mata och underhålla maskinerna. Men det

Marcel Duchamps flasktorkare

kanske är roligare arbete. Om maskinerna går sönder blir ingen särskilt ledsen, det ger möjlighet att köpa nya eller att syssla med att reparera de gamla. Säkert är att för många sysslandet med bilen och det mekaniserade hemmet är en välkommen möjlighet att slippa tänka; dessa komplicerade leksaker ger smak av en aktivitet av värde; diskmaskinen är opium i förhållande till vanligt diskande. Lika säkert är att allt detta sysslande med inredningsdetaljernas utformning är en flykt undan sysslandet med verkliga idéer.

I början på 10-talet hittade Marcel Duchamp konstverk i järnaffärerna i Paris: »ready made». Breton definierar ett ready-made som »ett fabriksgjort föremål som utnämns till konstverk genom konstnärns val». Duchamp upplevde det oprentiösa, det oreflekterat uppriktiga, det handgripligt utomestetiska i en flasktorkare eller en snöskovel som en ny och friskare skönhet. Men denna jungfrulighetens tid är länge sedan förbi och en tid med ett beskäftigare synsätt är här. Utvecklingens huvudström skulle inte komma att gå mot konstens frigörelse från de högdraget estetiska pretentionerna utan mot nyttöföremålens estetisering. Inget »formgivet» föremål kan någonsin bli ett ready-made. Det har för alltid förlorat sin omedvetenhet och renhet.

I ready-made-idén låg inte bara uppskattning utan också ironi. Den skönhet Duchamp tillerkände eller gav som gåva åt oprentiösa maskintillverkade föremål ägde de endast så länge de var befriade från sin praktiska funktion. Tillbaka i den könlösa värld där de är födda, är de dömda att vänta på sin befrielse i form av skrot. Som skrot kan vi åter uppskatta deras skönhetsvärde. Som praktiska objekt i funktion är de alltför hotfulla, alltför fulla av svek.

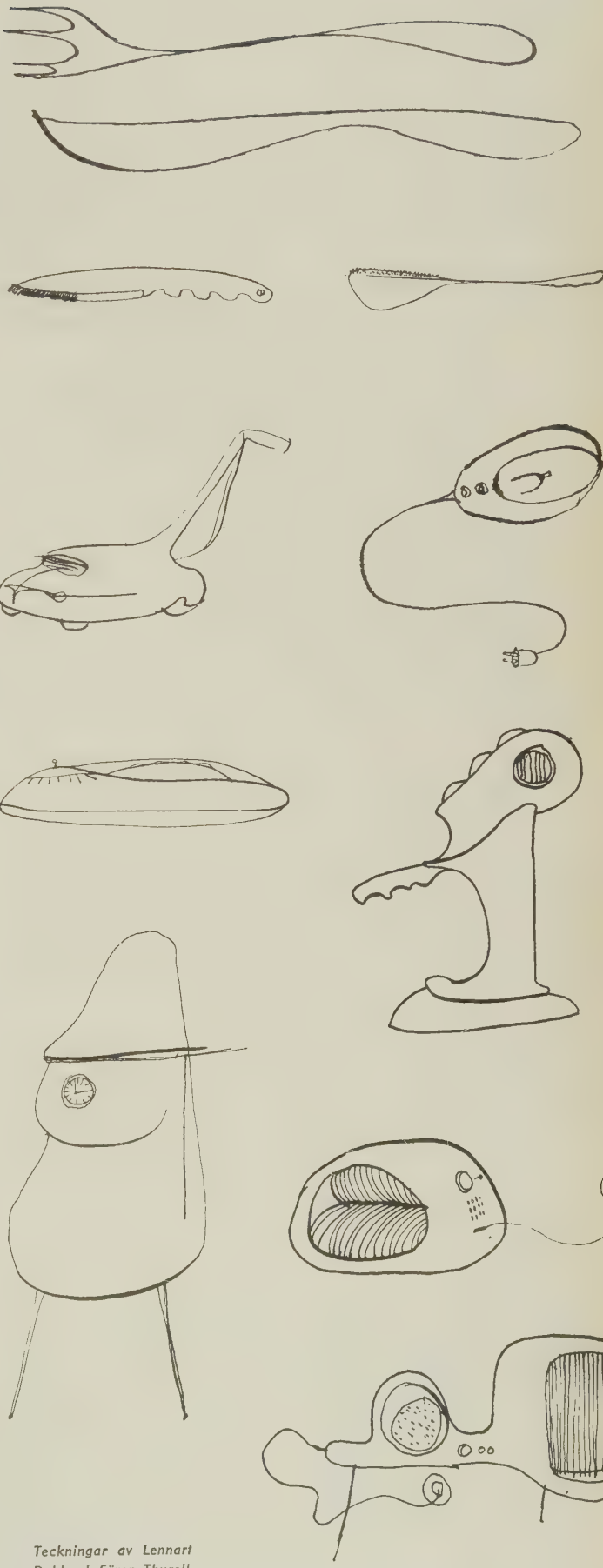
I en tid då man på allvar diskuterar möjligheten av ett slags flygstrider över kontinenterna utkämpade av enbart robotskepp, självstyrande raketer som själva genom något konstruktionsfel tagit initiativet till striderna förefaller ett rationellt samarbete mellan maskinerna och konstnärerna alltför tragiskt.

Industrial design har redan ett slags övertag över konsten. Den har storindustri bakom sig, starka intressen, mycket pengar, obegränsade möjligheter till publicitet, obegränsad tillgång till gott papper. Dess glädje är utåtriktad, den kräver ingenting av åskådaren. Den är tillrättalagd. Den är inte som den moderna konsten, »svår att förstå».

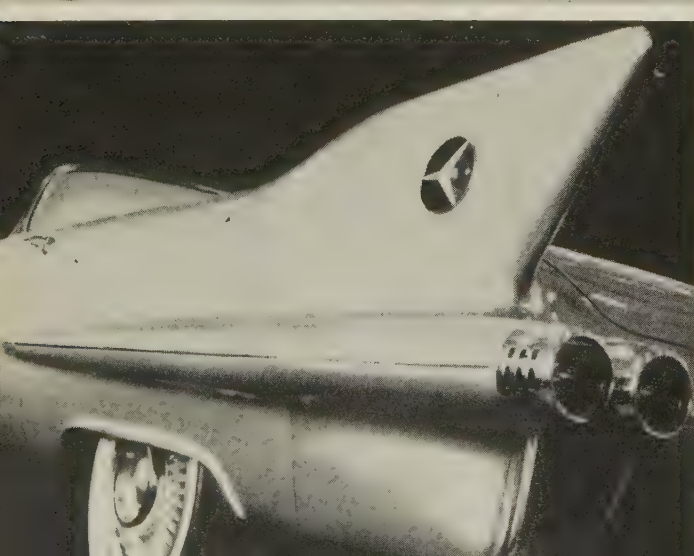
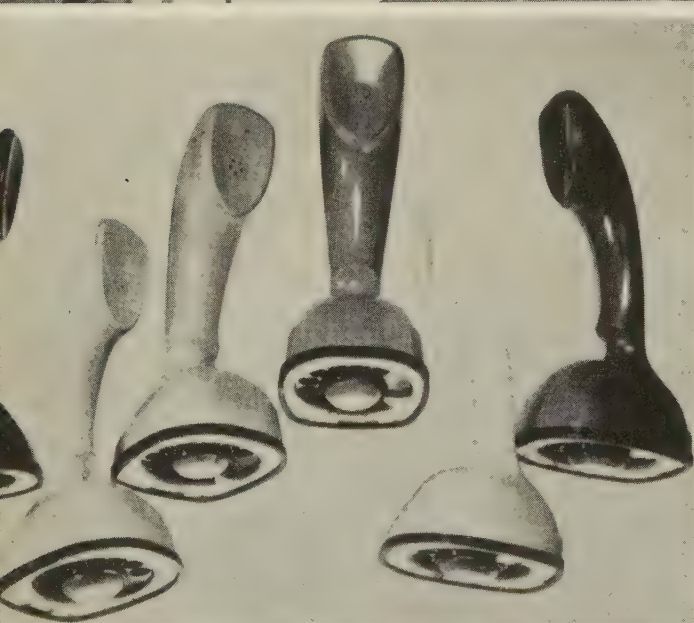
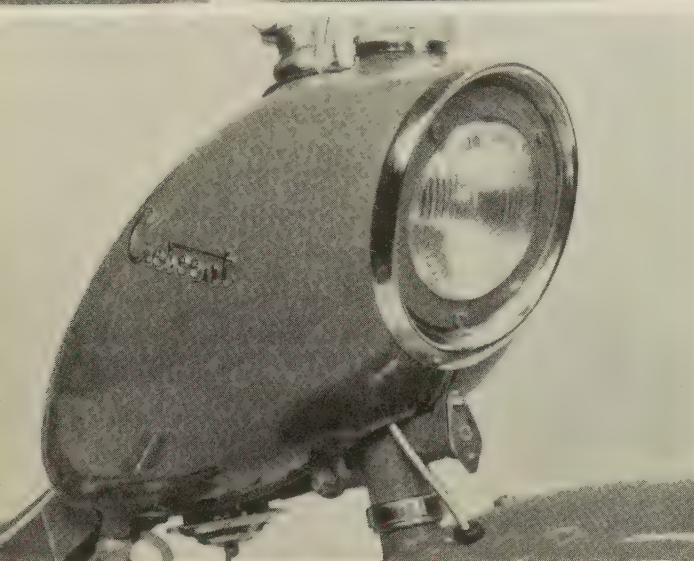
Det ligger inget orimligt i att man skulle kunna konstruera en maskin som på egen hand kan producera ting präglade av »god smak». Men ett konstverk har inget med god smak att göra. Det verkliga konstverket är ett ställningstagande av en individ i hans löjliga situation, det är ett motdrag till samhällets förkrossande tyngd och dumhet, **det är hans kontakt med det översinnliga** . . . Det har ingenting att göra med strömlinjeformade askkoppar och vackrare yxskaft.

»Kristus var så oändligt stor därför att inga möbler eller andra idiotiska tillbehör stod i hans väg» skrev van Gogh i ett brev till sin bror Theo.

Karl G Hultén

Teckningar av Lennart Dahl och Sören Thurell

FORM- OCH MILJÖDEBATT på 50-talet

En recension av Ulf Hård af Segerstads bok **TINGEN OCH VI**

DK 745

Ulf Hård af Segerstads bok **Tingen och vi** besitter många förtjänster. Stilen är särdeles behaglig, mjuk och lättflytande för att ställvis mynna i några värtaliga appeller till läsaren och mänskligheten. Illustrationsmaterialet är utsökt om än mycket ensidigt, och raden av svåra problem liksom de många citerade auktoriteterna bär i varje fall vittne om berömvärda ambitioner. Om jag ändock ställer mig kritisk till hans arbete beror det på skäl, som det kan vara rimligt att genast deklarerat.

Miljödebatten har glidit in i en period av utpräglad torftighet.

Det syns mig vara en överloppsgärning att bara passivt referera synpunkter och resultat, som sedan länge har majoritetens godkännande. Inte heller tjänar det mycket till att försöka väcka 30-talets kontroverser till liv eller i största allmänhet längta efter en ny tid av hårda motsättningar. 50-talet har helt nya typer av problem att erbjuda, svårigheter, som först måste kartläggas för att sedan bearbetas med nya eller traditionella hjälpmedel.

En sådan förnyelse kan tänkas ske på två sätt. Den kan bestå i framsteg på det teoretiska planet, ett radikalt nytt sätt att tänka över dessa frågor eller — och sannolikare — en förfining av gängse metoder. Av denna art är den vidgning av funktionsbegreppet, som Gregor Paulsson framlagt i »Tingens bruk och prägel» liksom också Sven Hesselgrens studier över vårt sätt att uppleva arkitekturen. Men förnyelsen kan också komma på ett annat sätt, genom att nytt, konkret stoff kastas in i debatten. Av den varan finns det nog och övernog. Strängt taget har bara ett enda problem belysts med sådan mångsidighet, att det nu är moget att för en tid uteslutande läggas i praktikerens händer: familjebostaden i förstädernas hyreshus. Men hur mycket är visst och säkert eller ens något sånär genomtänkt i fråga om städernas centra eller stora trafikstråk, om cityyrkenas arbetsmiljöer, om centralt belägna höghus och långt ut liggande egnahemsklungor, om landsbygdens småorter, om fritids- och rekreationsområden?

Jag kan inte se, att Hård af Segerstads bok håller måttet i dessa avseenden. Anmärkningsvärd är bristen på konkret stoff, på fakta och upplysningar från områden, som författaren veterligen känner till och också i andra sammanhang debatterat och kritiserat på ett personligt och ofta fängslande sätt. Här däremot är allt så vagt och allmänt, så fyllt av frågor, som bara antyds, eller resonemang, som är skäligen substanslösa. Man får inte övervärdera originaliteten, säger författaren och menar i ett senare kapitel, att hantverk och industri egentligen kompletterar varandra. Fotografiet är också konst, heter det,

Illustrationerna hämtade ur Ulf Hård af Segerstads bok **TINGEN OCH VI**

och staffilimåleriets särställning är på väg att undergrävas. Standardiseringen är viktig och nyttig, säger han vidare och önskar på ett annat ställe i boken, att våra städer vore mer »mänskliga». Osv, osv. Tjänar det verkligen något till att ödsla en utmärkt stilistisk talang på sådana föreläsningar av debattens trivialaste allmänningar?

Mot denna brist på självständighet har Gotthard Johansson riktat en ganska hård kritik. Har 50-talet verkligen ingenting nytt att tillägga, inga egna idéer utöver ensidiga renodlingar av synpunkter, som för längesedan vunnit allas erkännande? Hans kritik förefaller mig i hög grad berättigad. Å andra sidan vore det orättvist att påstå, att läsaren inte kan göra några fynd av intresse på dessa lätt och behagligt flytande textsidor. En av författarens tankegångar, kanske den viktigaste, skall här diskuteras närmare, jag refererar Hård af Segerstad och anknyter fritt till hans resonemang. Knappast något av alla de skiftande tingen omkring oss har en alldeles entydig funktion, framhåller han. Av det, som t. ex. finns i våra rum, kräver vi inte bara, att det skall duga att bruka praktiskt utan också att det skall vara passande eller se trevligt ut. Tingen har oftast både en praktisk och en psykologisk funktion, den sistnämnda av estetiskt eller socialt slag — här ansluter sig författaren till huvudtanken i Paulssons arbete. Det finns inte en sektor av livet, där bara nyttan härskar, och en annan, som utgör ett av det praktiska livet oberört skönhetsrike.

Nå, det låter ju bra. Låt oss nu se, hur författaren utvecklar detta. Till att börja med kan man undersöka, vilket bruk han själv gör av tingen. Den frågan är lätt besvarad, det är nästan uteslutande ett estetiskt bruk. Med hjälp av fotografiernas förföriska belysningseffekter vill han demonstrera för oss den effektfulla skönheten hos de enklaste vardagstingen, en potatisskalare, en tång, en resår fjäder, osv. Men i ett övermått av entusiasm och pedagogiskt nit bevisar han för mycket. Det finns ting, som används och bör användas endast som nyttoföremål, för vilka det helt enkelt är en fara, om de blir utsatta för ett estetiskt bruk. Om en potatisskalare är användbar för sin egentliga uppgift, är detta gott nog — det är många krav på en speciell skärförmåga, beständighet mot rost etc., som skall uppfyllas. Det är fullkomligt ovidkommande, om någon skönande lyfter verktyget i fråga mot skyn och högtidligen mediterar över dess estetiska egenskaper. Den svenske Celadon klagade med rätta över de svarte morianer, som tog hans vackra luta för att gräva med den i sanden. Det finns uppenbarligen också morianer av det rakt motsatta slaget, som tar en spade i handen för att hänföras av dess subtila linjemusik.

Detta psykologiska bruk av praktiska ting kan ibland ställa till allvarligt ohägn. Ett aktuellt exempel är höghusen. Det är viktigt att minnas, att själva hustypen länge haft och också bör ha en praktisk uppgift, att samla fler boende på en liten yta än som är möjligt med de låga lamellhusen. Nu finns det uppenbarligen en massa människor, som brukar höghusen på ett helt annat sätt. När det lilla municipalsamhället fått sin första och enda skyskrapa, sväller kommunalmännens hjärtan av stolthet: höghuset står där som en vida synlig symbol för självhävdelse gentemot grannkommuner eller det mäktiga brukskontoret. Detta kan ju kallas ett socialt bruk. Det händer, att arkitekter gör ett renodlat estetiskt bruk av höghusen — med hjälp av dem åstadkoms de vertikaler, som den skönt tänkta helheten kräver.

Naturligtvis låter det sig sägas, att nyttoföremålens enkla saklighet kan uppfattas som förebildlig också för ting med en estetisk eller social funktion. Mot den ståndpunkten, kommer ingen att resa några invändningar. Författaren ställer in sig i en kulturtradition av vördnadsvärd ålder. Framför mig på skrivbordet ligger av en händelse en liten bok med titeln *Ingenieurästetik*, författad av J. A. Lux, ett numera ganska bortglömt namn i den stora skara av tyskspråkiga konstnärer, arkitekter och teoretiserande pamflettskrivare, som skapat vår tids formkultur. Boken är tryckt 1910 och utgör knappast något pionjärverk. De frågor, som diskuteras, och de idéer, som Lux gör sig till tolk för, är praktiskt taget identiska med Hård af Segerstads. Den sistnämndes bok har bättre och skickligare tagna fotografier. I gengäld har Lux ett fastare och mer energiskt grepp om problemen.

Hård af Segerstad borde tänka sig för en smula, innan han fortsätter på denna stråt. Han talar visserligen i blygsamma ordalag om den undanskymda roll av diskussionsinledare, han påtagit sig, han vill bara presentera några frågeställningar till den intresserade allmänhetens tjänst. Med dessa försynta åtbörder lyckas han ändå inte dölja det faktum, att han tillhör gruppen av vårt samhälles smakdiktatorer. Även folkhemmet har sina ceremonimästare, visserligen en mer månghövdad skara än förr i världen men säkert lika inflytelserik för tyckandets inriktning och för hemmens och de offentliga miljöernas utformning som någonsin Lebrun eller Tessinarna.

Hård af Segerstads resonemang har också en annan sida. Hur skall tingen vara beskaffade för att rätt fylla sina uppgifter? Författaren utgår från den grundläggande satsen, att tingen är rätt formade, när de gynnar människans liv. De krav, som bör uppställas, är desamma som förut, praktiska, sociala och estetiska. Tankegången är viktig och ganska fint och nyansrikt utförd. Men han avbryter den alltför tidigt eller, rättare sagt, intar en mer än nödvändigt resignerad ståndpunkt inför möjligheterna att avgöra, vad som är rätt i dessa avseenden. Problemet är svårt att komma till rätta med och kan här bara antydhas. Det är givetvis möjligt att avgöra, om ett ting är riktigt format ur praktisk synpunkt. Bedömningen kan vara särdeles komplicerad men är i princip genomförbar. Det förhåller sig helt annorlunda med de sociala och estetiska kraven. De kan aldrig sägas vara riktiga eller oriktiga eller graderas efter någon skala. Är det riktigare att gå i kyrkan än på teatern, skall de nya husen stilistiskt ansluta sig till de gamla eller demonstrera sin estetiska modernitet? Sådana frågor kan inte besvaras objektivt. Å andra sidan kan vi ju fastställa, när ett ting uppfyller av människor uppställda sociala eller estetiska fordringar. Det går att utröna, hur invånarna i en stad faktiskt beter sig eller vad de hyser för önskemål. Planeringen kan sedan tillgodose de krav, som framgår av undersökningsmaterialet. I praktiken brukar ju förloppet vara något annorlunda. Planeraren erkänner inte alltid det berättigade i människornas sociala eller estetiska krav, han bortser helt från dem eller gör ett försök att verka som uppföstrare. Följden blir ofta en serie konflikter. Former skapas, som inte är adekvata mot några beteenden eller önskemål.

Nu finns det nog ändå vissa möjligheter att ta sig ur dilemmat. Låt mig ta berlinutställningen *Die Stadt von Morgen* som exempel. Programskrivarna hade gjort en kraftansträngning för att fota sina resonemang så mycket som möjligt på medicinska och socialmedicinska fakta. En

mängd frågor, som vanligen brukar uppfattas som utpräglad kulturpolitiska, dvs. fyllda av sociala och estetiska värderingar, hade därigenom förts över till en objektiv sfär, där det verkligen kan avgöras, vad som är rätt och vad som är fel, vilka miljöer som är riktiga och vilka som är oriktiga. Hård af Segerstad står inte heller främmande för resonemang av detta slag. Han talar i ett sammanhang om vikten av att söka formens lagar, dvs. att objektivt bestämma ett föremåls riktiga form utifrån dess uppgift och dess material. I själva verket har ju sådana strävanden spelat en utomordentlig roll t. ex. inom arkitekturen. Som resultat t. ex. av hållfasthetsberäkningar har former skapats, som också äger särpräglad estetisk uttrycksfullhet. Nya material och tekniker introduceras — säkert kommer de att ge oss nya häpnadsväckande former.

Till sist en historisk fråga. Den historik över industrial design, som författaren meddelar, är en otillbörlig förenkling. Det är inte fråga om en sammanhängande ut-

veckling från de engelska konsthantverkarnas reformarbete via kontinentens Jugend till vår tids idéer i fråga om industrivaror för masskonsumtion. Tvärtom har modern industrial design (med innebörden standardiserad industrivara, präglad av enkel, knapp form) vuxit fram i klar motsats till de yviga blandtyper av engelsk Arts and Crafts och tysk-österrikisk Jugend, som frodades i seklets början. Skall någon speciell föregångsman nämnas, borde det bli Peter Behrens, som själv frigjorde sig ur denna bizarra snårskog av stilformer och i sin egenskap av världskoncernen AEG:s arkitekt och formgivare lanserade ett nytt estetiskt program av den yttersta stränghet. Hans nyckelställning i den moderna formkulturens historia framgår klart, om tre av de lärjungar nämns, som åren strax före första världskriget arbetade på hans arkitektkontor: Walter Gropius, Ludwig Mies van der Rohe och Edouard Jeanneret, som sedan kallade sig Le Corbusier.

Göran Lindahl

»Jag och tingen». Teckning av Lennart Dahl

Rummet och tingen

DK 645

monodialog vid betraktandet av några bilder, som samlats i en kista på redaktionen. Bilder av gamla och nya rum. I några rum finns många föremål, i andra bara några få. Några är estetiskt tänkta, andra synbarligen icke.

Jag själv (missnöjd med tingens nuvarande ordning): Man talar nu så mycket om tingen i vår miljö och deras bruk och prägel. Precis som om vi vore beroende av tingen. Som om vi skulle kunna dyrka döda ting.

Jag själv (svarande och tillrättaläggande): Det är ett missförstånd. Man dyrkar inte döda ting. Men det är så att vår tid är på väg att få en ny formkultur. Sätten att forma tingen och våra miljöer är sanna uttryck för vår tid.

— Det är fullkomligt riktigt. Det är därför vår formkultur blivit en materiell fetischism av det allra primitivaste slag. Tingen är inte till för vårt enkla nyttjande längre. De gör anspråk på ett eget värde. Betrakta blott en modern interiör. Den präglas långt mer av tingen själva än av de människor som lever där. Den är alltid ett slags museum över formgivarnas förträfflighet och ett magasin för ägandebegärets samlingar. Är det rum för människor?

— Människorna har alltid älskat att ha vackra ting omkring sig.

— De mänskliga aktiviteterna är ändå det viktigaste. Den moderna bostadsinteriören är intet annat än en samling vackra föremål satta i relation till varandra. Den är genomreflekterad, estetisk och djupt antifunktionell.

— Människan kan inte leva utan att bruka tingen.

— Många kulturer har visat sig oberoende av tingens mångfald.

— Men icke av deras utseende...

— Mänsklig frihet innebär även ett oberoende av både tingens mångfald och av deras utseende. I vår materiellt rikligt utrustade tid har människan hamnat i ett underläge gentemot tingen. Det syns även i våra bostadsmiljöer.

— De moderna redskapen och möblerna hjälper oss att vinna frihet och fritid.

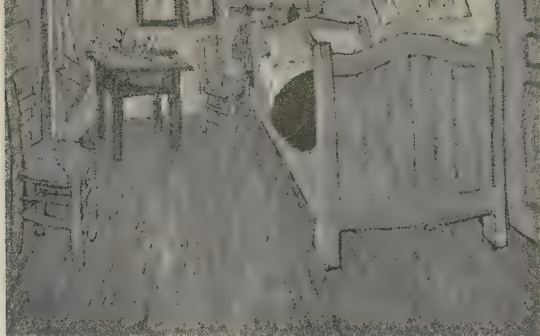
— Då tänker jag på den moderna kvinnan som lockas att skaffa nya, blänkande maskiner till hushållet för att snabbare kunna utföra något som hon tidigare helt sluppit att göra eller aldrig drömt om att ödsla tid på. Det är slaveri under tingen.

— Det är ett resonemang som låter som om idealet för den mänskliga miljön vore ett tomrum.

— Tomrummet är utan tvivel ett ideal. Där skulle de mänskliga relationerna få en chans.

— Det föremålslösa rummet är endast en scenbild som fungerar som bakgrund vid framförandet av idéer. Det tillhör teaterns värld.

— Det duger i verkligheten som en slags utgångspunkt. De lugna tomma rummen på Hammershøis målningar är

Van Gogh: Sovrummet i Arles. Oljemålning 1888. »Den här gången är det helt enkelt mitt sovrums. Det är färgerna som ska göra allting och genom färgernas för enkeling får tingen en mer storslagen verkan... Med ett ord att se på tavlan bör vara en vila för hjärnan»

Vilhelm Hammershøi: Solsken i rummet med en sittande figur. Oljemålning 1900. I skildringen av interiören betonas själva rummet och dess belysning. Tingen reducerade till sina enklaste former

Rumsinteriör från 1880-talet. En mångfald av möbler och allehanda ting. Ett stort antal av föremålen är prydnads-ting endast avsedda att betraktas. En interiör präglad av vedertagna former för livsföringen

Foto: Stockholms Stadsmuseum

Rumsinteriör från en kväkarsekts (The Shakers) bostadsanläggning i Nordamerika. Möbler utan dekorationer med funktionell och symbolisk form. Medveten strävan efter harmoni mellan detaljerna och helheten

Richard Neutra: Köksinteriör i villabyggnad. Bruksföremål och teknisk apparatur utnyttjade som förevändning för en slags funktionell expressionism. Hög värdering av teknisk perfektion

interiör av Le Corbusiers kontor i Paris 1946. Koncentration på miljöskapande i en miljö präglad av skepsis mot teknisk perfektion.

Foto: Alf Folmer

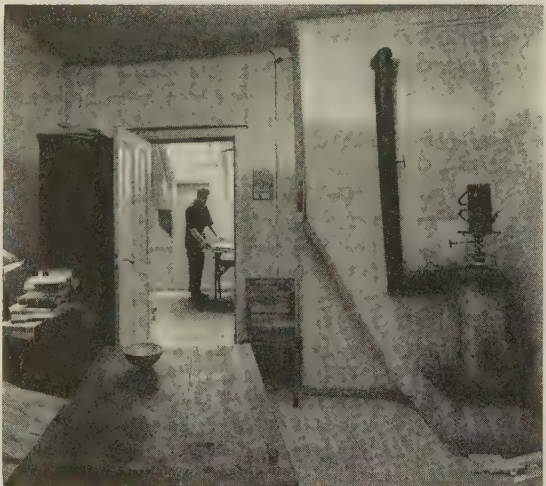

interiör av modern svensk hyreshuslägenhet i Järnbrott, Göteborg. Tingen i rummet visar inte likgiltighet för miljön, utan möjligen en brist på förståelse för sammanhanget mellan föremål och rummen. Inramning som arkitekten skapat

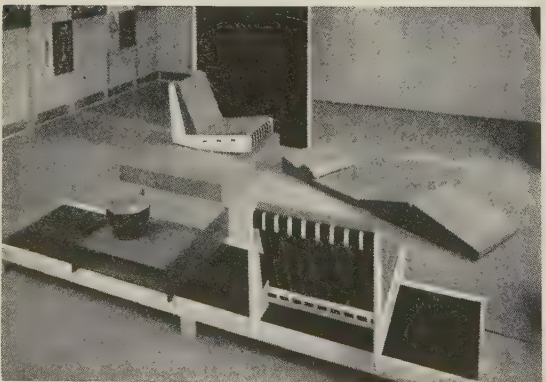

interiör av bostad och ateljé. En konstnärers miljö. Medveten övervakning av bruksföremål och starkare intresse för irrationella ting och former. Misstro mot tillrättlagd form av typ industriell formgivning

Foto: Lennart Olsson

Forsten Johansson: Utställningsinteriör. Försök att vinna förnyelse och större allmängiltighet vid möblernas bruk. Påverkan av japansk miljö

co och Luisa Parisi: Interiör av bostads- och arbetsmiljö i Bergamo 1957. Modebetonad interiör. Försök till total gestaltning baserad på likgiltiga och ointressanta formidéer

ändock fyllda av ljus och liv. Det är en möjlig ram för mänskligt liv.

— Det var i verkligheten inget gott exempel. Hans hem finns ännu bevarat och det är fullproppat med likgiltiga ting.

— Verkligheten är ointressant jämförd med den idealiserade bild han målar. Det är bilden som visar hans tankar och känslor.

— Tankar och känslor kan inte forma vår miljö.

— Åjo. Jag tänker på en kväktarsekt med antimaterialistiska idéer. De skapade i knapphetens tecken en mycket högtstående form- och föremålskultur.

— The Shakers har ingenting med vår tid att göra.

— De mänskliga behoven är i grunden desamma idag. Det är bara den nutida tingkulten som har förvandlat umbärliga ting till livsviktiga, bruksvaror till konstföremål, bostaden till en utställning.

— Det är en vrång syn på tingen och oss. Den industriella formgivningen är vår tids enda levande konst.

— Den industriella formgivningen är ett av konsumtions-samhällets fräckaste tilltag. Omformningen och tillknäddningen av bruksföremålen fungerar främst som ett slags försäljningslaxativ och ett medel att kunna höja priset. En designetikett betyder ett förhöjt pris, oberoende av framställningskostnader.

— Ett föremål kan vara vackert eller fult. Bör man icke alltid välja det vackrare. Kan skönhet någonsin vara till nackdel?

— Det låter som ett försvar för en homeopatisk medicin — botar den inte, så kan den i varje fall inte skada.

— Vi kan ju låta bli att använda ordet skönhet. Men den materiella utvecklingen kan inte hejdas. Och det är alla konstnärers skyldighet att bidra till att forma vår miljö.

— Om jag tänker på de verkliga konstnärernas egen miljö, kan jag inte erinra mig att jag någonsin sett ett enda s. k. formgivet föremål eller en modern möbel i deras ateljéer, även om det skulle vara deras bostadsmiljö på samma gång. Just bland konstnärerna finner man nog designbegreppets verkliga motståndare.

— Det är enbart en protestattityd, som kommer att visa sig ohållbar. Det är en löjlig misstro och en missuppfattning av formgivningens betydelse, som bottnar i konstnärens sociala isolering.

— Det är en medveten inställning. Men den bör kallas klarsyn.

— Det är flykt från verkligheten och en ofruktbar estetik. Man måste leva med helt i sin egen tid. Eller hur? Vad är det egentligen du menar med dina invändningar?

— Att människorna skall inse sitt verkliga oberoende av tingen.

— Nej, människorna måste förstå och älska tingen och deras skönhet.

— Nej, människorna måste befrias från den goda smakens diktatur.

Erik Thelaus

CARL FREDRIK ADELCRANTZ — arkitekt

A Roslin: C F Adelcrantz, Paris 1754

DK 92:72 (Adelcrantz)

Den glansfulla yttre ramen kring de ledande skiktens liv under större delen av frihetstiden och den gustavianska tiden bestämdes i hög grad av de insatser som gjordes genom Carl Hårleman och dennes lärjunge och sedermera efterträdare på överintendentensposten Carl Fredrik Adelcrantz. Med en smula orättvis förenkling kan sägas att på arkitekturens och stadsplaneringens område deras namn täcker ett avsnitt av svensk kulturhistoria som framför andra för flertalet svenskar framstår i något av en troligglans.

Den senares gärning som arkitekt har nyligen med fördömlig klarhet skildrats i Stig Fogelmarcks avhandling »Carl Fredrik Adelcrantz, arkitekt». Betydelsen av Adelcrantz' verk och de nyattribueringar eller korrigeringar av tidigare uppfattningar om Adelcrantz' arbeten som Fogelmarck presterat berättigar till ett något utförligare återgivande av vissa huvuddrag i Adelcrantz' verksamhet så som den skildras av Fogelmarck. Arbetet är som titeln understryker begränsat till ett studium av Adelcrantz' insatser som arkitekt — lyckligtvis ville man nästan säga. Adelcrantz' arbetsförmåga var nämligen formidabel och hans offentliga uppdrag legio och även efter en sålunda gjord begränsning kvarstår ett överflödande rikt material. Just denna rikedom torde i förbigående sagt vara grunden till den väl enda svagheten i Fogelmarcks arbete,

nämligen avhandlingens disposition, en fråga till vilken vi skall återvända.

Adelcrantz föddes 1716, son till stadsarkitekten i Stockholm Göran Josuae Adelcrantz, Nic. Tessin d. y:s närmaste medarbetare. Genom sin starkt teaterintresserade fader fick han tidigt kontakt med teatern och dess problem, ett område där han kom att göra sina mest betydande insatser som arkitekt, medan han däremot av missriktade omsorger från faderns sida hindrades i sin inriktning på sitt blivande yrke. Fadern hade av politiska skäl berövats sin höga ämbetspost och ville rädda sin son från ett likartat öde. Först 1739, efter faderns död, kunde Adelcrantz på allvar påbörja sin utbildning som fick formen av en längre tids studier i Frankrike och Italien under åren 1739—43. Återkommen hem fick han sin utbildning kompletterad genom arbete direkt under Carl Hårlemans ledning ända fram till dennes död 1753. Hårlemans dominerande konstnärspersonlighet gav inte plats för någon framträdande särart hos medarbetarna och inté ens Fogelmarcks fina spårinne har hjälpt oss att finna några drag av Adelcrantz' egenhändiga insatser under denna tid.

Det mäktiga inflytandet från Hårleman kändes länge i Adelcrantz' arbeten. Om den så ofta i hans verksamhet framträdande smaken för barockens och rokokons rytm och form enbart hade sin grund i detta inflytande är svårt att säga. Studerar man Adelcrantz' ritningar och framställningssätt närmare finner man där en pennans precision som Fogelmarck på ett ställe kallar »nästan ängslig»,

Carl Fredrik Adelcrantz, arkitekt, av Stig Fogelmarck. Monografier utgivna av Stockholms Kommunalförvaltning. Uppsala 1957. 540 sid. Rikt illustrerad. Pris 48 kr

men som man är benägen att tolka som den födde klassicistens naturliga handlag och känsla för klar, avgränsad form. Hans dokumenterade, organisatoriska och intellektuella skärpa pekar i samma riktning, på en konstnärsbegåvning av »apollinisk» typ. Det bör dock framhållas att hans arkitektur — projekt som utförda arbeten — länge färgas av influensen från en frodigare värld än klassicismens. Endast småningom anammade han dess form. Hans attityd inför den med Gustav III:s hemkomst från den stora Italienresan introducerade nyantiken vittnade om hans ovilja att i sin arkitektur ge rum för en kärvare klassicism. Av dessa orsaker sköts han ju också i bakgrunden under den senare delen av sitt liv som konungens konstnärlige rådgivare för att på detta område lämna plats åt krafter som Desprez, Masreliez och Tempelman.

Om Adelcrantz sålunda under en tid av allt starkare klassicistiska strömningar — som han genom ytterligare resor till Frankrike och Italien måst vara väl orienterad om — i sin egenskap av senfödd representant för rokokons formvärld internationellt sett tedde sig en smula retarderad finner vi ändå att han redan vid sitt första självständiga framträdande som arkitekt gör insatser av internationellt intresse. Det är då, karakteristiskt nog, inte främst på rent formella, stilistiska grunder man kan hävda detta utan på grund av Adelcrantz' arbete som skicklig analytiker av de planlösningsproblem han mötte i sina teaterarbeten.

Adelcrantz' självständiga verksamhet inleds bl. a. med en serie utomordentligt intressanta utkast till en privatteater, osignerade skisser som Fogelmarck med säkerhet kunnat tillskriva Adelcrantz och datera till 1750-talets början. Dessa blad är intressanta redan genom den inblick de ger i en arkitekts skissteknik för 200 år sedan. Lägg märke till hur Adelcrantz arbetat med den symmetriska planen

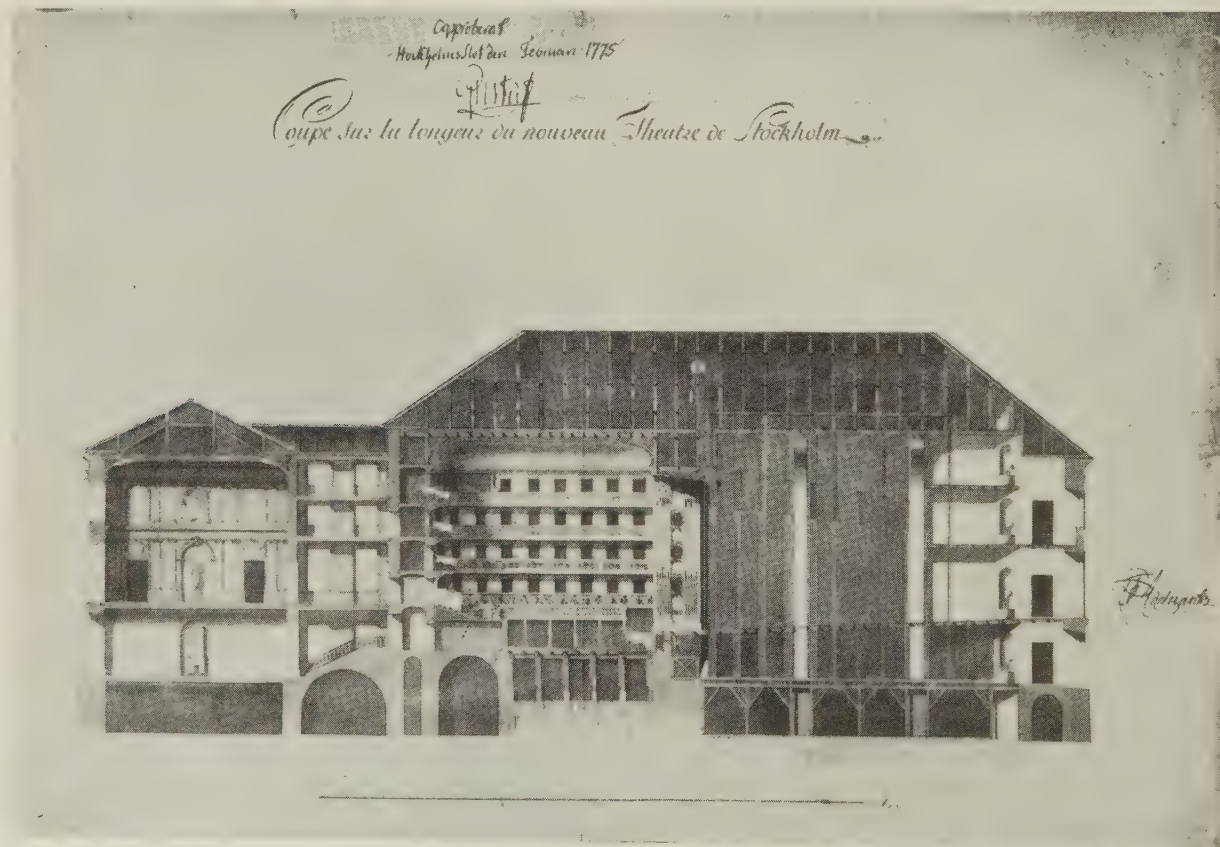
som en skeppsbyggare med sin spantruta! Att Adelcrantz till utgångspunkt för sin teater tagit en romersk kyrkoplan av utpräglat barock karaktär syns mig vara mer än ett kuriosum. I dessa skisser har, för att citera Fogelmarck, kyrkans kupolrum »givit teatersalongen och sidokapellen eller sakristian foyer och bostad för teaterdirektören. Högkoret slutligen har ur alla synpunkter fullt logiskt, ombildats till scenrum».

Rit och myt, kult och drama har här återförenats i en form som man inte uppfattar som blasfemisk. Tvärtom känns sammansmältningen just i den barocka livsstilens former som något naturligt. Teaterhistoriskt är skisserna framför allt intressanta genom att de, som Fogelmarck påvisar, leder fram till vissa rumsliga och plantekniska idéer som skulle komma att ta form i Ulriksdalsteatern och Drottningholmsteatern.

I ombyggnaden till teater av den gamla »beridarebanan» på Ulriksdal visar Adelcrantz sin förmåga att smidigt och med små medel nå utomordentliga resultat. Den teatertyp han här introducerar, salteatern, kan som Fogelmarck antyder, till en del härledas ur de nämnda »kyrkteater»-studierna, till en del ur det givna rummet. Beridarebanans långsmala form tillät inte anordnandet av en verklig logeteater. Att Adelcrantz så ofta laborerade med salteatern kan också ha sitt ursprung i det förhållandet att det i de större slottsprojekten för det teatervurmande hovet inte sällan gällde att infoga en teaterlokal i de ordinarie rumssviten. Salteatern blev då den naturliga formen, inte logeteatern.

I Drottningholmsteatern stod Adelcrantz fri att välja rumsform men föredrog även här sin egen uppfinning, salteatern, och vidareutvecklade temat från Ulriksdal, bara så mycket rikare både i planform och dekor. Rums-

Operabyggnaden i Stockholm. Längdsektion, 1774

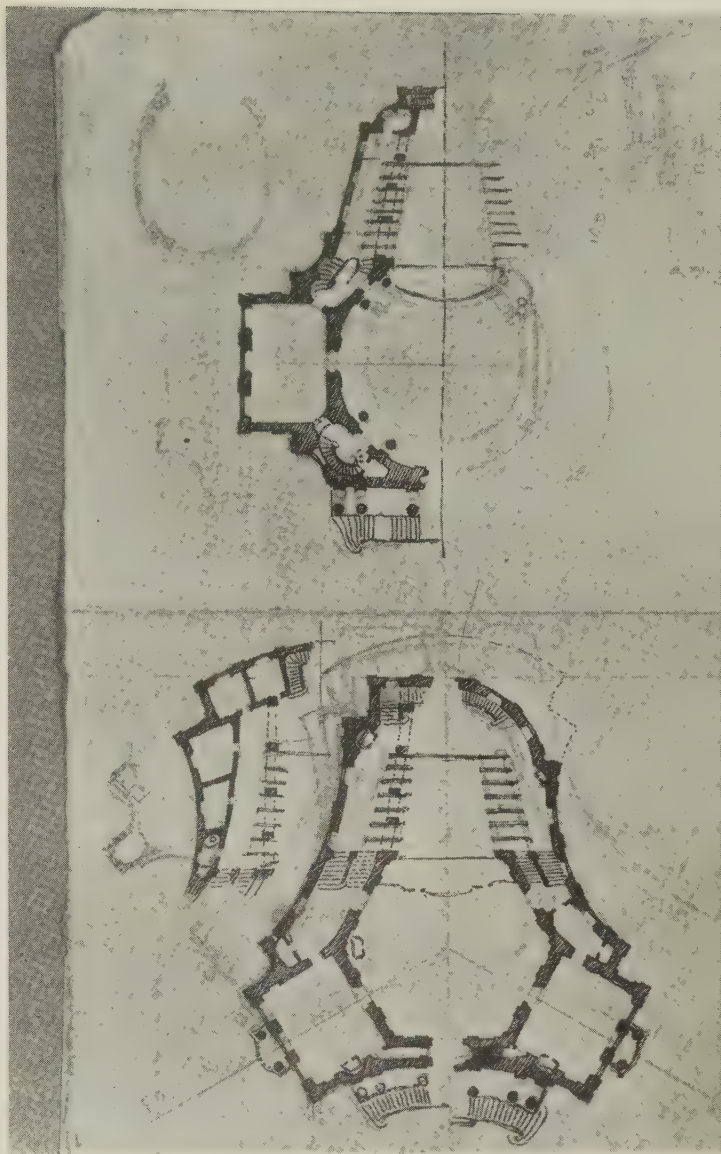
ligt balanserar Drottningholmsteaterns scen och den bakre delen av åskådarrummet likvärdigt kring den främre, bredare delen av åskådarrummet. Kungaparet hade där sina platser, i skärningen mellan teaterns längdaxel och tväraxeln i det »totalrum» som scen och salong bildar. I Drottningholmsteatern med dess underföreställningen likformiga ljus över scen och salong finner vi — särskilt starkt framhävt av vissa interiördekor — den enhet mellan scen och salong som i dag så hett eftersträvas. Med denna teater gjorde Adelcrantz sin arkitekturhistoriskt sett kanske intressantaste insats — trots att teatern så sent som på 1760-talet i sina rumsformer och sin dekor ännu präglas av traditionerna från barock, regence och rokoko.

Med rivningen av den vackra stockholmsoperan gick ett av Adelcrantz' viktigaste arbeten förlorat. Den var på sin tid en av Europas förnämsta teaterbyggnader men teaterhistoriskt sett ändå inte ett så självständigt arbete som Drottningholmsteatern. I Stockholmsoperan byggde Adelcrantz i helt annan utsträckning på utländska erfarenheter. Framför allt betydde Soufflots teater i Lyon och vissa italienska scener mycket för dess utformning. Ehuru nu försvunnen kan vi bilda oss en klar uppfattning av den gamla operans utseende, inte minst genom de magnifika sektionerna. Åskådarrummet var ovalt och med fyra logerader vars horisontala band av dekorerade bröstningar gav rummet dess karaktär. En mängd drag i teaterns utformning ger vid handen att man här inte upplevde samma enhet mellan scen och salong som i Drottningholmsteatern och att denna enhet, som Fogelmarck antyder, kanske inte ens var eftersträvad. Stilistiskt sett var anläggningen, som tillkom under loppet av 1770-talet och invigdes 1782, av klassicistisk hållning, närmast Louis XVI, trots att karakteristiskt nog många detaljer hade en utpräglat rokokomässig prägel.

Just denna tid, 1770-talet, var Adelcrantz' mest aktiva då han, ofta med Gustav III som uppdragsgivare, projekterade en rad av sina viktigaste arbeten. Flertalet av dem, bland dem den storartat upplagda ombyggnaden av Ekolsund, stannade dock på papperet. Ett decennium tidigare, på 1760-talet, utförde Adelcrantz för kungahuset ett av sina vid sidan av Drottningholmsteatern och Operan främsta arbeten nämligen det lilla tjugande Kina slott vid Drottningholm.

Adelcrantz' sakrala arkitektur, med Adolf Fredriks kyrka som främsta exempel, ägnar Fogelmarck ett av avhandlingens mest välskrivna och intressanta avsnitt, medan däremot stadsplanekapitlet fått en mer oengagerad ton. Det vore lockande att här närmare teckna upp konturerna även kring dessa och andra verksamhetsområden, men innanför ramen av denna anmälan är det icke möjligt. Det har i stället synts riktigt att koncentrera uppmärksamheten till det område där Adelcrantz gjort sin historiskt intressantaste insats, nämligen teaterbyggandet, och på hans ställning och karaktär ur formella synpunkter.

Fogelmarck har gått till verket med en lärdom, monumentkännedom samt förtrogenhet med samtida källor och modern forskning som synes utom all kritik. Den slutgiltighet i analyserna som utmärker avhandlingen fordrar dock något mer, nämligen estetisk känslighet och fantasi. Detta besitter författaren i hög grad. Man kan peka på en mångfald av med fin inlevelse formulerade analyser på ett språk av föredömlig klarhet och enkelhet. Som enstaka exempel kan nämnas tolkningen av Kina slott. Även kulturhistoriskt mindre betydande ting ägnas en förtjust, förälskad

Projekt till teater. Planer

forskarmöda. Man behöver sannerligen inte vara seglare för att glädjas t. ex. åt skildringarna av fyrbyggarna i yttersta skärgården. Fogelmarck har skickligt undvikit frestelsen att »övertolka» de skilda monumenten, något som inte är ovanligt när det gäller analyser av nationella varianter av den stora internationella arkitekturen.

Det är självklart att en forskare med Fogelmarcks förutsättningar kunnat bringa klarhet i fråga om den konstnärliga äganderätten till arbeten där upphovsmannen varit omtvistad eller okänd. Här har redan nämnts hurusom Adelcrantz kunnat utpekas som författare till de intressanta »kyrkteater»-skisserna. Andra exempel är de viktiga nyattribueringarna till Adelcrantz av herrgårdarna Stora Ek och Sparreholm, Rosenadlerska huset vid Mynttorget samt interiörerna på Kina slott. Dessa ny- och omattribueringar har kunnat göras med en finslipad arsenal av argument alltifrån plan- och funktionsanalytiska till kalligrafiska. Som särskilt fint exempel på en formell och kalligrafisk analys kan nämnas den av skissen till en volière vid Kina slott, där författaren klarlägger hur Adelcrantz lagt upp kompositionen och tecknat dess huvuddrag medan med-

arbetaren, Jean Erik Rehn, givit ritningen dess finish, dess dekorativa detaljer och staffaget. I förbigående sagt resulterade samarbetet i ett högst charmerande projekt som dock tyvärr aldrig realiserades.

Författarens med en sådan säkerhet gjorda analyser ger avhandlingen en nästan absolut karaktär. Föga eller intet syns att tillägga. Till tröst för den som trots allt vill försöka sina krafter på nya tolkningar, andra värderingar, har avhandlingen disponerats så att dess ena, senare huvuddel utgöres av en »beskrivande katalog» där samtliga monument upptagits och skildrats i alfabetisk ordning. Man kan ur den, som man ur ett 1700-talsschatull försiktigt lyfter en enstaka pjäs, lösgöra ett arbete, pröva dess halt och egenart i möjligaste mån isolerat. Denna resonerande katalog vill man inte mista. Uppslaget är nytt, har veterligen inte genomförts i någon tidigare arkitektbiografi och rymmer för övrigt ett material av största läsvärdhet — man får bara inte skrämmas av ordet katalog.

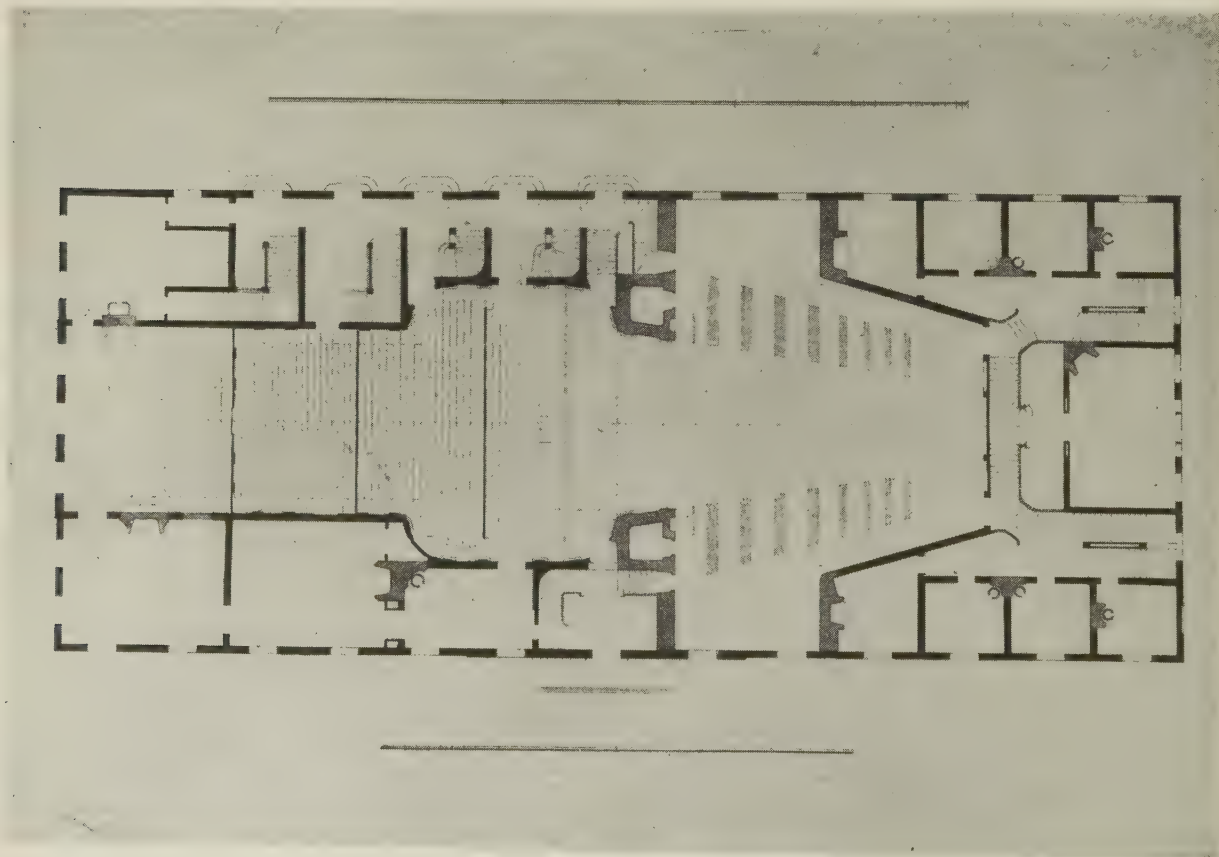
Om man sålunda gärna i kommande arkitektbiografier återfunne detta grepp vill man ändå reservera sig mot materialets disposition i övrigt. I själva verket ligger här, som tidigare nämnts, den enda mer vägande invändningen mot Fogelmarcks arbete. Kanske är materialets överflödande rikedom den yttersta orsaken till svårigheterna. Fogelmarck har valt att uppdelat sin avhandling i två delar, varav den senare delen är den nämnda, resonerande katalogen. Den förra delen upptar utöver en inledande summarisk levnadsteckning »en skildring av Adelcrantz' verk sett i konsthistorisk belysning». Som skäl till denna indelning anger författaren en önskan »att ej tynga den fortlöpande konsthistoriska framställningen med vidlyftiga resonemang i attributionsfrågor och ofta

omfångsrikt byggnadshistoriskt material». Detta syfte har nåtts, den fortlöpande framställningen flyter lätt. Men då den icke uppställts kronologiskt utan efter byggnadens funktion är det rätt svårt att få en samlad överblick över Adelcrantz' stilistiska utveckling. En kompletterande kronologisk översikt skulle ha underlättat detta studium. Alternativt kunde avhandlingens första huvuddel ha formats i direkt kronologisk följd med en stark nedskärning av redovisade arbeten, ett förfaringssätt som kunde rättfärdigas under hänvisning till den utförliga, resonerande katalogen. I den utformning författaren valt belastas avhandlingen på en del punkter av onödiga dubbleringar. På en punkt har kapitelindelningen på skilda funktioner för övrigt drivits väl långt. Herresäten och slott redovisas separat från sina trädgårdar. Vid behandlingen av en arkitektur som den Adelcrantz'ska med dess starka förankring i den barocka traditionen syns en sådan uppdelning överdriven.

Förlaget har givit avhandlingen en mycket vårdad form och man vill bara beklaga att papper och klichéer inte är i klass med den omsorgsfulla genomarbetningen i övrigt. Därigenom har t. ex. ritningarnas textinnehåll blivit svårslästa vilket är skada då de rymmer för läsaren mängder av betydelsefulla fakta. Man frågar sig om inte förlaget kunde bereda författaren tillfälle att göra en sammanfattning av avhandlingen, gärna i stort format, illustrerad med bilder i väsentligt större skala och i yppersta tryck. Adelcrantz' centrala roll i det svenska 1700-talets historia är värd en sådan insats.

Fogelmarcks avhandling har för en arkitekt förutom genom sitt självklara värde för monumentvården sitt särskilda intresse genom den inblick den ger i en arkitekts arbets-sätt för tvåhundra år sedan. Vi får visserligen ingen samman-

Drottningholmsteatern. Plan

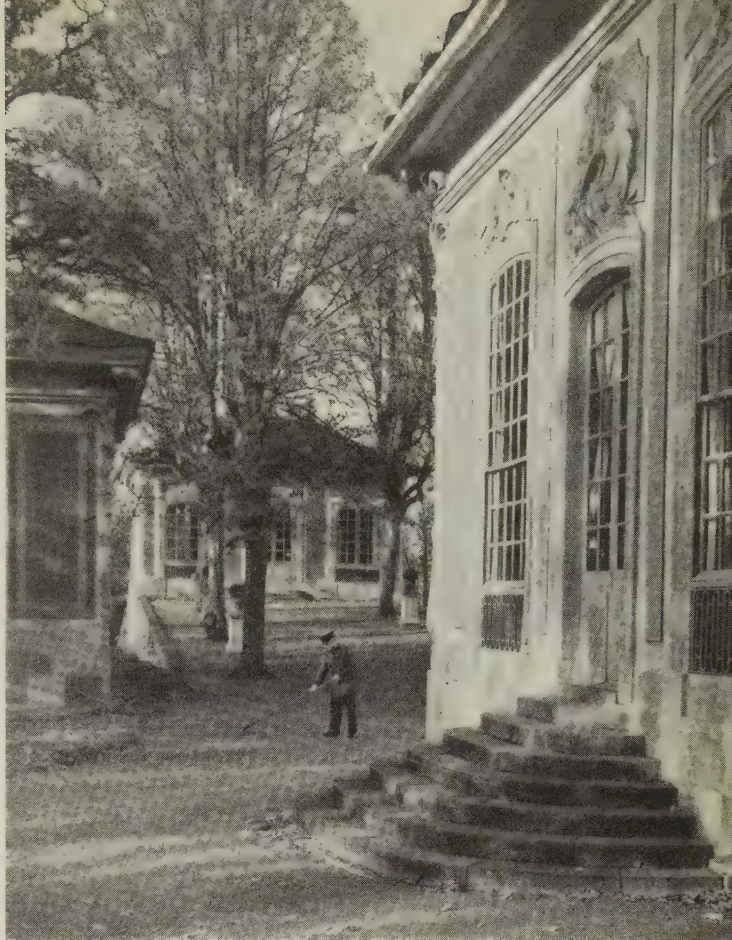
fattning av dessa frågor men avhandlingen rymmer tillräckligt stoff för en sådan. Programarbete, skissning, skissförslag, huvudritningar, arbetsritningar, övriga yttanden och remisser och arbetsgenomförande belyses utförligt på skilda ställen.

I den Adelcrantzska skisstekniken får man en god inblick genom ett studium av de tidigare nämnda teaterskisserna. Till skisstadiet måste också hänföras en mängd studier efter franska förlagor bl. a. efter — i kronologisk ordning — Blondel, Boffrand, Briseux och sist de Neufforge. Utpekandet av förebilder, bindande i sina direkta sammanhang med arbetsskisserna, har sitt intresse. Den formella skicklighet som utmärkte tidens arkitekter i gemen och den konsekvens med vilken utvecklingen skedde hade varit omöjlig med den inställning vi nu har till frågorna om efterbildning. Kravet på personlig egenart och originalitet — ett arv från expressionismen? — som ofta binder en nutida yrkesman i sitt arbete besvärade sannerligen inte en 1700-talsarkitekt! Denna grundinställning hindrade inte en konstnär som Adelcrantz att nå sådana i god mening originella lösningar som i salteatrarna.

Som sentida iakttagare slås man vid studiet av skissförslag och ritningar av det märkliga faktum att inte en enda verklig perspektivbild återfinnes i hela det väldiga bildmaterialet.¹ Endast bland Adelcrantz' studieskisser efter utförda byggnader eller tryckta förlagor kan en enstaka perspektiviskt tecknad detalj urskiljas. Den återgivna stora Fredrikshovsfasaden slutligen är ett slags hybrid mellan en fasadframställning och ett perspektiv.

Detta är mig veterligen inte något för Adelcrantz specifikt. Ehuru kända till sin teknik sedan Massacios dagar och förordade i projekteringsarbetet av renässansteoretiker som Serlio kom perspektivbilder i den mening vi avser i stort sett inte att användas som ett hjälpmedel i arkitektarbetet förrän med romantiken och 1800-talet. Att de då, som speciellt ägnade att illustrera miljöfrågor och mer komplicerade sammanhang, aktualiserades kan väl bl. a. tolkas som ett intresse för frågan om relationen mellan historiskt givna miljö och nyskapat. Miljöproblem i vår mening existerade inte för Adelcrantz och hans samtida. För dem existerade de som relationen mellan de olika delarna i en större helhet — jämför t. ex. planerna på omgivningarna till Stockholms slott — men inte mellan denna och omgivningarna i övrigt. Man kunde följaktligen skildra sin byggnad helt autonom, svävande så att säga i lufttomt rum. En omsorgsfullt, med skuggor och dagrar modellerad sektion levandegjorde byggnaden för beställaren, inte ett exteriörperspektiv med allsköns staffage jämte »erforderliga interiörperspektiv». Sektionen var en simultanskildring av byggnadskropp och inneslutet rum och gav genom sin åskådliga form ofta en hederligare bild av byggnadens verkliga utseende än våra perspektivbilder. Med ett sådant synsätt på miljöfrågorna var det också fullt logiskt att man från Överintendentsämbetet kunde utge typritningar t. ex. till landshövdingeresidens, rådhus osv, något som man idag väl inte skulle drömma om — eller hur?

Ytterligare skäl till att arkitekter före 1800-talet så sällan tillgrip perspektivet som arbetsmedium torde bl. a. ligga i entydigheten hos den arkitektur som växte fram med ungrenässansen och som — schematiskt sett — fann sin upplösning under 1800-talets förra hälft. Dess symmetriska

Kina slott. Vy från sydväst mot Confidencen. Foto: Lennart af Petersens

uppläggning lämpar sig för en beskrivning med sektioner, fasader och planer. Den arkitektur däremot som framträder med senare hälften av 1800-talet lät sig med sin komplexa karaktär och asymmetriska uppbyggnad lämpligast beskrivas perspektiviskt. Det rikare synsätt som fotograferingskonsten medfört har säkert varit bidragande till den med det senaste århundrade allt starkare inriktningen på perspektivet som arbetsinstrument.

En arkitekts brottnig med uppdragsgivaren illustreras roande med historien om klockstapeln från Salo någonstans i de finska ödemarkerna. Återkommen från sin klassiska resa fann sig Gustav III föranledd att desavouera Adelcrantz genom att underkänna dennes skiss — som ansågs representera förlegade ideal — och egenhändigt tota ihop ett förslag till »dorisk» klockbock, som överintendenten fick sätta sig ner och översätta i något byggbart. Ritningarna förverkligades också men som Fogelmarck torrt kommenterar »... det var lättare i teorin än i praktiken att flytta Rom och Grekland till den nordiska landsorten».

I skildringen av tillkomsten av Adolf Fredriks kyrka får vi i ett intressant avsnitt veta hur Adelcrantz speciellt rekommenderar en viss murmästare under hänvisning till hur betydelsefullt det var att få en murmästare som kunde samarbeta med arkitekter och därjämte tillräckligt ritkunig för att klara uppdelningen av huvudritningen »uti många små, vilket icke kan ske av var och en som är murmästare oaktat han ock själv kan rita». En arbetsprocedur som än i dag diskuteras — nu med anslag från Statens nämnd för byggnadsforskning!

Torbjörn Olsson

¹ Ingen av de två som perspektivbilder på sidorna 62 och 336 presenterade ritningarna är egentliga perspektiv.

KONSTHALL

i Lund

Arkitekt SAR Klas Anshelm

DK 727.7 (485 Lund)

Gamla Sparbanken i Lund inbjöd år 1953 några arkitekter att tävla om Konsthall vid Mårtenstorget, stadens salutorg.

Hallen fick kosta omkring 600 000 kronor, skulle inrymma lämpliga lokaler för tillfälliga utställningar, möjliggöra utövande av musik samt möjlighet att inta förfriskningar. Det var allt programmet innehöll om huset. Dessutom skulle Krognoshuset, ett 1500-talshus som sedan länge använts som utställningsbyggnad, ingå som led i anläggningen.

Jag frilade det gamla huset, fullföljde torgrummets lugna norra vägg med träd-
rad-plantering samt anslöt torgsynliga fasader i material, handslaget rött tegel, till Krognoshuset.

Tävlingsförslaget överensstämmer med den uppförda byggnaden.

Konsthallen är uppförd runt en öppen skulpturgård med växlande höga och låga rum, öppna balkonger och halvt avgränsade gallerier.

Belysningen har jag försökt klara med enkla medel. I yttertaksrum tas dagsljus in genom branta lanternintakfönster (mot norr råglas, i övrigt mera ljusbrytande glas). Elljusarmaturen är här placerad utomhus och är lätt flytt- och inställningsbar. Övriga rum belyses med i takskenor fästade rörliga, innerför speglade 40 watts glödlampor utan bländskydd. Samtliga armaturer är lätt åtkomliga. Möjligheter för tillsatsbelysning är rikt tillgodosedd.

Samtliga rum har målade ljusgrå väggar med någon svartgrå accent samt vita tak. Synliga material invändigt är: för golv i bottenvåningen grå hyvlad kalksten, i övervåningen svart marmorerad linoleum; för väggar betong gjuten mot råspånt, juteväv på porös träfiber; för tak betong samt träull. Utrymmet för musik, norra utställningshallen, har väggar, ljudskärm och tak av spånplattor. Podium för flygel eller kammarmusiker är en röd matta av Barbro Nilsson. Infällda tavellister är utförda på samtliga väggar och tavelkrokar så urformade att klivande på stegar och stolar undviks.

Inredningskomplettering utgöres av moduliserade postament samt en rullställ-

På motstående sida: Interiör från konsthallen
Foto: Lennart Olson

T. h: Exteriör av konsthallen med Krognoshuset
i bakgrunden. Foto: H Lund Hansen

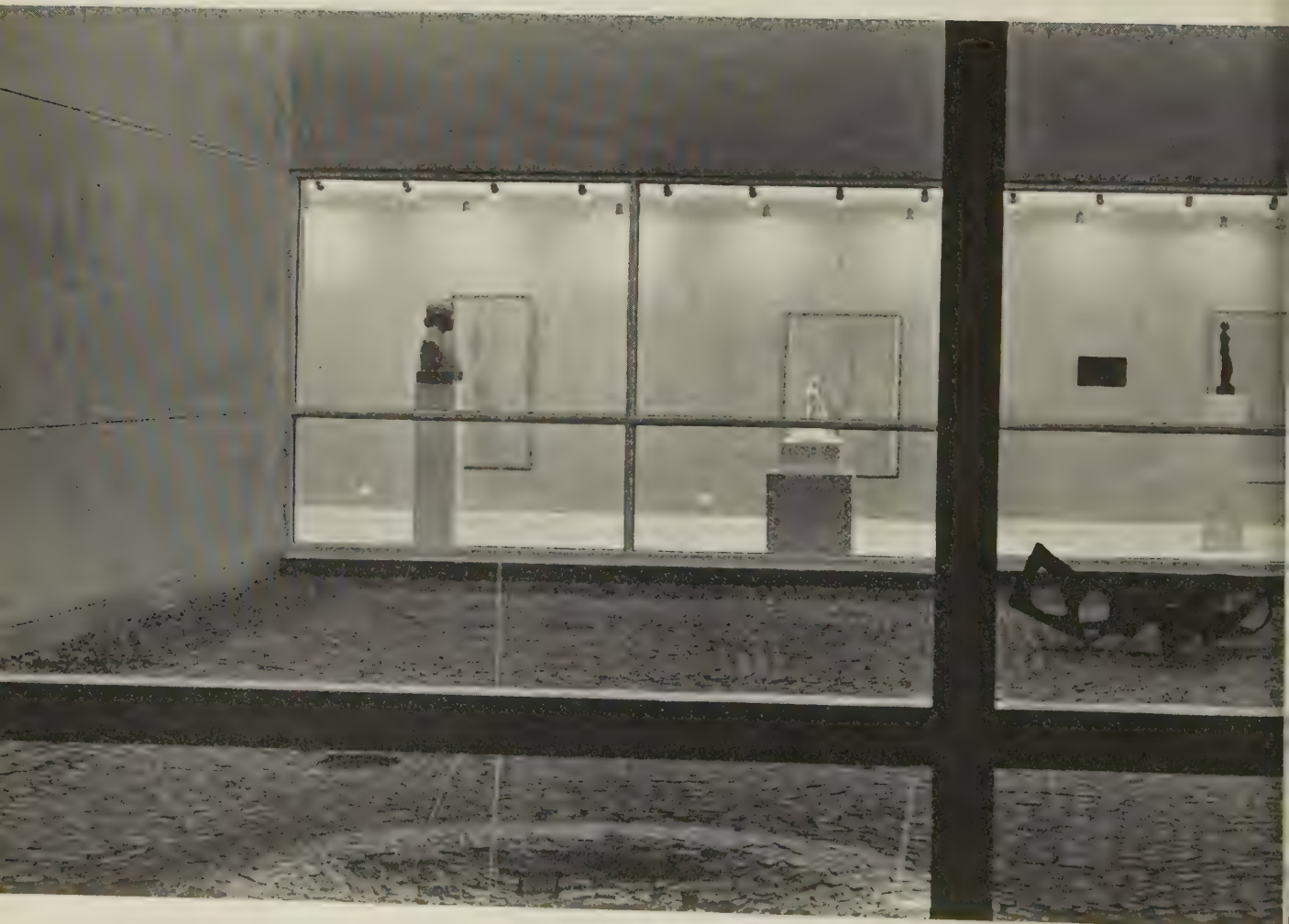

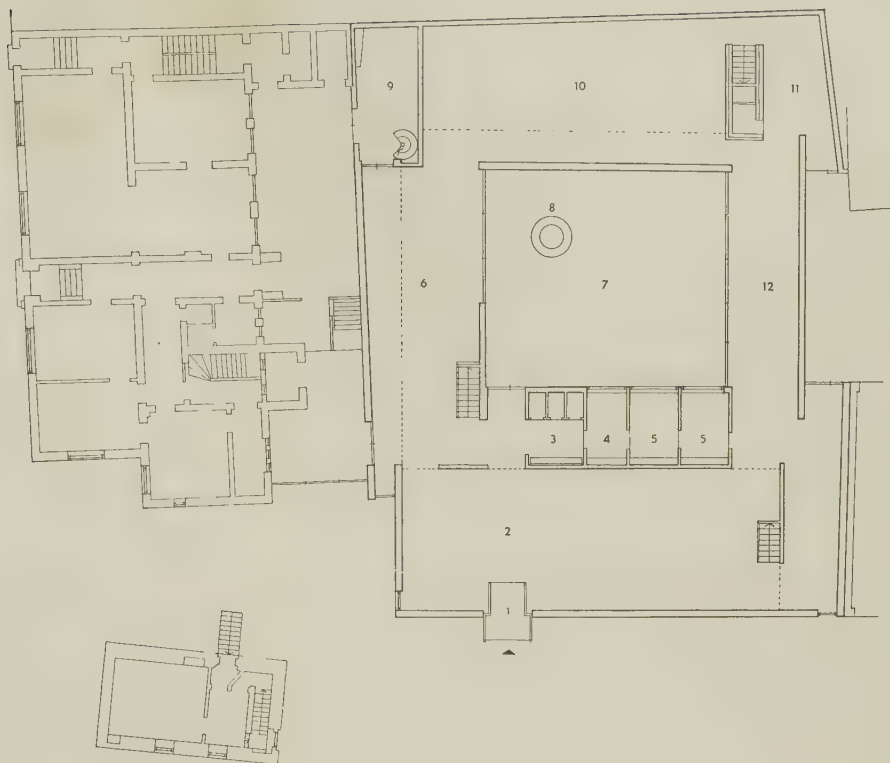
Parti av exteriören mot
salutorget

Foto: H Lund Hansen

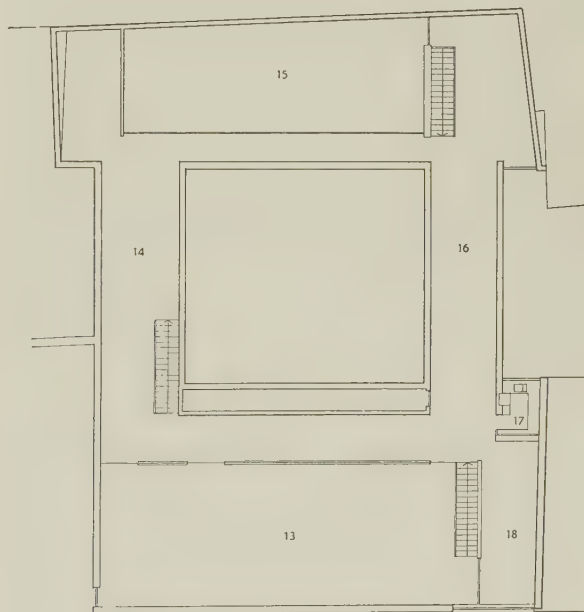
Interiör av konsthallens
gård. Foto: Lennart Olson

Plan av bottenvåning. Skala 1 : 400. Den lilla byggnaden ned-
till till vänster är Krognoshuset

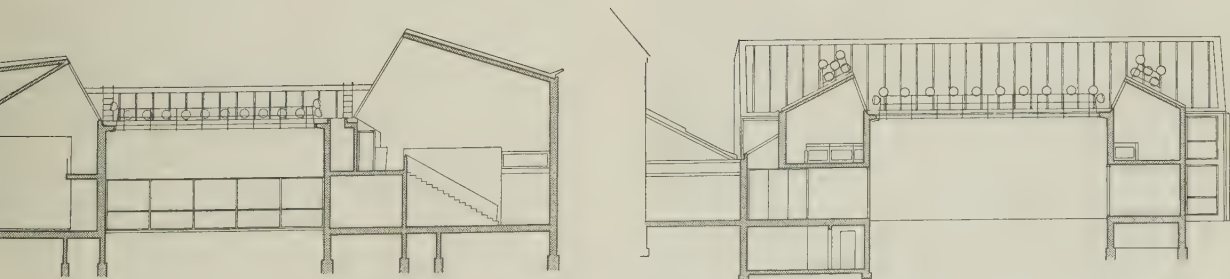

Plan av vån. 1 tr.

1. entré 2. Sal 1 3. köpprum
4. samtalsrum 5. arbetsrum
6. Galleri 1 7. gård 8. fontän
9. uppackning och förråd
10. Sal 2 11. Sal 3 (studiecirkel)
12. Galleri 2 13. Sal 1 (övre
del) 14. Galleri 3 15. Sal 2 (övre
del) 16. Galleri 4 17. pentry
18. servering

Sektioner. Skala 1 : 400

Interiörer av konsthallen, Sal 1. Fotografier H Lund Hansen

T. v: Konsthallens entrédörr. Foto: H Lund Hansen

ning av stålror som med vissa tillsatser tjänstgör som kapphylla, skärmvägg, monter och vitrin.

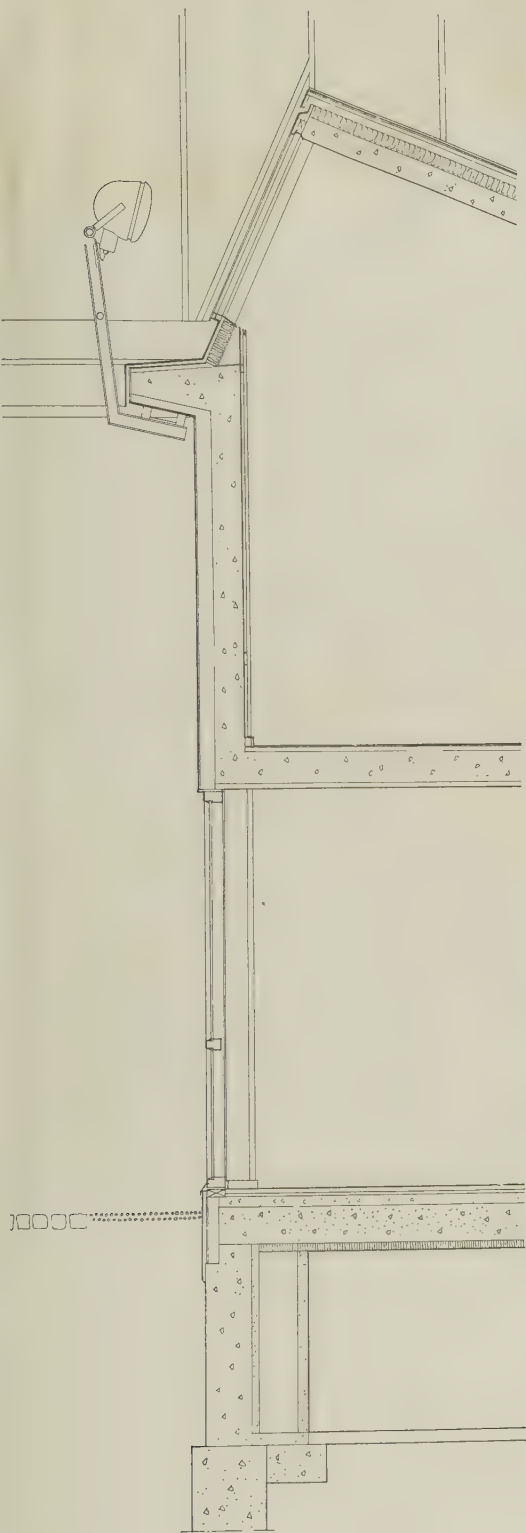
Huset är uppfört av betong, bärande lanterninspröjsar av betongfyllda tubrör. Huset uppvärms enligt Critallsystemet.

Centerlöf & Holmberg AB i Lund har svarat för byggnadskonstruktionerna; ingenjör Rosenqvist hos Österberg i Malmö för VVS-konstruktionerna och ingenjör Charles Betts i Malmö för el-konstruktionerna. Min medarbetare på kontoret var arkitekt SAR Kurt Andersson.

Entreprenörer: Hus: AB Vagforbättringar i Lund som donerat en springbrunn inne på gården; VVS: Lunds Rörmontering; El: Elektra, Lund.

I samband med invigningen den 21 sept. 1957 av Konsthallen överlämnades den av byggherren Gamla Sparbanken som gåva till staden Lund.

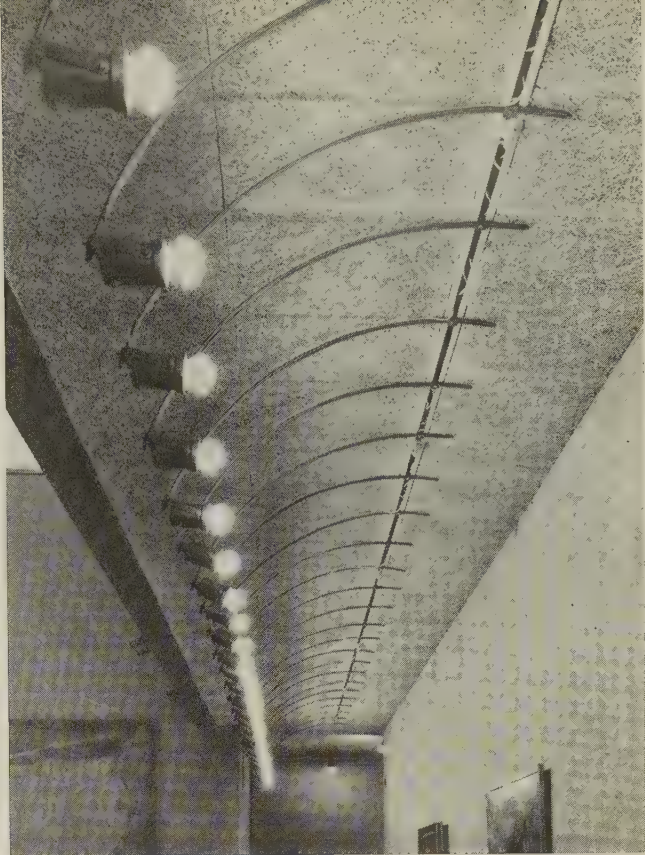
Klas Anshelm

Ovan: Sektion genom ytterväggsparti. Skala 1:50. Väggar av betong med utvändig isolering av 10 cm lättbetong. Innerväggar av 3/4" porösa träfiberplattor på reglar klädda med målad juteväv

Ovan t. h: Belysningsanordning med rörliga lampor utan bländskydd, fästade i takskenor

T. h: Vid yttertaksrummen är elljusarmaturen placerad utomhus. Fotografier: Lennart Olson

GUNNAR WEJKE

10. 8. 1905 - 9. 11. 1957

DK 72:92 (Wejke)

I denna tidskrift bidrog Gunnar Wejke med bl. a. tvenne artiklar. De gällde båda frågor av samhällsligt intresse. I den ena, »Saneringen — Ö.Å», gjorde han 1941 ett inlägg i en på sin tid mycket uppmärksammas motsättning mellan Stockholms stad och Överståthållarämbetet rörande ett stort antal av staden fastställda stadsplaneförslag. Då man idag, två decennier senare läser denna artikel, får man i ett nötskal skiftet mellan två grundskilda uppfattningar av stadens bebyggelse: å ena sidan en rättstolkning som — får man väl säga — helt tänkte i den äldsta byggnadsstadsgans kategorier, med den enskildes rätt och intet annat för ögonen, å andra sidan den samhällsskapande människans sträven att utan intrång i denna rätt ställa den goda helhetsmiljön som målet. Mellan oss idag och denna artikel ligger 1948 års lag. Sedd ur dess perspektiv är Gunnar Wejkes artikel närmast en självklarhet. Den var det inte när den skrevs.

Den andra artikeln, publicerad året därpå, hade titeln »Allmänna samlingslokaler». Den anslöt till den vid samma års riksdag avlämnade propositionen om statsbidrag och lån för uppförande av allmänna samlingslokaler — jämt 30 år efter det att den första riksdagsmotionen i denna fråga väckts. Det gällde en miljöfråga som dittills väsentligen omhänderhafts av primärgrupper inom olika fackrörelser och för vilken det allmänna inte haft något intresse. För det tidigare samhällsbärande skiftet hade stadshusens festvåningar väl täckt behovet. Wejke gick in på frågan hur goda lösningar skulle kunna åstadkommas för dessa lokaler med sina mångskiftande funktioner. Han varnade å ena sidan för typritningar, åstadkomna genom statlig försorg. Det var ju annars en klassisk lösning, vilken som bekant redan de gamla romarna begagnat sig av. Å andra sidan varnade han för faran att en missriktad hembygdsvård skulle ge dessa anläggningar, som i många fall blir ett centrum för en bygds hela kulturliv, en ytlig traditionsbunden form. Han efterlyste i stället för bägge dessa alternativ ett studie- och utredningsarbete som genom ett djupare inträngande i lokalernas skiftande användningssätt

»kunde ernå klarhet inte bara om storleken utan även om deras kulturella uppgift, som är en nödvändig förutsättning för erhållande av ett tillfredsställande resultat». Intresset var inte sporadiskt. Gunnar Wejke var senare under en följd av år teknisk expert inom Statens nämnd för samlingslokaler.

Vill man se det hela i delen, så är dessa två uppsatser små delpartiklar, i vilka speglar sig ett intresse för arkitekturen som samhällsproblem, det som skulle ge prägeln åt Gunnar Wejkes livsgärning.

Sedan han efter slutade studier, krönta med Konstakademiens Kungl. medalj 1935 för ett projekt till nybyggnad för Karolinska institutet, tillsammans med Kjell Ödeen startat egen arkitektverksamhet, började visserligen en osedvanligt rik alstring, i stor utsträckning som resultat av vunna pristävlingar. Därav må här nämnas brand- och polisstation i Umeå (1938), folkskola i Säffle (1940), bostäder i Enskede för barnrika familjer (1943), bankkontor i Skellefteå och Karlskoga (1943), Guldhedsområdet i Göteborg (1944), Gymnastiska centralinstitutet (1945), folkskola i Lund (1936). Gunnar Wejke intog utan all fråga en ledande ställning som projekterande arkitekt under dessa år och hade väl sannolikt också behållit denna i fortsättningen. Men sedan han 1944 blivit chef för byggnadsstyrelsens utredningsavdelning samt 1951 dess generaldirektör, tog hans liv en annan riktning. Nu efteråt har man svårt att göra klart för sig att det var mindre än sju år han verkade på denna post, så fyllda av arbeten och händelser blev de.

Gunnar Wejke var till hela sin läggning en administratör, begåvad med en utpräglad befälsförmåga och en arbetskapacitet av sällsynta mått. Han gav byggnadsstyrelsen en vitamininsprutning. Inte bara så att verket kraftigt byggdes ut; för sådant arbete har det ju blåst goda vindar i den sista tidens Byråkratsverige. Hans stora insats bestod fastmera i att han flyttade tyngdpunkten i verkets arbete från det förvaltande och granskande, byggnaders projekterande och byggande till ett i de större sammanhangen planerande. Det viktigaste konkreta resultatet av denna syn på byggnadsstyrelsens uppgift var upprättandet av det till styrelsen knutna Rådet för översiktlig samhällsplanering, där på olika departement, ämbetsverk och organisationer spridd expertis fick ett gemensamt forum för handläggning av vår tids sannolikt skickelsedigraste samhällsfråga, den på nästan alla områden pågående urbaniseringsprocessen. För Statens nämnd för byggnadsforskning blev likaså Gunnar Wejkes insats som ordförande och ledare av den största betydelse.

Gunnar Wejke ansågs som hårdför, och var det väl också ibland. Men de takterna måste ofta till för att få samordning av skilda intressen och viljor till stånd. Då man talade med honom om de stora utredningsuppdrag där han var engagerad, särskilt på sjukhusväsendets område, eller den intrikata utredningen om Upsala domkyrka, fick man nästan alltid det intrycket att det var arkitekten i honom, inte ämbetsmannen som innerst inne arbetade. De många divergerande och disparata elementen skulle ordnas till en **gestalt**, till en friktionsfritt fungerande skapelse i rummet. Därmed vore allt upplagt för en god projektering av de enskilda byggnaderna, när deras tid var inne. Man hade också intrycket att ju svårare uppgiften var, dess mera intresserade den honom. Måhända var det denna lidelse för arbetet som gjorde att han alltför tidigt stupade.

Gregor Paulsson

Det är

Univerbel

maskinglas,

som utvalts

till denna fastighet,

en verklig

glasvägg.

Genom sina vackra ytor ger Univerbel maskinglas mera fyllighet åt fasadens rytm. Denna har erhållits genom användande av en modyl på 1.80 förenad med de tydliga vertikala delarna i stommen och med stödjelistorna i vitt tegel.

Byggnaden tillhör Bataafse Petroleum Maatschappij i Haag.

Till karmarna, som äro hängda på en horisontal axel, har använts :

2.040 m², 3,8-4,2 mm tjockt glas

2.125 m², 4,5-5,1 mm tjockt glas

727 m², 5-6 mm tjockt glas

Univerbelglas som valts på grund av sin :

- stora ljusgenomsläpplighet och
- goda planemetri.

Charleroi - Belgien

Arkitekter
Roosenburg, Verhave, Luyt.

Univerbel

används i hela världen!

PHILIPS NEON

**neon som syns
neon man minns**

Till PHILIPS NEON AB • BOX 44 • ASPUDEN 2

Undertecknad önskar närmare upplysningar om neon och/eller
plastschildarna.

Firmanamn

Adress

Postadress

Telefon

BM

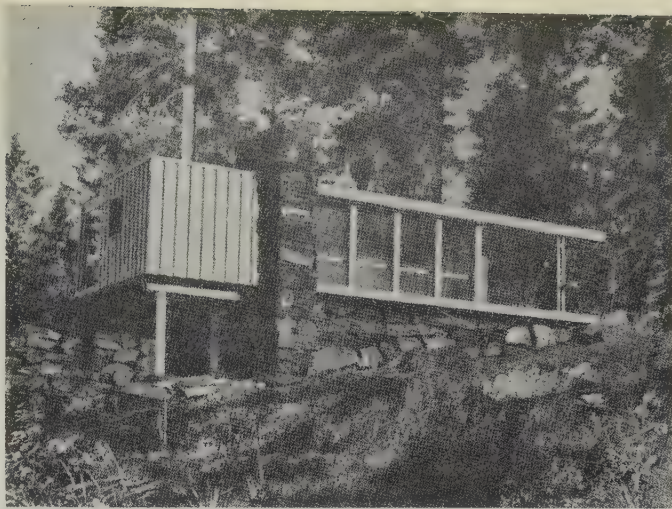
Fritidshus

«BONYTTSS HYTTEBOK» har i uppbyggnaden påtagliga likheter med Engers «HYTTA MI», utgiven 1946. Det är alltså synpunkter på fritidshusets byggnad, orientering om material och tekniker för dess planlösning. Författarna visar ett stort antal planer och fotos över utförda hus, många charmfulla och väl anpassade till terrängen. Karaktären hos de norska fritidshusen har tydligen ändrats under de sista åren, de knuttimrade, traditionella byggnaderna har lämnats åt även för nya och friare lösningar.

Ulla Campell

Bonytts hyttebok av Helge Abrahamsen och Hans Grinde. Drammen 1957. 128 sidor. Rikt illustrerad. Bonytts forlag A.S., Oslo

Sommarhus på Hvitsten. Fasad mot sydväst. Arkitekter Liv och Rene Philipp

Vad skall en byggnadsnämnd säga

om den bara blir ställd inför ett faktum som detta?

En nybliven stadsarkitekt var en dag ute på en besiktningstur, när han plötsligt stötte på denna anläggning eller vad man skall kalla det. Den bara låg där på en tomt som antagits vara obebyggd, men den var högst verklig, och ett mycket påtagligt uttryck för arkitektonisk skaparglädje. Något byggnadslov hade det aldrig varit fråga om. För byggnadsnämnden väntade alltså en liten överraskning.

Ja, vad gör man? Man tar sig väl en funderare så länge och tar ett par fotografier medan man funderar.

Fotografier: Per Lagergren

Ovan: Från en amerikansk arbetsplats

Att se andra arbeta

är som bekant något som man aldrig tröttnar på. Arbetet på Stockholms tunnelbana har också tilldragit sig flånörernas intresse i högsta grad. På Drottninggatan har man t. o. m. hittat på att legalisera nyfikenheten på det viset att man gjort små tittgluggar i det vackert dekorerade planket mot arbetsplatsen.

Men idén är inte ny. Den något kusliga bilden här intill föreställer inte en avrättningsscen eller något sådant, utan är en bild från ett amerikanskt bygge, där man sågat upp runda hål i planket för de nyfikna.

K E

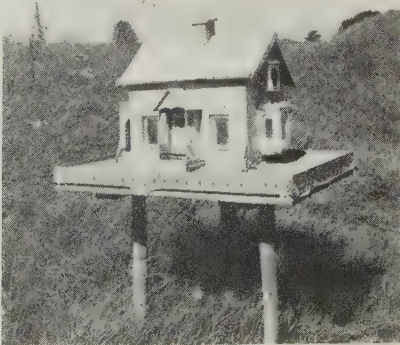
Månadens minsta hus

kan vi också passa på att visa som omväxling till alla de som är störst på något sätt. Det ligger på Orust någonstans vid kanten av en liten väg. Det är tänkt som en liten vänlighet mot småfoglarna.

Foto: Erik Thelaus

T.v: Från tunnelbanearbetet vid Drottninggatan i Stockholm. Foto: BYGGMÄSTAREN

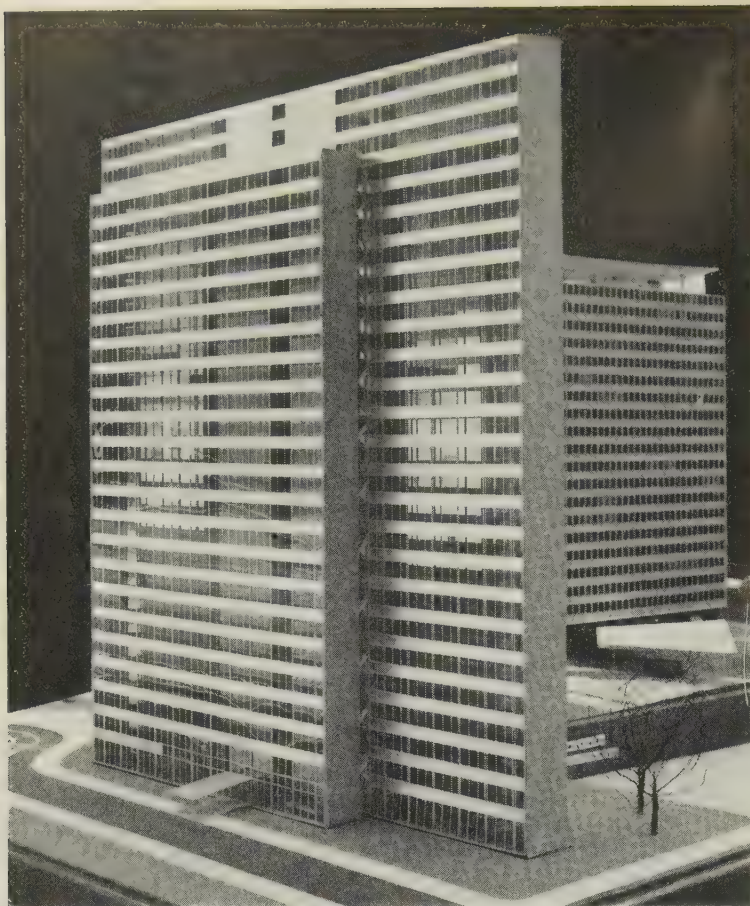

Foto: Lennart Olson

PROJEKT TILL HÖGA HUS

är mycket populärt nyhetsmaterial just nu och av det bildmaterial som bild- och nyhetsbyråerna sänder in till redaktionen för påseende är ungefär hälften skyskrapor eller åtminstone höghus av europeiska dimensioner. Somliga har givetvis tekniskt och arkitektoniskt intresse, andra är enbart höga.

Bilden ovan visar ett tyskt exempel, ett ovanligt konsekvent och vackert genomfört projekt till kontorshus. Det är avsett för Phoenix-Rheinrohr A G i Düsseldorf. Arkitekter: Heinrich och Petschnigg. Modellen utställdes i somras på Interbau, något i skymundan i en av de tyska paviljongerna.

Skyskrapan med schackmönstret är den byggnad som inom kort kommer att resa sig på Carnegie Halls tomt i New York. Den beräknas vara färdig under 1959. Fasadmaterialet är porslin och keramik i kraftiga färger. Arkitekter är Pomerance och Breines.

Modellen på bilden t. h. föreställer Tishmanbyggnaden i New York som också är under uppförande. Fasaden är i detta fall klädd med ca 3 000 aluminiumelement och byggnaden torde vara det största objekt, där man använt aluminium som utvändigt beklädnad. Arkitekter: Carson och Lundin.

E Th

Foto: ICP

Foto: United Press

Foto: United Press

Europas modernaste sjukhus

säges detta vara av den bildbyrå som insänt denna och några andra sjukhusbilder. Det säger nu inte så mycket då dessa byråer överhuvud taget inte begagnar andra adjektiv än störst, högst, modernast och snabbast. Däremot är det utan tvekel så att det ligger i Lille i Frankrike och blev färdigt 1956.

Nu har man ju fått för sig att om ett sjukhus i dag inte kan vara en sådan där liten idyllisk anläggning, som det väl borde vara, så kunde det åtminstone vara en aning festligt att ligga på sjukhus. Men i detta fall kommer nog enbart själva anblicken av sjukhuset att verka helbräddande. Det är kanske den verkliga finessen med det hela.

E Th

NE JACOBSEN PÅ ARKITEKTFÖRENINGEN

ne Jacobsen gästade den 18 november
enska arkitektföreningen, som hade
ett upp så gott som mangrant.

Jacobsen deklarerade inledningsvis en
s skepsis gentemot färgbilder, av hans
material att döma tämligen omotive-
ll. Det blev en givande föreställning,
r trettio- och fyrtioalet kanske alltför
abbt passerade revy. Rökeriet på Sjæl-
nds Odde och ett anspråkslöst radhus-
råde från fyrtioalet hade man gärna
t mer av.

Nu koncentrerades intresset kring Ja-
bsens senaste produktion. Från Mun-
gårdsskolen visade han en lång bild-
tt, som huvudsakligen belyste de olika
rdarnas karaktärer. Anslaget gavs av
ka, huvudsakligen antika skulpturer i
gjutning och genomfördes i differen-
rade markbeläggningar och växtval.
kitekten hade också fungerat som
dgårdsarkitekt och naturligtvis även
an inredare. En ovidkommande möbel
en Jacobseninteriör vore en katastrof.
i Rödovres rådhus kommer Jacob-
ns formella klarhet kanske bäst till sin
tt. Kontorshusets entydiga funktion
tt krav på fullständig allmängiltighet
ntes vara den uppgift, som ligger bäst
l för hans arkitektoniska språk. Röd-
vre imponerade inte minst genom sin
onsekvent genomförda konstruktion.
ontorshuset för J P Jespersen, utkragat
ån två stöd, hade en sällsynt elegans
h dess formspråk funktionellt och kon-
ruktivt berättigande. Mera tveksamma
ntes ur dessa synpunkter en rutig
dhuslänga och ett runt hus på Sjæl-
nd Odde.

Avslutningsvis presenterade Jacobsen
na atriumhus på Interbau och ett ex-
usivt privathus, visat i utblickar genom
triner och orkidéodlingar mot gård och
bruten havshorisont – allt av en spröd
perfektion, som kom en av misstag in-
andad bild från en stolutställning att
rka fullt naturlig i sammanhanget.

Kvällen var ur många synpunkter en
oplevelse. Man har inte så ofta tillfälle
t få se en verkligt framstående arki-
kt presentera sin samlade produktion.
cobsen rör sig på ett plan, där det
onstnärliga uttryckets klarhet och kon-
kvens tillåtes spela en huvudroll. Rati-
onalismen är skenbar, underordnad sitt
ldmässiga uttryck. Planen är samman-
tt av vägguppställningar, tavlor in-
dnade i en skulptur.

Det var längesedan en så bländande
ldsvit visats på Arkitektföreningen.
an hyser redan en stilla undran hur
ista års arkitektur kommer att se ut.

John Sjöström

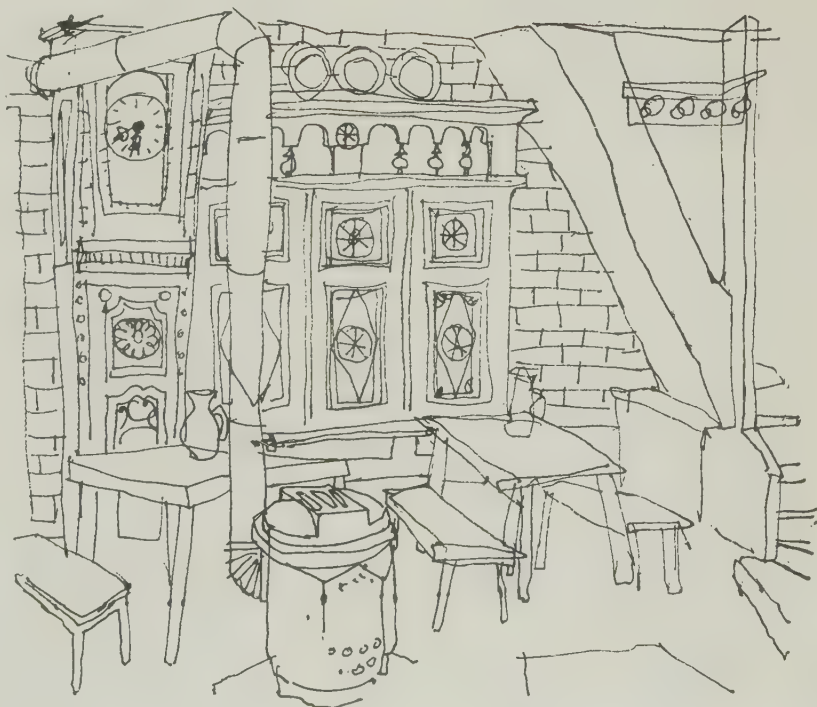
Den som i sommar far
till den stora utställning-
en i Bryssel, bör ej und-
gå en lunch eller middag
på La Rotisserie Arden-
naise, beläget nästan
centralt, exakt var, vill
jag icke längre minnas,
men jag kan försäkra
den som i sommar far
till den stora utställning-
en i Bryssel, att man
åtminstone för 12 år se-
dan verkligen kunde äta
gott och väl på den res-
taurangen, störd endast
av en liten gosse, stor
som en förvuxen mag-
numflaska, som med en
ännu större flaska på
axeln, ideligen och ideli-
gen marscherade runt
runt i rummen och fyll-
de på i de tomma gla-
sen, men bilden här till
höger togs strax innan.

Den som i sommar efter
besöket på den stora
utställningen i Bryssel
far till Paris, vore jag
mycket tacksam om han
eller hon eller båda
kunde tala om vari-
från nedanstående rest-
auranginteriör kommer.
Jag vill minnas att tegel-
väggen var av papp och
skåpet bara en luckfront
och trappan var mycket
brant men klockan gick
och kaminen värmd
skönt och jag skulle ha
ätit mitt livs första tripe
à la mode de Caen om
jag bara kunnat.

TVÅ RESTAURANGER

Teckningar av arkitekt Bengt Lindroos

Nedanstående böcker har insänts till tidsskriften för omnämnande eller recension och försäljes genom AB Tidsskriften Byggnadsverkens förlag endast där så direkt angivits.

Der offene Kamin av Fritz R Barran. Julius Hoffman Verlag, Stuttgart 1957. 148 sid. Rikt illustrerad. Pris 38 DM

Bostadsbyggandet 1953. Sveriges Officiella Statistik. Byggnadsverksamhet och bostadsförhållanden. Utgiven av Kungl. bostadsstyrelsen. Stockholm 1957. 108 sid. Illustrerad. Pris 1:50 kr

Architektur-Wettbewerbe. Heft 22. Heime. Altersheime. Jugendheime. Jugendherbergen. Karl Krämer Verlag, Stuttgart 1957. 92 sid. Rikt illustrerad

Native genius in anonymous architecture av Sibyl Moholy-Nagy, Horizon Press Inc, New York 1957. 223 sid. Rikt illustrerad. Pris \$ 7.50

Indretning af butikker av Jens Møllerup. Arkitektens forlag, Köpenhamn 1957. 122 sid. Rikt illustrerad

Stenhandboken. Handbok för arkitekter och byggnadstekniker. Utgiven av Institutionen för Materialbehandling med Formlära vid Kungliga Tekniska Högskolan och Sveriges Stenindustriförbund. Redaktionskommitté: Hans Borgström, Gunnar Nyqvist och Nils Thomée. Redaktör och huvudförfattare: Hans Borgström. Stockholm 1957. 108 sid. Rikt illustrerad

AVGJORDA TÄVLINGAR

Inbjuden tävling om krematorium i Uppsala

Tävlingen avsåg utarbetande av förslag till krematorium inom den blivande begravningsplatsen vid Berthåga, Uppsala.

Vid tävlingsstidens utgång hade samtliga tre till tävlingen inbjudna arkitekter inlämnat förslag. De inbjudna var arkitekter SAR Gustaf Birch-Lindgren, Gunnar Jacobson, Stockholm och Kurt von Schmalensee, Norrköping.

Prisnämnden fann att alla tre tävlingsförslagen föredro goda och väl studerade planlösningar, mycket likartade i sina grunddrag.

Likaså ägde alla förslagen arkitektoniska värden, ehuru i olika grad och av olika art.

Av de tre förslagen ansåg nämnden förslaget med motto »Campo Santo» äga företräde och bäst ägnat att, med fullföljande av sin linje, utvecklats till ett gott slutresultat. Förslagets författare hade också i sin beskrivning visat god förståelse för församlingens önskan att erhålla en byggnad, som kommer att väl ansluta till områdets landskapskaraktär.

Prisnämnden förslög därför att författaren till detta förslag fick uppdraget att utarbeta slutligt förslag, på grundval av tävlingsförslaget och med hänsynstagande till prisnämndens erinringar.

Därvid borde bl. a. för kostnadernas nedbringande, de utrymmen minskas, som överskridit i programmet angivna fordringar. I detta sammanhang borde även en reducering av stora kapellet höjd kunna ifrågasättas. Vidare vore det lämpligt att söka ge skorstenen från incineratorn en mera undanskymd plats, med hänsyn till det obehag den kan inge många.

Vid namnsedlarnas brytande visade sig förslaget »Campo Santo» vara utfört av arkitekt SAR Kurt von Schmalensee, Norrköping.

Av de övriga tävlingsförslagen var »Nutids gravar bland forntids» utfört av arkitekter SAR Gustaf Birch-Lindgren och Rudolf Holmgren, Stockholm, och »Vid almen» av arkitekt SAR Gunnar Jacobson, Stockholm.

Prisnämnden utgjordes av arkitekt SAR Tore Ahlsén, Stockholm, fröken Elisabeth Dillner, arkitekt SAR Viking Göransson, Uppsala, arkitekt SAR byggnadsrådet Ragnar Hjorth, Stockholm, rektor Herbert Lundh och ombudsman Gustav Rylander, Uppsala.

UTLYSTA TÄVLINGAR

Tävling om husterier för småhusbebyggelse

Egna Hem AB, Myresjöhus AB Vetlandahus inbjuder svenska arkitekter i samarbete med arkitekter SAR till tävling om husterier för egna hem.

Tävlingen går ut på att få fram förslag till en familjebostad för familj med två barn. Lägenhetsytan skall vara högst 85 m² och innehålla 4 rum och kök. Husen bör lätt kunna anpassas för serieproduktion. Kostnaderna för husen bör ligga kring det av myndigheterna fixerade lånetaket.

Till prisnämndens förfogande är ställd en prissumma av 20 000 kronor att användas till pris och inköp. Första pris kommer ej att understiga 8 000 kronor. Lägsta inköpspris är satt till 1 000 kronor.

Programhandlingar erhålles från och tävlingsförslagen skall före den 2 maj 1958 kl. 17.00 vara inlämnade till direktör Tage Rödin, Grimstagatan 181, Vällingby. Tel. 38 24 50. Vid uttagande av program skall lämnas adress, under vilken inbjudaren kan nå den tävlande.

Prisnämnden utgöres av arkitekter SAR byråchef Axel Grape, professor Gunnar Henriksson och Lars Bryde, heminredningsarkitekt fru Lena Larsson och direktör Berth Järnland.

Tävling om stadsplan i Motala

Motala stad inbjuder svenska arkitekter och i Sverige bosatta utländska arkitekter i samarbete med arkitekter SAR till idéävling om förslag till ny stadsplan för den gamla stadskärnan i Motala.

Programmet erhålles kostnadsfritt från tävlingsfunktionären, stadsombudsman F Stenudd, Rådhuset, Motala. Till programmet hörande handlingar erhålles från tävlingsfunktionären vid depone- rande av 100 kronor som insättes på

Motala Drätselkammars postgirokon- to nr 75700 med angivande av ordet »Arkitektävling» på talongen. Deposi- tionen återbetalas vid tävlingsförslags inlämnande eller vid återlämnande av samtliga programhandlingar senast en månad före tävlingsstidens utgång.

Tävlingsförslag skall vara inlämnat senast den 15 april 1958.

Till prisnämndens förfogande är ställd en summa av 35 000 kronor, varav 31 000 kronor ovillkorligen skall användas till pris och inköp. Första pris kommer ej att understiga 12 000 kronor. Lägsta inköpssumman kommer ej att understiga 2 000 kronor.

De inlämnade tävlingsförslagen kommer att bedömas av en prisnämnd bestående av: bostadschef Thore Pettersson, stadsfullmäktiges ordförande, kommunalråd Einar Gustavsson, drätselkam- mares ordförande, överingenjör John Nordlund, byggnadsnämndens ordförande, Motala, länsarkitekt SAR Karl Albert Larsson, Linköping, samt arkitekter SAR stadsbyggnadsdirektör Göran Sidenblad och Kell Åström, Stockholm. Sakkunnig rådgivare blir stadsplanarkitekt SAR Ar- vid Falkenberg, Motala.

En idéävling i anslutning till trädgårds- utställningen i Stuttgart 1961

Baden-Württemberg och staden Stuttgart utflyser en gemensam idéävling för att lösa projektet med en nygestaltning av anläggningen mellan Nya Slottet och Neckar i Stuttgart.

Rätt att delta i tävlingen har alla, såväl tyska som utländska, trädgårdsar- kitekter samt som medarbetare till dessa även representanter för andra yrkeska- tegorier.

Första pris lyder på 10 000 DM, andra på 6 000 DM, tredje på 4 000 DM. Dessutom kommer man att inköpa fyra förslag för 1 500 DM styck och för goda detaljlösningar står ett belopp på 4 000 DM till förfogande.

Tävlingsprogram kan rekvideras från Das Gartenbauamt der Stadt Stuttgart, Stuttgart-Feuerbach, Maybachstrasse 3, mot en avgift av 50 DM. Tävlingsförslag skall vara inlämnade före den 3 mars 1958.

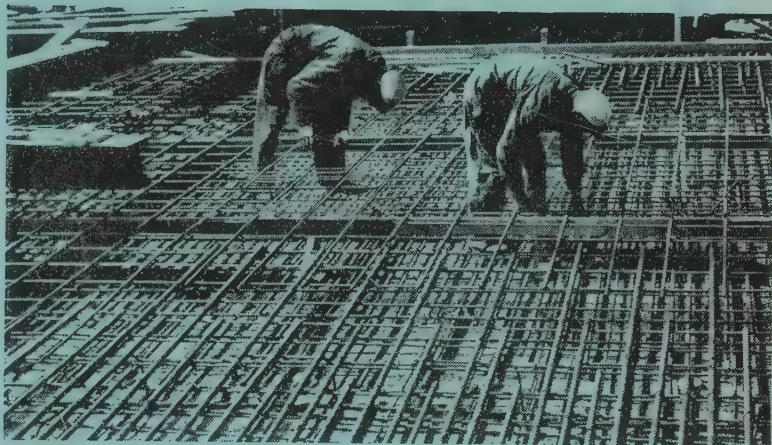
Uppgift	Inlämn.- tid	Se Byggn.
Konstmuseum i Aal- borg	1 mars* 1958	Nr A 10-57 sid. 80
Krematorium och be- gravningsplats vid Räcksta i Stockholm	1 mars 1958	Nr A 8-57 sid. I
Trädgårdsutställning i Stuttgart	3 mars 1958	Nr A 1-58 sid. 8
Stadshus och torg i Toronto	28 mars 1958	Nr A 10-57 sid. 80
Stadsplan i Motala	15 april 1958	Nr A 1-58 sid. 8
Hustyper för små- husbebyggelse	2 maj 1958	Nr A 1-58 sid. 8
Nämndhus och polis- hus i Karlstad	17 maj 1958	Nr A 1-58 sid. VI

Lämnat reproduktionsdugliga tävlingsritningar
* Obs! Inlämningstiden framflyttad

**armeringsstål
med nya
egenskaper**

FAGERSTA CD 40[★] och CD 60[★]

Utvecklingen inom byggnadstekniken fordrar armeringsstål med *högre sträckgräns* och förbättrad *vidhäftningsförmåga*.

Andra egenskaper, som bör utmärka ett "modernt" armeringsstål är *god formbarhet, sprickokänslighet och kallseghet*. Fagersta CD 40 är *svetssäkert* i alla avseenden; CD 60 kan *brännsvetsas*.

Vi garanterar följande hållfasthetsvärden för:

Kamstål Fagersta CD 40

(utförande lika Ks 40)

Dimension Ø mm	≤ 32
Undre sträckgräns kg/mm ² , min	40
Förlängning, δ 10, %, min	20
Bockprov 180° kring Ø, min	5 d
Slagseghet Charpy-V vid 0° C kgm/cm ²	3,5

Kamstål Fagersta CD 60

Dimension Ø mm	≤ 20
Undre sträckgräns kg/mm ² , min	60
Förlängning, δ 10, %, min	15
Bockprov 180° kring Ø, min	5 d

★ För att undvika förväxling med andra stål med liknande benämning har vi ändrat beteckningen COLDUCT till Fagersta CD-STÅL.

Kamstålet CD 60 har fördubblad kamtätethet och fylligare kamform än Ks 40. Fagersta levererar dessutom stålen CD 28, CD 32 och Ks 40 samt alla standardkvaliteter enligt SIS.

CD-stålet är ett svetsbart stål med högre sträckgräns, bättre svetsbarhet och bättre seghetsegenskaper i kyla än vad som föreskrives för St 37 S t. o. m. St 52 S i de Statl. Betongbestämmelserna.

FAGERSTA BRUKS AB

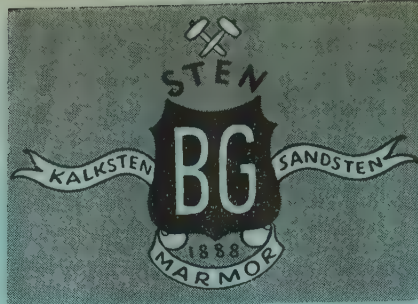
HYLLOR

praktiska
konstruktioner
för kontor
bibliotek
arkiv
laboratorier
butiker
privatinredningar

Försäljningsavd.

Karlavägen 89 — Stockholm Ö.
Tel. 67 36 50 • 67 76 75 • 67 76 81

BRÖDERNA GUSTAFSSONS
STENHUGGERI A.-B.

Tel. 68 91 80 STOCKHOLM Tel. 68 91 95

Repr. önskas vid större byggnadsplatser i landet.

HEMMETS TREVNAD ÖKAS genom VACKRA TAPETER

Rikhaltigt urval finnes alltid hos

**C. A. KÅBERGS TAPETTAFFÄR
J. W. MODIN AB**

REGERINGSGATAN 5 — STOCKHOLM

Telefoner: II 15 37, II 15 38, II 15 50

AB INSTALLATÖR

Värme- och sanitära installationer
industrirörledningar

Sjöbjörnsvägen 5, Stockholm Sv.

Tel. växel 19 02 50

Filial Gumshornsgatan 7, Stockholm

Tel. 67 12 33, 67 12 34

NYHETER

i fasad- och takbeklädnader.

*SB-brädan som fasadbeklädnad och
Z-brädan som takbeläggning*

Våra produkter äro patentsökta och utföras med yta av brännlackerad aluminiumplåt. SB-brädan i fem färger: grön, vit, silvergrå, tomatröd och beige. Z-brädan tillverkas i svart, röd och grön färg och även av blankplåt.

Z-brädan är avsedd för nybyggnader, medan SB-brädan är lika praktisk för både gamla och nya hus.

De äro lätta att anbringa, vattenavvisande samt slagsäkra och höja ytterväggarnas och takens isoleringsförmåga. De ha inga synliga spikar och garanterar fastigheten ett välvårdat utseende och allt detta i ett arbetstempo.

Tillverkare:

Fasadbeläggning Sandström & Björk
Adr. Stöcksjö. Tel. Stöcksjö 16.

Imfria rutor året om med *Thermopane* ISOLERGLAS

(inregistrerat varumärke)

"THERMOPANE ISOLERGLAS" är det moderna dubbel- och trippelglaset för effektiv och varaktig värmeisolering... k-värdet är 1,74—3,03. Genom att det hermetiskt slutna mellanrummet mellan rutorna innehåller torrluft är Ni tillförsäkrad konstanta isoleringsegenskaper — dessutom är Ni helt fri från risken med invändig fuktighet, imma och regnbågsfärger. Hundratusentals "THERMOPANE ISOLERGLAS"-enheter är redan insatta över hela Europa för mer ljus och tidsenlig komfort. Tala redan i dag med Er glashandlare om "THERMOPANE ISOLERGLAS" — det moderna glaset — en produkt från

GLACES ET VERRES (GLAVER) S.A.

4, Chaussée de Charleroi — Bruxelles

Tillverkare av alla glasprodukter för byggnader

"Arkitektens historia är verkligen en historia om kampen för mera ljus och mera fönster."

Le Corbusier

KONSULTERANDE INGENJÖRER

Byggnadsteknik

INGENIÖR ANDERS AMILON
KONSULTERANDE INGENIÖRSBYRÅ

Carlsbgatan 9, Hålsingborg. Tel. 210 94
Byggnadskonstruktioner — Utredningar
Byggnadskontroll — Grundundersökningar

ELKER ANDERSSONS, Linköping

Domkyrkogatan 4. Tel. växel 293 75
Ingenjörssbyrå
Byggnads-, VVS- och El-teknik

ERGSTRÖM & GÖTHBERG

Konsulterande ingenjörbyrå
Kungspassagen, Göteborg. Tel. 11 81 83, 13 81 93
Hus-, Brobyggnader. Industri- anläggningar. Grundunder-
sökningar. Kontrollantkap. Mass- och Kostnadsberäk-
ningar. Värderingar m. m.

E. BJERKING

Konsulterande Ingenjörskyrå
Järnbrogatan 18, Uppsala. Tel. växel 494 80
Hus- och industribyggnader
Konstruktioner, kontrollantkap, utredningar

CHARLES BLOMKVIST

Sturegatan 4, Stockholm. Tel. 61 67 68, 61 67 73
Byggnadskonstruktioner
Utredningar. Kontrollantskap

D-HUS BYGGNADSBYRÅ, Göteborg

Kobergsgatan 23. Tel. 21 46 00
Byggnadsingenjör Åke Södergren.
Alla slags ritningar till alla slags byggnader.
Byggnadskonstruktioner. Entreprenadhandlingar.

**ÖSTA BORINDER, Civilingenjör SVR
DEENS INGENJÖRSBYRÅ AB**

Vattugatan 9 A, Stockholm C
Tel. 20 20 23, 10 89 55, 10 89 33
Husbyggnadskonstruktioner

VE-KONSULTER

Hallvägen 21, Johanneshov. Tel. 49 40 92, 86 20 18
Totalt ingenjörsarbete inom
Byggnads-, VVS- och Elteknik.

genjörsfirman
YGGKONSULT

Tekn. lic. Göran Larsson
 Dybecksgatan 33, Västerås. Tel. 433 00
 Hus- och industribyggnader. Bergrum. Broar. Kajer.
 Kontroll

BYGGKONSULTER I GÄVLE AB

Karl Hj. Jansson — Anders Losberg
Huvudkontor: S. Stapeltorgsgatan 16 B
Gävle tel. 229 39, 229 40
Avdelningskontor: Vallhallavägen 1, Ludvika, tel. 143 00
Hus-, bro- och industribyggnader, Konstruktioner,
Grundundersökningar, Besiktningar, Kontroll

Ingeniörsfirma
BYGGNADSKONSTRUKTIONER AB

Nybergsgatan 28, Stockholm
Tel. 67 66 51, 67 66 43, 67 45 51
Massberäkningar — Kontraktsmassor
Byggnadsbeskrivningar — Byggledare

BYGGNADSTEKNISKA BYRÅN, Jönköping

Civilingenjör SVR Åke Magnusson
Brunnsgatan 17, Jönköping
Tel. Växel 199 60
Byggnadskonstruktioner. Utredningar. Kontrollantskap

BYGGTEKNIK B. Gruvstedt

Konsulterande Ingenjörbyrå
Oxtorgsgatan 10, Söderhamn. Tel. 132 75
Byggnadskonstruktioner. Byggnads- o. Betongkontroll.
Besiktningar. Fastighetsvärdering. Behörighet att utföra
besiktning av byggnadshissar m. m.

Ingenjöröfirman

GÅNSLANDT & VITTSTRAND, Borås

Civiling. SVR V. Ganslandt. Byggn.-ing. J. Vittstrand
Allégatan 60, Borås. Tel. 204 96, 260 96
Konstruktioner. Grundundersökningar. Kontroll.
Besiktningar

HAGEVIKS INGENJÖRSBYRÅ, Linköping

Ingenjör Gösta Hagevik, Torggatan 6. Tel. 400 25
Byggnadskonstruktioner — Industribyggnader

ALFRED HAGLUND
KONSULTERANDE INGENJÖRSBYRÅ

Sveavägen 61, 5 tr., Stockholm. Tel. 32 97 03
HUS-, INDUSTRI- OCH BROBYGGNADER
Projektering. Konstruktioner. Utredningar. Entreprenad-
handlingar. Besiktningar. Kontroll.

CIVILINGENJÖR HANS HANSSON BYGGNADSKONSTRUKTIONER

Observatorieg. 12, Stockholm Va. Tel. 31 36 44, 31 37 44
Tunnelbanestationen, Sthlm-Vällingby. Tel. 87 07 22, -23
Bostads-, industri- och kommunalbyggnader
Konstruktioner. Utredn. Kontroll. Kostnadsberäkn.

N. HERMANSSONS INGENJÖRSBYRÅ

Ö: a Långgatan 11, Mariestad, tel. 1219
Projektering, konstruktioner, kontroll och besiktningar

ERIK HEROLF

Civilingenjör SVR. Konsulterande Ingenjörskontor AB
Bankgatan 10, Sundsvall. Tel. växel 574 60
Hus-, Industri-, Bro- och Hamnbyggnader.
Grundundersökning — Fullständigt laboratorium.
Bestämning av jordarters skärhållfasthet,
tillåten grundpåkänning och sättningar

KONSULTERANDE INGENJÖRER

HUSBYGGNADSBYRÅN

von Rosensteinsvägen 3, Kumla. Tel. 711 85
Byggnadsteknik och allmänna arbeten

HKB HUSKONSULTBYRÅN AB

Civ.ing. SVR Sven E. Dybeck
STOCKHOLM, Riddarhuskajen 1. Telefon växel 010/23 03 60
GÄVLE, S. Kungsgatan 16. Telefon 026/272 20
Industri- och Husbyggnader.
Planering. Byggnadskonstruktioner. Utredningar. Kontroll

DAVID JAWERTH KONSULT. INGENJÖRSBYRÅ AB

Huvudkontor: Riksrådsvägen 67, Sthlm-Johanneshov
Tel. 59 71 81, 59 63 60
Avd.-kontor: Torögatan 33, Sthlm-Enskede. Tel. 48 01 27
Byggnadskonstruktioner, Byggnadsstatik
Konsult för Novabau GMBH, Karlsruhe

NILS JOHANSSON, Konsulterande Ingenjörbyrå AB

Hantverkshuset, Oskarshamn. Tel. 1329, 2621.
Kommunalkontoret, Mariannelund. Tel. 489.
Projekterar och kontrollerar: bostadshus, industrier, kollektiva egnahemsbyggnationer, yttre vatten och avlopp.
Utför: konstruktioner, värderingar, skiljemannauppdrag m. m.

TEKN. DR ARNE JOHNSON INGENJÖRSBYRÅ

Skebokvarnsvägen 251, Stockholm-Bandhagen
Tel. 86 10 26, 47 54 01, 47 54 02
Bostads-, industri- och kommunala byggnader

KADESJÖS INGENJÖRSBYRÅ AB

Torggatan 4, Västerås. Tel. 374 15
Utför Byggnadsprojektering. Byggnadskonstruktioner.
Grundundersökningar. Värme-, Ventilations- och Sanitetstekniska program till Industri- och Husbyggnader av alla slag samt Väg- och Broprojektering

KARL G. H. KARLSSONS INGENIÖRSBYRÅ

Topeliusvägen 17, Smedslätten
BROMMA
Tel. Linjev. 26 00 16, 26 00 17, 26 01 02

TITUS KVIST

KONSULTERANDE INGENJÖRSBYRÅ

Södra Vägen 12. Göteborg. Tel. 20 56 94
Industriprojektering
Byggnadskonstruktioner. Kontroll
Grundundersökningar

KÖKSPLANERINGEN

Ingenjör Sylvia Norlin
Rämensvägen 6, Johanneshov
Tel. Sthlm 19 30 19
Konsulterande byrå för planering av storkök och privatkök

S. G. LEVIN

Civiling. svr, Linnégatan 65, Stockholm. Tel. 61 71 21
Konstruktioner och utredningar för hus- och industribyggnader

NILS LINDSTRÖM

Blockgränd 5 Visby, Tel. 134 51, 130 08
Projektering
Konstruktioner
Kontroll

LOOSTRÖM & GELIN

Drottninggatan 11, Stockholm. Tel. 10 37 59, 11 61 7
Byggnadskonstruktioner — Grundundersökningar —
Besiktningar. — Kontrollantskap

B. LUDVIGSON

Civilingenjör
Storgatan 53, Göteborg C. Tel. växel 17 16 10
Hus-, bro- och industribyggnader. Kajer. Kontroll
Varvsanläggningar

SVEN LUNDBERG, Byggnadsingenjör

KONSULTERANDE INGENJÖRSBYRÅ

Kontor, Rådhusgatan 1, Sundsvall. Tel. 566 04
Bostad, Trädgårdsgatan 2, Sundsvall. Tel. 566 04
Projekteringar — Värderingar — Kontroll

INGENJÖR ERIK MELIN

Valhallavägen 140, Stockholm. Tel. 61 49 06
Konsulterande ing.-byrå för KÖKSANLÄGGNINGAR
Specialitet: Centralkök för sjukvårdsanstalter, skolor
industrier, restauranger m. m.

CIVILINGENJÖR BERTIL MÜLLER

Konsulterande Ingenjörsfirma
S. Kungsgat. 14, Gävle. Tel. 112 11 - 113 86
Grundundersökningar — Industriprojektering — Byggnadskonstruktioner — Byggnadsledning

A.-B. VICTOR MÅNSSON

Konsulterande Ingenjörbyrå
Amiralsgatan 27, Malmö. Tel. 228 59, 179 11
Fullständiga förslag till alla slag av industribyggnader m. m. samt väg-, vatten- och brobyggnader. Konstruktioner i armerad betong, järn och trä. Grundundersökningar, mätningar och kartarbeten m. m.

INGENIÖRSBYRÅN MÖLLER & OLSON

Gulmårastigen 4 E, Västerås. Tel. 392 07
Konstruktioner till hus- och industribyggnader
Kontroll

ORRJE & CO

Stockholm. Tel. 51 70 33, 51 70 63. Specialavdelning för geotekniska utredningar för byggnadsplanering, husbyggnader, vägar m. m. Sättningsberäkningar sikt- och slammingsanalyser med tjälfarlighetsbestämningar
Avd. kontor i Göteborg för geot. utredningar Tel. 14 17 5

SUNE PETERSON

Idrottsgatan 5, Tranås. Tel. 122 20
Konsulterande för industri-, bostads- och lantbruksbyggnader. Byggnadsritningar. Kostnadsförslag. Arbetsbeskrivning. Kontrollantskap. Konstruktioner

KONSULTERANDE INGENJÖRER

SVENSK GEOTEKNISK UNDERSÖKNING

E. BERGMAN • V. TOROV

Grafikvägen 30, Stockholm. Tel. 59 94 00

Grundundersökningar för samhällsplaner och byggnadsverk. Grundvattenundersökningar

REJLERS INGENJÖRSBYRÅ AB

Växjö	Tel. 124 02, 146 82
Norrköping	Tel. 353 00, 353 83
Göteborg	Tel. 20 49 82
Jönköping	Tel. 225 50
Oskarshamn	Tel. 2802
Värnamo	Tel. 121 35

PROGRAM
KONTROLL
BESIKTNINGAR
UTREDNINGAR
KRAFTFRÅGOR

BLOMS KONSULTERANDE BYGGMÄSTERSBYRÅ

Tjärnavägen 18, Borlänge. Tel. 125 47 bost. ankn.
Ritningar och konstruktioner för hus- och industri-
byggnader, jordbörning och markundersökningar, utred-
ningar, kostnadsberäkningar, värderingar och kontroll.

G. SJÖLANDERS KONSULTERANDE INGENJÖRSBYRÅ FÖR ELEKTROTEKNIK

Kungsholmsgatan 20, Stockholm. Tel. 51 21 05, 51 21 09
Stora Nygatan 2, Malmö. Tel. 375 00
Modern kraft-, belysnings- och svagströmsteknik
Utredningar och program — Kontroll och besiktningar

WINBERG & HÖGSTEDT AB

Arkitekt- och Ingenjörbyrå
Södergatan 26, Malmö. Tel. 705 35 (växel)
Lektor G. Winberg, Arkitekt SAR Civiling. SVR S. Hög-
stedt. Industribyggnader, Bro- och Vattenbyggnader,
Byggnadskonstruktioner, Grundundersökningar

T. WIDEBERGS INGENJÖRSFIRMA

Konsulterande elektroingenjör, Klara N. Kyrkogata 31,
Stockholm. Tel. 21 62 03
Utför alla slag av projekteringar, utredningar, kontroll
samt besiktningar och värderingar för elektriska anlägg-
ningar över hela landet. Kostnadsförslag över arvodet
lämnas gärna.

PER ZETTERBERG

Civilingenjör SVR. Konsulterande Ingenjörbyrå
Repslagaregatan 3, Norrköping. Tel. 264 73
Industrianläggningar av alla slag
Bostadsbyggnader, kajer och broar
Kontrollantenskap, besiktningar

ARNE ÅKERBÄCK

Elektroteknisk Konsultationsbyrå
Bredgatan 2, LINKÖPING. Tel. 240 00, 243 56
Föreningsgatan 7, Malmö. Tel. 238 00
Projekterar alla slags elanläggningar
Kontroll. Besiktningar. Kontraktsförslag
Revisionsbesiktningar över hela landet

Elektroteknik

Värme-, kyl-, sanitets- och ventilationsteknik

INGENJÖR STIG BERGSTRÖM

Tekniska konsulteringsbyrå
Pilgården, MALMÖ Tel. 237 86, 97 86 13
Leveransprogram för alla slag av el-installationer
Utredningar, kontroll och leveransbesiktningar

ALLMÄNNA KÖLDBYRÅN SVEN WESTERGREN & CO

Byvägen 34, Spånga. Tel. 36 46 46
Konsulterande ingenjörsfirma för
kyl- och frysanläggningar

ELEKTRISKA PRÖVNINGSANSTALTEN AB

Grev Turegatan 14, Stockholm. Tel. 67 02 70
Surbrunnsgatan 4, Göteborg. Tel. 13 57 30
Klostergatan 25, Örebro. Tel. 12 46 55
Belysning, kraft, hissar, signalanläggningar. Elektrisk
uppvärmning, elkök, eltvätt
Innehavare medlemmar i Sv. Kons. Ingenjörers Förening

WILLIAM ANDERSSONS Konstruktionsbyrå

Luntmakargatan 16, Stockholm. Tel. 10 75 93, 21 55 90
Utför förslag till värme-, ventilations- och sanitära an-
läggningar
Utredningar, granskningar och besiktningar

ELEKTROTEKNISKA BYRÅN

Ingenjör Einar Danielsson
Kyrkogatan 4, Gävle. Tel. 116 77, bost. 103 02
Utför Entreprenadhandl. för elektriska anlägg. Kontroll
och Besiktningar

AXLANDER och ROSELL KONSTRUKTIONSBYRÅ AB

Valhallavägen 192, Stockholm. Tel. 63 08 10
Filialer: Göteborg, tel. 17 35 20. Örebro, tel. 12 20 43

PER G. ENBLOM

Konsulterande Elektroingenjör
Eskilstuna, Carlavägen 39, Tel. 420 90, 449 45
Leveransprogram, kontroll, besiktningar för elektr. an-
läggningar. Utredningar, anbudsgranskning. Leverans-
kontrakt.

C. G. COLLEEN, CIVILINGENJÖR

Sveavägen 62, Stockholm. Tel. 11 66 24, 11 66 54
Värme — Ventilation — Sanitet
Ledamot av:
Svenska Konsulterande Ingenjörers Förening
Sveriges Konsulterande Värme- och Sanitetsingenjörers
Förening

ERIK M. MAGNUSSONS KONSULT. INGENJÖRSBYRÅ AB

Danderydsgatan 9, Stockholm. Tel. 23 43 30
Utredningar, program, kontroll, besiktningar. Kraft-,
belysnings- och signalanläggningar samt hiss- och
anläggningar. Ansluten till Svenska Konsult. Ingenjörers Förening

SVEN HAGSTRÖM

Kungsgatan 48, Stockholm. Tel. 21 17 07, 20 33 37
Konsulterande ingenjör för värme-, ventilations- och
sanitära anläggningar
Entreprenadhandl. Utredningar. Besiktningar. Kontroll

KONSULTERANDE INGENJÖRER

Värme-, kyl-, sanitets- och ventilationsteknik

JACOB HELLSTRÖM, INGENJÖRSBYRÅ

Stora Nygatan 25, Stockholm. Tel. 21 53 82, 21 53 92
Konsulterande ingenjörbyrå för värme-, ventilations- och sanitära anläggningar
Ansluten till S. K. V. S.

N. JANSONS KONSTRUKTIONSBYRÅ

Strandvägen 5, Västervik. Telefon 136 00
Upprättar förslag för värme-, ventilations- och sanitets- tekniska anläggningar.

BÖRJE JOHNSSON

Rödabergsgatan 3, Stockholm. Tel. 34 20 22, 34 20 28
Program, kostnadsberäkningar och kontrollantkap för industri, skolor, bostadshus m. m.

KEDBRANT & WICKBERG INGENJÖRSBYRÅ

Konsulterande ingenjörer
Värme-, ventilations- och sanitetsteknik. Kontrollantkap
S. Kansligatan 11, Gävle. Telefon växel 297 95

KONSTRUKTIONSBYRÅN

Konsult. Ingenjörsfirma D. A. Carlsson
Värme-, Ventilations- och Sanitetsteknik m. m.
Drottninggatan 114, Stockholm. Telefon 31 15 28
Ansluten till S. K. V. S.

KYLTEKNISKA BYRÅN BENGT HOLMER

L. S. T. F.

Konsulterande Ingenjörbyrå för kyl- och frysanläggningar. Pipersgatan 11, Stockholm. Tel. 52 93 51, 53 00 76
Anläggningsplanering enligt modernaste metoder. Kontroll och besiktningar. Isoleringsbeskrivningar

F. LARSSON

Storgatan 17, Växjö. Tel. 124 44, 165 44
Konsulterande ingenjörbyrå för värme-, ventilations- och sanitära anläggningar m. m.
Utredningar, program. Kontroll och besiktningar
Ansluten till S. K. V. S.

LARSSON & Co, L. B.

L. Larsson o. G. Bjarnesten
Konsulterande Ingenjörbyrå S. K. V. S.
Riddargatan 12
Stockholm Ö. Tel.: 63 09 75 växel.

RAGNAR LARSSON

KONSULTERANDE INGENJÖRSBYRÅ

Birger Jarls gatan 31, Stockholm. Tel. 20 23 42
Utför förslag till värme-, ventilations- och sanitetstekniska anläggningar. Kontroll, besiktningar o. utredningar
Ansluten till S. K. V. S.

GUNNAR NORDENHAMMAR

Kungsgatan 8, Karlstad. Tel. 100 08, 118 00
Konsulterande ingenjörbyrå för värme-, ventilations- och sanitetstekniska anläggningar.
Kontroll och besiktningar

MARTIN NYMANS KONSTRUKTIONSBYRÅ

Vidargatan 7, Stockholm. Tel. 30 02 42
Upprättar förslag för värme-, ventilations- och sanitetstekniska anläggningar
Ansluten till S. K. V. S.

THORVALD PALMER

Rademachergatan 16, Eskilstuna. Tel. 405 10, 405 11
Konsulterande ingenjör för värme-, ventilations- och sanitetsanläggningar. Programhandlingar, utredningar och kontroll

PRENELLS KONSTRUKTIONSBYRÅ

Ingenjör P. A. Prenell
Ferkensgränd 6 II, Stockholm C
Tel. 10 25 34, 10 25 79, 11 83 00
Medlem av S. K. V. S.

KNUT RUDGREN, KONSTRUKTIONSBYRÅ

Birger Jarls gatan 36, Stockholm. Tel. 11 79 19, 11 08 7
Konstruktionsbyrå för värme-, ventilations- och sanitetstekniska anläggningar
Kontroll, besiktningar och utredningar

INGENJÖRSFIRMAN SUNE RYGÅRD

2:a Långgatan 53. Göteborg
Tel. 24 59 26, 24 69 16, 24 69 17, 24 69 18
S-MAN klimat system.
S-MAN värmeslinga.

RÖRTEKNISKA BYRÅN AB

A. Nyström, V. B:son Roxman, T. Ericson, A. Thingwall
Konsulterande ingenjörsfirma för värme-, ventilations- och sanitetstekniska anläggningar. Norr Mälarstrand 24
Stockholm. Tel. 50 60 12, 52 44 44, 52 44 45

YNGVE STARKS INGENJÖRSBYRÅ

Inneh. Civiling. Yngve Stark
Gunnilbogat. 8 — Västerås — Tel. 494 00
Konsult. ingenjörer för Värme, Sanitet. Luftkonditioner
Kyla
Utför Programhandlingar, Tekn.-ekonomiska utredningar, Kontroll

LARS WENNERBERG

Konsulterande ingenjörbyrå
V. Torggatan 11, Karlstad. Tel. 105 77, 182 08
Avd.-kontor: Storgatan 37, Arvika. Tel. 2770
Konstruktionsbyrå för värme-, ventilations- och sanitära anläggningar. Kontroll och besiktningar

AB VVS-KONSTRUKTIONER

Högalidsgatan 32 B, Stockholm. Sv. Konstruktionsbyrå och konsulterande ingenjörverksamhet för Värme-, Ventilations- och Sanitetsanläggningar
Tel. 69 10 60 ing. Jan Ahlquist
Tel. 69 10 61 ing. John Sjöberg

KONSULTERANDE INGENJÖRER

Värme-, kyl-, sanitets- och ventilationsteknik

VÄRMETEKNISKA PRÖVNINGSANSTALTEN AB

Bjurholmsgatan 1, Sthlm. Tel. Växel 44 96 75.
Konsulterande ingenjörbyrå för värme-, ventilations-
och sanitetstekniska anläggningar,

VRMEKONSULTBYRÅN AB

Ing. Yngve Gustavson, Kungsg. 66, Sthlm. Tel. 11 99 95

Ångteknik

Värme — Ventilation — Sanitet

ÅNGTEKNISKA BYRÅN

Sven E. Wassberg
Cederbourgsgatan 9, Göteborg S.

Tel. 18 60 20, 18 61 29

Konsulterande ingenjörbyrå för
Ång-, Kraft- och Värmeteknik

VRME- & SANITETSTEKNISKA BYRÅN

Ingenjör Erik Göransson

Kyrkogatan 28 B, Gävle. Tel. 279 16, 279 18

Adlerbethsgatan 17, Stockholm. Tel. 50 58 22

Utför entreprenadhandlingar för: Värme-, Ång-, Ven-
tilations- och Sanitetstekniska anläggningar. Vatten-
och avloppsanläggningar. Kontroll och besiktningar

ERIK ÖHRN, Konsulterande ingenjör

Ansgarigatan 8, Stockholm. Tel. 68 90 07

Värme-, ventilations- och sanitetsteknik

Kontroll och besiktningar

BYGGMÄSTARE OCH BYGGNADSFIRMOR

Byggnadsentreprenader och byggnadsarbeten å löpande räkning

ERGENUDDS BYGGNADS AB

Marvaregatan 13 B. Tel. 122 35
Utför alla slags byggnadsarbeten
Kostnadsberäkningar och utredningar
BODEN

ALF CEDERGREN

Byggnadsfirma

Vegagatan 13. Tel. 31 52 04, 31 92 20

STOCKHOLM

BYGGNADSFIRMAN ZETTERBERG AB

Artillerigatan 28

Tel. 62 08 33, 61 04 02, 62 43 30

STOCKHOLM

BYGGNADS AB GOT KARLSSON

Tel. Växel 131 80

BORLÄNGE

Avdelningskontor: Filipstad. Tel. 1600

BYGG-OLEBA OLLE ENKVIST AB

Sjöbjörnsvägen 16

STOCKHOLM

ANDERS DIÖS AB

Byggnadsfirma

St. Torget 3

Tel. växel 393 50

UPPSALA

ENDELLS BYGGNADSAKTIEBOLAG

Tel. 119 92

Bost. tel. 111 92

BORLÄNGE

OLOF af FORSELLES

Byggnadsingenjör

Mäster Samuelsgatan 46

Tel. 11 73 73. Bost. 38 37 10

Nybyggnader, Reparationer, Fastig-
hetsvärderingar

STOCKHOLM

PAUL ANDERSON

Byggnadsaktiebolag

Tel. växel 442 40

Industri- och vattenbyggnader

Grundförstärkningar

Schaktningsarbeten

VÄSTERÅS

UGO HOLMQUIST BYGGNADS AB

Trädgårdsvägen 10

Tel. 0758—314 80

JAKOBSBERG

ten lectures on SWEDISH ARCHITECTURE

De föredrag, som hösten 1946 hölls inför en grupp engelska arkitektstuderande,
ha bearbetats och utgivits i bokform. *Priset är kr. 5:—*
Sändes portofritt om likvid insättes på vårt postgiro 3124

BYGGMÄSTAREN, Förlagsavdelningen

Kungsgatan 32 — Stockholm

Rudolph Björklund & Co AB Tapetaffär

Malmtorgsgatan. 8

Stockholm

Tel. 23 51 00

Affären grundad 1855

INKÖPSREGISTER

Akustikmaterial

STOCKHOLMS REVETE-
RINGSFABRIK Sollentuna
T. 35 25 10 *Akustikplattan Gipsi*

Aluminium och -legeringar

AB SVENSKA ALUMINIUM-
KOMPANIET Kungsg 28, Sthlm
Tel. 23 09 20

Asfalt och asfaltarbeten

BYGGNADS-AB SVEN A THUN-
STRÖM Stockholm Tel. 11 21 54

Bastuaggregat

AB BAHCO
Fläktverkstäderna, Enköping

Betong och betongvaror

KOMMANDITBOL. BETONG,
SANDER & Co Hednoret
Tel. Boden 650 16, 650 60
Fabriken, Kalix Tel. 300
Fabriken, Bastuträsk Tel. 37

AB BYGG-ZÄTA Storg 6, Sthlm
Tel. 60 75 35, 60 38 30

Bleck- och plåtslageri

ERNST ENGBERG, PLÅTSLA-
GERIVERKSTÄDER Hagag. 12,
Sthlm T. Vx 30 90 17, 31 43 65

STIG S PETTERSSON
Plåtslagerikonst. Brunnsg. 5,
Sthlm Tel. 21 70 80

AB J G SCHUBERT & SON
Grev Tureg 29, Sthlm Tel. 62 47 99

Branddörrar

HARRY HOLMDAHL AB
Ystad Tel. 136 75

AB KASSASKÅP & BRAND-
DÖRRAR Ulvsundav 154,
Ulvsunda Tel. 25 89 13, -14

Byggnadsmaskiner

AB SANDBYMASKINER
Södra Sandby Tel. 1 och 3

AB TEBE Lindesberg Tel. 835

TORNBORG & LUNDBERG AB
Sthlm 9 Tel. 45 27 00
Avdelningskontor i
Göteborg Tel. 13 30 72
Malmö > 111 70
Sundsvall > 589 67

Byggnadsmaterial

WAHLIN & CO AB
Vretenborgsv 5, Sthlm 42
Tel. 19 04 55

Byggtorkar

AB BAHCO
Fläktverkstäderna, Enköping

KNUT OLSSON & CO
VERKSTÄDER AB Industriv 4,
Sollentuna Tel. Sthlm 35 25 35

Cement

CEMENTA Sthlm, Malmö, Göte-
borg Representerar »Blå-rand-
cement» Försälj.-ombud finnes å
alla platser

AB GULLHÖGENS BRUK
Skövde Tel. »Gullhögens»
Förs.-kont. i Sthlm Tel. 52 09 05

Cementvarufabriker

KUNGÄLV'S CEMENTVARU-
FABRIK T. Kungälv 100 22, 106 10

Dörrar och portar

BYGGMATERIAL LIND-
VALL & Co AB Göteborg
Tel. 19 70 80 *Tak- & Vikportar*

FINNÉ & CO K/B
Lingbo Tel. 83
Släta dörrar

AB JÖNKÖPING-VULCAN
Avd. *Star-produkter*
Jönköping
Tel. 196 40

AB ORRESTA SNICKERI-
FABRIK Orresta Tel. 27
Lamelldörrar

SUNDQVIST & WINDT, Säve
Tel. Göteborg 65 00 53

Eldningsolja

SVERIGES OLJEKONSU-
MENTERS RIKSFÖRBUND
Huvudstav 12 Sthlm K T. 52 07 50
Göteborg 19 70 20, Malmö 728 25,
Sundsvall 575 85, Luleå 142 40

Fasadtegel

AB S:T ERIKS FABRIKER
Uppsala Tel. 328 20

Fönster

AB BRÖDERNA LIND
Uppsala Tel. 456 66
Vridfönster

SUNDQVIST & WINDT, Säve
Tel. Göteborg 65 00 53

AB TRETAM Oxelösund T. 30604
»Hermetic-fönstret»

ATVIDABERGS-FÖNSTRET
Ätvidabergs Fönsteravdelning,
Stockholm Tel. 23 75 80

Garage- och industriportar

GÖTEBORGS BYGGNADSVAR-
ROR Mölndalsv. 59. 20 04 50 Gbg

Golvbeläggning

AB ALF STIGENS Fabriker
Sandared Tel. Borås 551 70,
Stockholm 63 25 18

Grävmaskiner

BYGGNADS AB C P LIND-
BOM & SON S. Kungsg 25, Gävle
Tel. 294 40

Inredningsmaterial

AB MJÖLBY INTARSLA
Mjölby *Ribboard* — Profilerad
panel i ädelträ, *Rollywood* —
Fanérväv f. väggbeklädnad m. m.
Crosswood — Fanérflätningar f.
takbeklädnad o. radiatorskärmar

Järnkonstruktioner och smidesarbeten

AB BRÖDERNA HEDLUND
Hammarbyv 40, Sthlm 20
Tel. 44 08 90 även 40 01 30

KLARA SMIDES- & MEK.
VERKSTAD Klarabergsg 48,
Sthlm Tel. 11 21 83

AB LARSSON & KJELLBERGS
EFTR. (A E Andersson & Co)
Nyköping Tel. 114 17, 108 27

Kalk

KALKBRÄNNERI & KALK-
STENS AB Riddarg 9, Sthlm
Tel. 60 06 07

Klädskåp

AB NORDVERK,
Uddevall. Tel. 141 00

Kylrumsdörrar

HARRY HOLMDAHL AB
Ystad Tel. 136 75

Ledstänger

K E OLSSONS SNICKERI- o.
LEDSTÅNGSFABRIK Kung-
stensg 24, Sthlm, Tel. 31 70 41

Ljuskopiering

STOCKHOLMS KOPIERINGS-
ANSTALT Sthlm Tel. 10 42 07,
11 42 07, 11 10 92

Lättbetong

AB DALBY SIPOREXFABRIK
Dalby Tel. Lund 504 50

GÖTEBORGS SIPOREXFABRIK
AB Göteborg H Tel. 22 84 00

ISOLERINGS AB LÄTTONG
Huddingevägen 470, Älvsjö
Tel. 47 64 30, 47 53 51

STOCKHOLMS SIPOREX-
FABRIK AB Norrlandsg 7—9
Tel. 23 47 80

Markiser o. persienner etc.

AB P ERICSSON & CO
Tennisstadion, Sthlm Ö T. 23 32 90
Odinsplatsen 3, Gbg C T. 19 26 55

Masugnsslagg, lättgranulerad

RICHARD NILSSON AB
Becksjudav 35 Nacka
Tel. 16 26 45

Murbruksfabriker

AB KARTA & OAXENS KALK-
BRUK Sthlm Tel. 22 21 40

NYA MURBRUKSFABRIK
I STOCKHOLM AB
Jungfrugatan 8, Stockholm
Tel. 63 09 80

Målaremästare

DAHLBERG & SON Bränn-
kyrkag 112, Sthlm Tel. 69 2

HOLMQUISTS MALERI
Linköping Tel. 267 50, Sun-
Tel. 632 59 Entr. för statl.,
o. priv. inrätt. i hela land

Möbler och inredningar

AB SVENSKA MÖBEL-
FABRIKERNÄ Bodafors
Kontor Myntg 5, Sthlm (ny
Kanslihuset) T. 20 71 30, 2

Oljeeldningsanläggningar

SVENSKA NU-WAY AB
Högborgsgatan 44, Stockhol-
Tel. 44 84 05

Plattsättningar

AB BRÖDERNA CEDERL-
Gävle Tel. 220 02, 226 02
Försäljn. o. montering av
vägg- o. golvplattor, Kosta-
plast- o. linoleumplattor

JOHN ERICSSONS
PLATTSÄTTNINGS AB
Norr Mälarstrand 74, Sthlm
Tel. 52 02 20
Kostamosaik — Kakelfix

Presenningar

AB PRESENNINGUTHYR-
Karlav 9, Sthlm Tel. 11 11 31
Värmlandsg 1, Gbg T. 14 52 18
Carlsgr 14, Malmö T. 189 29,
Linnég 21, N-köp. T. 21744,
Vallg 22, Sundsvall T. 55149,

Pålningar

NYA ASFALT AB
Göteborg C. Tel. 17 35 70
Utf. pålningar av alla slag

Reveteringsmattor

STOCKHOLMS REVETERI-
FABRIK Sollentuna Tel. 35
Reveteringsmattan Ideal

Rörentreprenörer

CLAUSENS AKTIEBOLAG
Tunnelgatan 16, Stockholm
Tel. 22 88 20

ELFVINGS RÖR AB
Döbelnsgatan 55, Stockholm
Tel. 23 58 00

AB J A JONSSON
Tussmötev 259, Enskede
Tel. 47 54 00, -01, -02

AB P NAUMBURG & Co
Norrlandsgatan 24, Stockhol-
Tel. 23 00 80

AB P A SJÖGREN
Mäster Samuelsgatan 16, Sth-
Tel. 22 21 60 Etabl. 1888

Tapeter
ÖRBY BRUK
Tel. 383
Kärnan
SSONS REDSKAPSFABR.
Tel. Jönköping 500 55
Sthlm 0760, 313 60

INDUSTRIGRAVYR
Tel. 36 25 55

Huggerier och byggnadssten

STENHUGGERI AB
Kottet T. Örebro 720 01, -02
STENHUGGERI
Tel. 117, Sthlm Tel. 68 80 80

BORGHAMNS KALK-
BROT Borghamn
Kalksten i
grå, grågrön och röd färg

MARMORBROTTS
KALJNINGSKONTOR
Sthlm Tel. 10 86 91

BÖRENADE GRANIT-
STRIER Karlshamn
Upplandsg 3, Sthlm
0 04 80, 20 82 40

Stenhuggerier och byggnadssten (forts.)

INDUSTRI AB ÖLANDSSTEN
Kalmar Tel. 137 85, 105 28
Kalksten, marmor, granit

TORNBYS STENHUGGERI AB
Fornåsa T. Motala 700 43, 701 43
Kalksten i grå, ljusgrå och
brun färg

ÖLANDS SANDVIKS
BRUKS AB Persnäs
Tel. 12, 112, 212
Postbox 912, Sthlm 1
Tel. 21 03 53, 21 03 54

Stuckarbeten

FIRMA A CONTE Rådmansg 43,
Sthlm Tel. 33 34 07 *Stuck, konst-*
sten, marmor- o. glasmosaik, al-
fresco samt gipsarbeten. Försäljare
av Kosta glasmosaik

Takpapp

KLOSTERS FABRIKERS K/B
Jönköping Tel. Växel 725 20

AB MATAKI
Malmö Tel. 730 00
Utför även större taktäckningar

Tapeter

HANDELSBOL. HJERNE & SON
Hornsg 188, Sthlm Tel. 68 11 00

Tapeter (forts.)

C A KÄBERGS TAPET-
AFFÄR, J V MODIN AB
Regeringsg 5, Sthlm
Tel. 11 15 37, -38, -50

WINGQVISTS TAPETER
G:la Brog 19, Sthlm Tel. 23 30 50

Tegel

TEGELBRUKENS FÖRSÄLJ-
NINGSAKTIEBOLAG
Norrländsg 11, Sthlm Tel. 23 31 15

Trappor

AB ERNST HELLSTEDT & CO
Eskilstuna T. 371 00 *Uhlin-trappor*

Träkonserveringsmedel

CERES
Malmö Tel. 222 47
Coppersat

Trävaror

C J WALLS SÄGERI & TRÄ-
VARU AB Dannemorag 20, Sthlm
Tel. 34 99 90

Tvättmaskiner

BERGBOLAGEN AB
Lindesberg Tel. Namnanrop
Tvättagregat och maskiner

Tvättmaskiner (forts.)

VERKSTADS AKTIEBOLAGET
CALOR
Stockholm Pa Ulvsunda 1
Tel. 28 25 10
Tvättmaskiner, centrifuger, tork-
tumlare, manglar, pressar

Tätningsslistor

AB SEVERIN DAHLBERG
Sthlm K Tel. 50 22 89
Sevalonlisten av skumplast

Väggbeklädnad

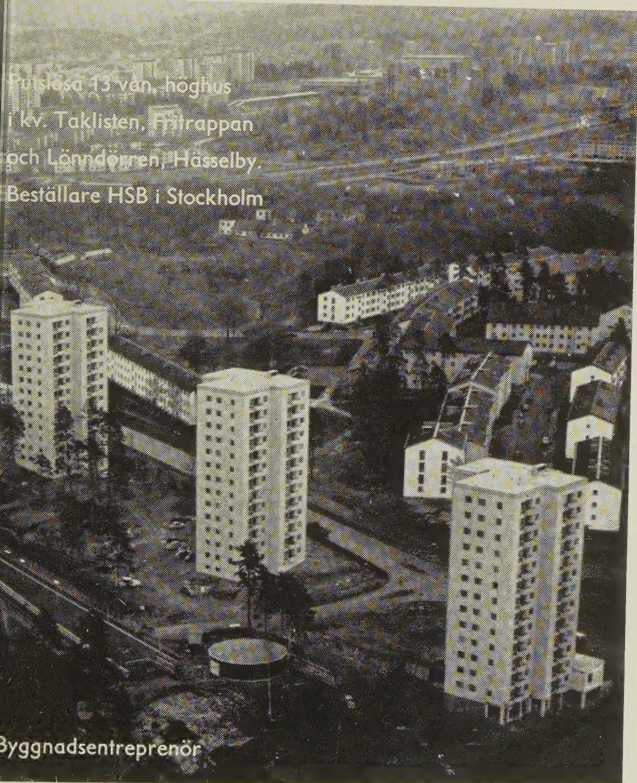
AB ALF STIGENS FABRIKER
Sandared Tel. Borås 551 70,
Sthlm Tel. 63 25 18
STOCKHOLMS REVETERINGS-
FABRIK Sollentuna Tel. 35 25 10
Byggnadsplattan Gipsi

Värmeledningspumpar

AB PUMPINDUSTRI
Göteborg Tel. 20 00 20
Stockholm Tel. 20 20 64

Värmeledningspannor

STOREBRO BRUKS AB
Storebro Tel. 8
»Storebro»-pannan

VEBA **SVEDBERGS**
BYGGNADS AKTIEBOLAG
ERKARGATAN 40 STOCKHOLM K

MÅLERIFIRMAN **HJ. LINDROS & SON**

Storgatan 6 — VÄRNAMO

Tel. 102 82 - Bost. 113 17

Nybyggnads- och Reparationsarbeten

Fackkunnig personal

Infördras kostnadsförslag

*ytbehandling
enligt nya linjen*

KLINTEK

KLINTEK 3Q

HANTEK

SPRAYTEK

KLINTEK *linjen*

*snabbare
bättre och
billigare*

Rekvirera broschyr

KLINT, BERNHARDT & Co A/B, STOCKHOLM 3
tel. 34 04 00